

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Rapport

R124:1979

**Kulturhistoriska
bebyggelseinventeringar
i nio kommuner**

Margareta Sigurdson

Byggforskningen

TEKNISKA HOGSKOLAN I LUND
SEKTIONEN FOR VAG- OCH VATTEN
BIBLIOTEKET

R124:1979

KULTURHISTORISKA
BEBYGGELSEINVENTERINGAR
I NIO KOMMUNER

Margareta Sigurdson

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag
771258-9 från Statens råd för byggnadsforskning
till Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

Titelsidan visar del ur en byggnadslovsritning för om- och tillbyggnad av ett äldre hus.

Bilder: Där inte annat anges har fotografierna tagits av författaren.

R124:1979

ISBN 91-540-3120-6
Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

INNEHÅLL

1	INLEDNING	7
1.1	Bakgrund	7
1.2	Syfte och metod	7
1.3	Intervjusituation	8
1.4	Resultat	9
2	TRE LÄNSMUSEER	11
2.1	Älvsborgs länsmuseum	11
2.2	Värmlands museum	12
2.3	Dalarnas museum	14
3	NIO KOMMUNER	17
3.1	Lerum	18
3.2	Vårgårda	20
3.3	Åmål	22
3.4	Arvika	24
3.5	Filipstad	26
3.6	Kristinehamn	28
3.7	Avesta	30
3.8	Falun	32
3.9	Mora	34
4	INVENTERINGSMETODER	39
4.1	Total byggnadsinventering	39
4.2	Selektiv byggnadsinventering	40
4.3	Översiktlig bebyggelseinventering	46
4.4	Sammanställning över och jämförelse mellan inventeringsmetoderna	50
4.5	Inventeringsmetodernas fördelning i landet	52
4.6	Kommunala synpunkter på inventerings- metoderna	55
5	INVENTERINGARNA	57
5.1	Tidpunkt för inventeringarna	57
5.2	Lerum, beskrivning av inventeringen	59
5.3	Vårgårda, beskrivning av invente- ringen	60
5.4	Åmål, beskrivning av inventeringen	61
5.5	Arvika, beskrivning av inventeringen	63
5.6	Filipstad, beskrivning av invente- ringen	64
5.7	Kristinehamn, beskrivning av inven- teringen	64
5.8	Avesta, beskrivning av inventeringen	67
5.9	Falun, beskrivning av inventeringen	68
5.10	Mora, beskrivning av inventeringen	69
5.11	Sammanställning över inventeringar- nas omfattning och kostnader	70
5.12	Andra inventeringar	71
5.13	Ansvar och initiativ	71
5.14	Finansiering	73
5.15	Material	75
5.16	Innehåll	77
5.17	Anvisningar och rekommendationer	80

5.18	Personal	81
5.19	Presentation	82
6	ANVÄNDNING	83
6.1	Inventeringsmaterialets tillgäng- lighet	83
6.2	Överensstämmelse mellan analys i inventering och värderingar hos kommunen	84
6.3	Användningsintensitet	86
6.4	Viktigare uppgifter och resultat .	87
6.5	Inventeringarna som underlag för kommunöversikter	88
6.6	Inventeringarna i annan översikt- lig planering	93
6.7	Omprovningar med anledning av in- venteringarna	94
6.8	Bevarandeplaner	95
6.9	Byggnadslovsbehandlingen och in- venteringsmaterialet	97
6.10	Överklagningsärenden	101
6.11	Tolv exempel	102
7	UPPFÖLJNING	109
7.1	Information till allmänheten . . .	109
7.2	Information till berörda husägare	111
7.3	Ajourhållning	112
7.4	Fortsatt inventering och fördju- pade studier	113
7.5	Ekonomiskt stöd för renovering . .	114
8	KONSEKVENSER	117
8.1	Restriktioner	117
8.2	Lagarnas användning	119
8.3	Byggnadsvård	119
8.4	Mark- och byggnadsvärden	121
8.5	Husägares reaktioner	122
8.6	Byggnadsnämndens och kultur- nämndens roller i det kultur- vårdande arbetet	122
8.7	Kommunantikvarie	124
8.8	Kulturhistorisk syn	125
9	SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER . .	127
	KÄLLFÖRTECKNING	133
	APPENDIX I. Frågor till kommunala förtroendemän och tjänste- män	135
	APPENDIX II. Förteckning över förkort- ningar aktuella i tabeller, text etc.	141

FÖRORD

Föreliggande arbete är en redovisning av kulturhistoriska inventeringar i nio kommuner, deras utformning och omfattning samt främst kommunala företrädares syn på dem. Inventeringarna är utförda av läns museerna i Vänersborg, Karlstad och Falun och de undersökta kommunerna är Lerum, Vårgårda, Åmål, Arvika, Filipstad, Kristinehamn, Avesta, Falun och Mora.

Hur inventeringsmaterialet används och fungerar i samhällsplaneringen har studerats genom att kommunala företrädare intervjuats. Kommunöversikter och byggnadslovsärenden har jämförts med inventeringsrapporterna. Genom deltagande i ett byggnadsnämndssammanträde i varje kommun har också tillfälle givits till diskussion kring bevarande frågor.

Arbetet kan karakteriseras som ett pilotprojekt då utvärderingar av liknande inventeringsmaterial inte förekommit tidigare. Det är primärt en intervjuundersökning där metoden som sådan gör att resultatet främst avspeglar värderingar och attityder. Detta har sedan ställts samman med mera objektiva fakta kring användningsintensitet, inventeringskostnader, rapportering etc.

Arbetet i kommunerna har inneburit att kontakter tagits med en rad personer. 54 Politiker och tjänstemän har ställt sig till förfogande för flera timmars långa intervjuer.

Undersökningen har genomförts i tre etapper, planering, fältarbete och bearbetning varvid en referensgrupp varit knuten till projektet och kontinuerligt lämnat synpunkter. Den har bestått av Margareta Biörnstad, Hans Regnér och Axel Unnerbäck, riksantikvarieämbetet, Jan Raihle, Nordiska museet och Erik Nordin, Länsstyrelsen i Gävle som representanter för kulturminnesvården samt Gunnar Eriksson, Svenska kommunförbundet, Malin Holmer, Statens planverk, Fredrik von Platen, Arkitekturskolan och Kalmar kommun, Boris Schönbeck, Chalmers Tekniska Högskola.

Synpunkter och råd har vidare inhämtats från företrädare för berörda läns museer och länsstyrelser bl a Lena Andersson-Palmqvist, Peder Mellander, Börje Stigler och Erik Wegraeus, Vänersborg, Erik Andersson, Eva Björkman och Göran Wettergren, Karlstad samt Roland Andersson, Sven Olsson och Bengt Åkerlund, Falun.

Kollegor på riksantikvarieämbetet, främst Charlotta Kjerrström har bidragit med synpunkter på rapportens utformning. Annagreta Carlsson har kontinuerligt svarat för allt renskrivningsarbete.

Ett varmt tack riktas till alla dem som hjälpt till under arbetets gång.

Arbetet har utförts vid riksantikvarieämbetets sektion för byggnadsinventering. Projektledare och ansvarig

för undersökningen har varit undertecknad, sedan
1973 anställd vid Värmlands museum.

Margareta Sigurdson

1. INLEDNING

1.1. Bakgrund

Sedan slutet av 1960-talet har läns museerna i Sverige arbetat med bebyggelseinventeringar på beställning av kommunerna. De har tillkommit som ett led i den fysiska planeringen och utgör underlag för bedömning av kommunernas byggnadsbestånd från kulturhistorisk synpunkt.

Arbetsmetoderna har växlat i olika län men utgångspunkt har vanligtvis varit den i Älvsborgs län utarbetade totalinventeringsmetoden som innebär att alla byggnader i en kommun registreras. I flera län har man dock gjort selektiva inventeringar, dvs endast ett urval bebyggda fastigheter har registrerats. Slutligen arbetar vissa län med översiktliga bebyggelseinventeringar som innebär registrering och bedömning av samlade bebyggelsemiljöer.

Det insamlade basmaterialet sammanställs och värderas av läns museerna varefter det i form av en slutrapport överlämnas till kommunerna. I samband därmed presenteras och diskuteras materialet med kommunens representanter.

Underlaget för bebyggelseanalysen varierar således från län till län.

Projektledaren själv har sysslat med bebyggelseinventeringar sedan 1972, först i Jämtlands län och från 1973 i Värmlands län, där de egna erfarenheterna beträffande inventering och kommunala kontakter huvudsakligen gjorts. Där har också problemet med den bristande kontinuiteten i arbetet och svårigheterna att följa upp inventeringarna uppmärksamats.

Kunskapen om hur inventeringsmaterialet fungerar och används är begränsad. Med museernas nuvarande resurser tvingas man arbeta i den otillfredsställande situationen att ej kunna följa hur inventeringsmaterialet utnyttjas eller hålla det ajour med de förändringar som sker i bebyggelsen.

1.2. Syfte och metod

Projektets syfte är att undersöka hur olika inventeringsmetoder fungerar och hur materialet kommit till användning i det kommunala arbetet. Tonvikten har lagts på den kommunala verklighet där inventeringsresultaten skall utnyttjas. Undersökningen har inriktats främst på landsbygdskommuner.

För att kartlägga skillnader mellan olika metoder, material och konsekvenser, valdes tre län med skilda arbetssätt men med många kommuner. De är Älvsborgs län med total byggnadsinventering, Värmlands län med selektiv byggnadsinventering och Koppar-

bergs län med översiktlig bebyggelseinventering. Inom varje län har tre kommuner valts, vilka representerar olika skeden i läns museets inventeringsarbete. I kronologisk ordning inom varje län är de nio kommunerna Lerum, Vårgårda och Åmål, Arvika, Kristinehamn och Filipstad samt Avesta, Falun och Mora. Inventeringarna representerar samtidigt olika stadier inom metodutvecklingen i varje län.

Undersökningens huvuddel upptogs av intervjuer med politiker och tjänstemän i de nio kommunerna. Vanligtvis var det sex personer i varje kommun som intervjuades, nämligen ordförandena i kommunstyrelsen, byggnadsnämnden och kulturnämnden, en oppositionspolitiker samt två tjänstemän, stadsarkitekten och en annan. Intervjuerna omfattade omkring 110 frågor, se appendix 1. De formulerades dels med utgångspunkt från projektledarens egna idéer dels utifrån synpunkter från personer, verksamma såväl inom kulturminnesvården som på länsstyrelser och arkitektkontor och diskuterades i arbets- och referensgrupperna.

Besöken innefattade vidare deltagande i ett byggnadsnämndssammanträde i varje kommun, studium av kommunöversikter och ett antal byggnadslovsärenden. Utfallet av byggnadslovsprövningen studerades också på platsen.

Som komplement till intervjusvaren tillfrågades samtliga läns museer i enkätform rörande målsättning, metoder och resultat i byggnadsinventeringsverksamheten.

1.3. Intervjusituation

Som intervjuare är man i hög grad beroende av stämningar, tidspress, "andligt klimat" etc. Frågorna har därför med nödvändighet blivit olikartat behandlade i olika situationer. Detta är faktorer som påverkar resultatet men som inte är direkt mätbara. I vissa fall kan det ta sig sådana uttryck som att en del frågor inte ställts eftersom de då bedömts vara mindre intressanta.

Endast i enstaka fall kan intervjuklimatet betraktas som dåligt. Majoriteten av de intervjuade har varit oerhört tillmötesgående, intresserade och välvilliga. Tanken att deras välvilja varit så stor att resultatet därför i någon mån kan vara missvisande är inte främmande.

På frågan om vad de intervjuade har för åsikter om en uppföljning av detta slag svarar det övervägande flertalet att det behövs och är bra. Många tillägger att uppföljning är nödvändigt och att kommunala representanter alltför sällan tillfrågas.

1.4. Resultat

Undersökningen redovisar tre inventeringsmetoder med vardera tre konkreta exempel. Studiet av inventeringsmaterialets behandling i kommunerna utgör huvudparten av rapporten.

Den valda undersökningsmetoden, med främst intervjuer, innebär att resultatet i första hand redovisar åsikter om konkreta förhållanden, attityder till kulturminnesvården och värderingar kring bebyggelsefrågor. Där så har varit möjligt har de givna svaren ställts samman med mer objektiva fakta. Det har emellertid inte funnits möjlighet att inom ramen för detta projekt systematiskt kontrollera lämnade uppgifter.

Föreliggande undersökning är en början i liten skala på det uppföljningsarbete som inventeringarna nödvändigtvis medför. Det är en förhoppning att vunna erfarenheter skall komma såväl kulturminnesvårdande institutioner som kommuner till nytta. Genom en klarare bild av hur bebyggelseinventeringarna fungerar kan arbetsmetoderna förbättras och diskussionen fördjupas.

Rapporten vänder sig alltså i första hand till två grupper, de som arbetar med inventeringar och de som ska använda inventeringsmaterial.

2. TRE LÄNSMUSEER

Vänersborgs museum
från 1891. Foto:
Vänersborgs museum.

2.1. Älvsborgs länsmuseum

Vänersborgs museum eller från sommaren 1979 Älvsborgs länsmuseum, är länsmuseum för Älvsborgs län. Museet öppnades för allmänheten 1891. Bakom tillkomsten av museet stod en Vänersborgsköpmän som till stor del med egna medel bekostade företaget. Samlingarna grundades genom donationer under 1800-talets senare del till exempel den afrikanska fågelsamlingen, den Kolthoffska fågelsamlingen från Vänersborgs läroverk och den egyptiska samlingen. Nya och utökade lokaler har tillkommit först under 1970-talet.

För närvarande är Älvsborgs läns museiförening huvudman för verksamheten. Den bildades 1972 av landsting, några kommuner och ett par lokala föreningar. Styrelsen har tio ledamöter och består av två representanter för landstinget och en från vardera länsstyrelse, Borås kommun, Trollhättans kommun, Vänersborgs kommun, Lilla Edets kommun, De sju häradernas kulturhistoriska förening, Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund samt landsantikvarien som självskriven ledamot. Från och med 1 juli 1979 kommer föreningen att övergå till stiftelse, kallad Älvsborgs länsmuseum.

Museets totala omsättning beräknas under 1979 uppgå till närmare 2,3 Mkr. Landstinget bidrar då med ca 735.000:-, Borås kommun med ca 80.000:-, Trollhättans kommun med ca 285.000:-, Vänersborgs kommun med ca 655.000:- och Lilla Edets kommun med ca 23.000:-. Statsbidraget uppgår till 515.000:-. Härutöver tillkommer uppdragsverksamhet, exempelvis bebyggelseinventeringar, vars omfattning varierar år från år. Under 1978 var museets intäkter för inventeringsverksamhet 154.000:-.

Kulturminnesvårdsarbete i dagens mening förekom inte i länet förrän på 1940-talet då den förste landsantikvarien tillsattes. Vid denna tid gjorde också Nordiska museet en del byggnadsinventeringar i länet främst i städer som Alingsås och Åmål. Under 1960- och 70-talen har kulturminnesvårdsarbetet ökat kraftigt i omfattning genom fornvårdsprogram, granskning av ärenden som berörs av kulturminnesvårdens lagstiftning etc. 1969 startades museets nuvarande inventeringsverksamhet för att under de följande åren fortlöpande öka i omfattning. Under byggnadsvårdsåret 1975 och därefter ändrade inventeringsarbetet karaktär så tillvida att man eftersträvade att låta en fast anställd inventerarstab delta i alla moment i arbetet fram till slutskedets rapportering och presentation.

Landsantikvarien är ansvarig tjänsteman för kulturminnesvårdsfrågor. Inom denna sektor arbetar fr o m 1979 också en l:e antikvarie, två antikvarier och en amanuens. Arbetsuppgifterna är fördelade så att l:e antikvarien ansvarar för fornvårdsfrågor, antikvarierna har ärendehandläggning och utredningsarbeten i bebyggelsefrågor och amanuensen sysslar främst med inventeringar. Även fortsättningsvis kommer viss tillfälligt anställd personal att krävas för inventeringsarbete, vilket dock främst är avsett att utföras av antikvarierna och amanuensen. Fram till 1970-talets mitt hade en tjänsteman i huvudsak ansvaret för hela inventeringsarbetet vilket utfördes med flera tillfälligt anställda fältinventerare.

1976 inrättades en länsantikvaretjänst vid länsstyrelsen. Tjänsten har sedan starten upprätthållits av en person som svarat för bevakningen av kulturminnesvårdsfrågor i planeringssammanhang, initierat arbete med regionalt kulturminnesvårdsprogram etc.

2.2. Värmlands museum

Värmlands museum är länsmuseum i Värmlands län och har sitt säte i Karlstad. Nuvarande museibygnaden är uppförd och invigd 1929, men verksamheten sträcker sig bakåt i tiden till 1838. Då blev en fornsaksamling grunden till ett litet stiftsmuseum, redan då öppet för allmänheten. Värmlands fornminnesförening har, tidvis i samarbete med andra organisationer, alltsedan dess varit huvudman för museet. Dess styrelse består av 16 ledamöter, varav två är representanter för landstinget och två för Karlstad kommun. Övriga tolv ledamöter är medlemmar i föreningen och representerar geografiskt skilda delar av länet. Landsantikvarien är sekreterare i styrelsen. Fr o m 1980 avses museets förvaltning handhas av en stiftelse, bildad av landsting, kommun och museiförening.

Museets totala omsättning beräknas under 1979 uppgå till ca 1,5 Mkr. Landstinget och Karlstad kommun

Värmlands museum
från 1929. Foto:
Värmlands museum.

bidrar med vardera 450.000:- och staten med 300.000:-. Härtill kommer anslag från kommunerna för uppdragsarbeten o dyl.

Den kulturminnesvårdande verksamheten var ringa under tidigare skeden. På 1920-talet gjordes vissa inventeringar av byggnader, hemslöjd m m delvis i samarbete med Nordiska museet. 1950-talet var inledningsskedet till den moderna verksamheten inom kulturminnesvården. Då utfördes dels selektiva byggnadsinventeringar i stora delar av länet dels vissa kategoriinventeringar av frikyrkolokaler, ordenshus och Folkets hus m m. Utgrävningar och fornvårdsarbeten kom då till stånd i större omfattning. Under 1960- och 70-talen har denna verksamhet intensifierats, bl a genom industriminnesvård och en rad byggnadsminnesförklaringar.

I samband med förarbetena till den fysiska riksplaneringen gjordes ånyo en genomgång av kulturhistoriskt värdefulla områden i länet. För att närmare precisera kulturminnesvårdens krav har läns museet under 1970-talet startat en kommunvis heltäckande inventeringsverksamhet.

Förutom landsantikvarien, som är ansvarig tjänsteman för kulturminnesvården har två amanuenser varit sysselsatta inom detta arbetsfält. Fr o m 1979 övergår dessa till antikvarietjänst. Den ena arbetar huvudsakligen med industrihistoriska frågor, medan den andra har ansvaret för de kommunala inventeringarna. Dessa bedrivs sommartid med tillfälligt anställd personal, oftast arkitekt- eller konsthistoriestuderande, under ledning av amanuensen.

Antalet har varierat under fältarbetsperioden från tre till åtta extraanställda. Bearbetning av inventeringsmaterialet och presentation i kommunerna sköts vanligen av den fast anställde amanuensen, ibland i samarbete med någon av inventerarna, som då stannar kvar en längre period vid museet.

Sedan juli 1976 har en länsantikvarietjänst också funnits vid länsstyrelsen. P g a sjukdom m m har den tidvis varit vakant och sedermera upprätthållits av en tillförordnad tjänsteman. Denne har inte deltagit i det kommunala utredningsarbetet men avser att göra det vid materialets fortlöpande revidering.

2.3. Dalarnas museum

Dalarnas museum är länsmuseum i Kopparbergs län och ligger i Falun. År 1862 bildades Dalarnas fornminnesförening och redan 1863 beslöt man att utse distriktsledamöter att representera föreningen i varje dalasocken. Museibyggnaden, Dala Fornsal, stod färdig vid 1890-talets början. 1930 uppgick fornminnesföreningen i det av föreningen och Dalarnas Hembygdsförbund gemensamt bildade Dalarnas Fornminnes och Hembygdsförbund (DFHF). En ny läns-museibyggnad öppnades för allmänheten 1962. År 1976 ombildades läns museet till stiftelsen Dalarnas museum varvid landstinget inträdde som huvudman vid sidan om DFHF. Stiftelsens styrelse består av elva ledamöter varav DFHF utser fyra och landstinget sju ledamöter, därtill kommer tre adjungerade ledamöter bl a landsantikvarien.

Dalarnas museum
från 1962. Foto:
Dalarnas museum.

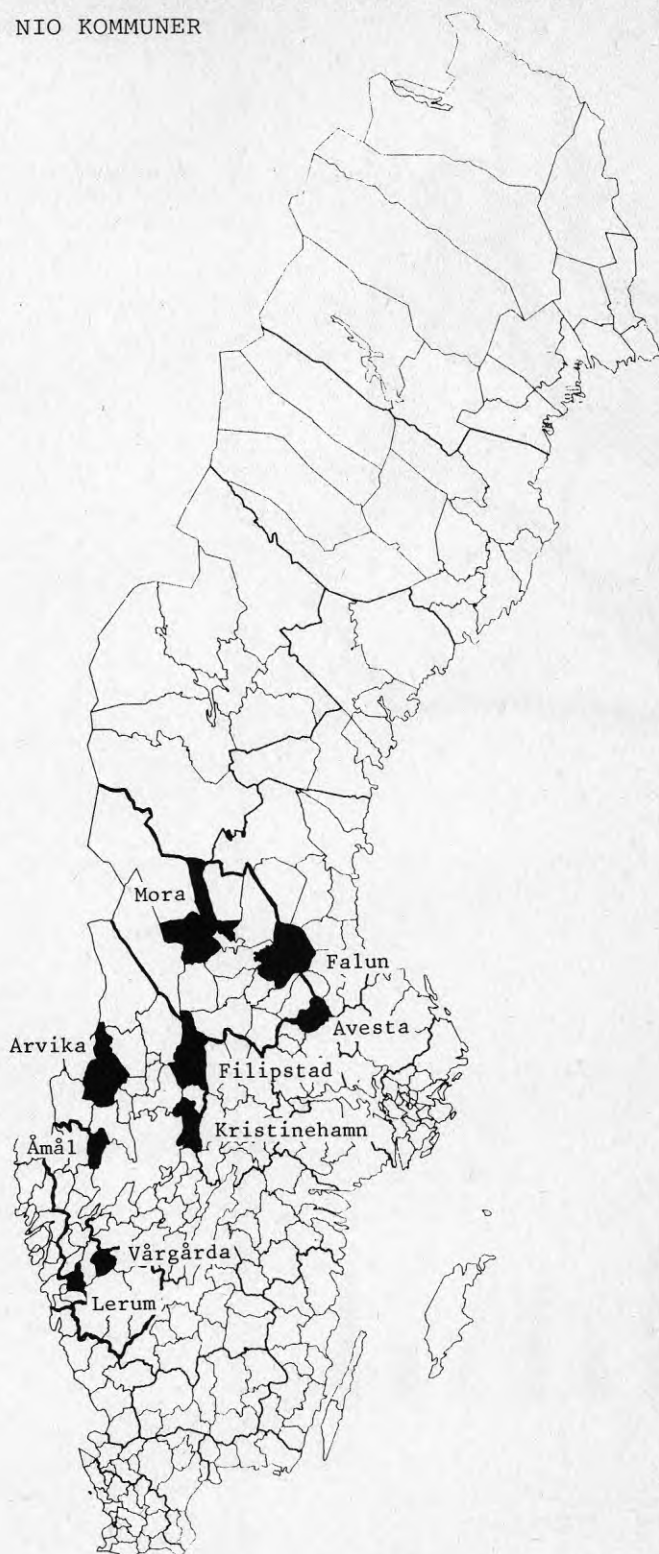

För 1979 har stiftelsen Dalarnas museum verksamhetsbidrag från landstinget med 1.840.000:-, Falu kommun lämnar 340.000:- och staten 660.000:-. De totala kostnaderna för 1979 är budgeterade till ca 3,4 Mkr vartill kommer ev anslag från kommunerna för inventeringar o dyl.

Redan i stadgarna för Dalarnas fornminnesförening från 1860-talet skulle uppgifterna bl a vara att granska och vårda Dalarnas fornlämningar. Kulturminnesvård i modern mening har dock tillkommit först under de senaste decennierna. 1937 inrättades länets första landsantikvarietjänst och 1955 gavs landsantikvarieorganisationen vissa statliga uppdrag och regler. Samtidigt som läns museet ombildades till stiftelse skedde den organisatoriska förändringen inom kulturminnesvården, dvs länsantikvarietjänsten inrättades vid länsstyrelsen. Denne har till uppgift att företräda kulturminnesvårdens intressen i länsstyrelsen bl a genom att ansvara för vårdarbeten och ta initiativ till inventeringar. De senare genomföres dock av läns museet.

Landsantikvarien är museichef och ansvarar för museiverksamhetens idéinnehåll och ledning. Inom verksamhetsområdet "planering och dokumentation" handlägges frågor rörande den fysiska miljön och omfattar bl a fältinventering och materialsammanställning för publicering. Området sysselsätter tre antikvarier, varav en på halvtid, och en halvtidsamanuens. Två av antikvarierna sysslar främst med bebyggelsefrågor och genomför inventeringar från första till sista stadium. Vid några tillfällen har en person extraanställts för inventeringar.

3. NIO KOMMUNER

Kartan visar de nio kommuner som beröres av föreliggande undersökning.

3.1. Lerum

Geografi

Lerums kommun ligger i sydvästra delen av Älvsborgs län och gränsar i väster mot Göteborgs och Bohus län. Mjörn är det största vattendraget. Europaväg 3 mellan Göteborg och Alingsås har sin sträckning knappt två mil genom kommunen.

Sin nuvarande utsträckning fick Lerums kommun 1969 genom sammanläggning av Lerums, Skallsjö och Stora Lundby f d kommuner. Norra delen av Östads socken övergick 1974 till Alingsås kommun. Landarealen i kommunen uppgår till 259 kvadratkilometer.

Lerum är den största tätorten och centralort. Övriga tätorter är Floda, Gråbo, Sjövik och Tollered. 86 % av den totala befolkningen bor i tätorter.

Befolkning

Folkmängden den 31 dec 1977 var 28.982 personer. Befolkningsutvecklingen har varit ständigt positiv sedan 1940-talet med en viss stagnation fr o m 1975.

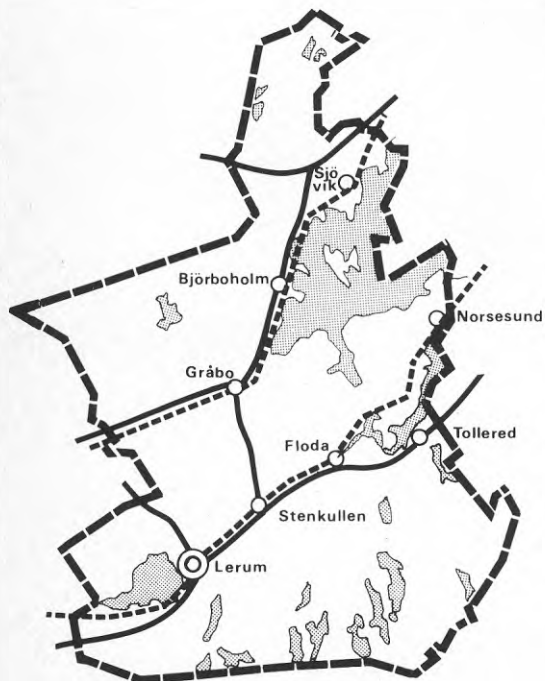
Ekonomisk situation

Skattekraften - beskattningsbar inkomst per innevånare - uppgick 1978 till 19.621:- kronor vilket är 87 % av riksgenomsnittet. Utdebiteringen var 27,71 kr/skatteskrona varav kommunen fick 14,82 kr.

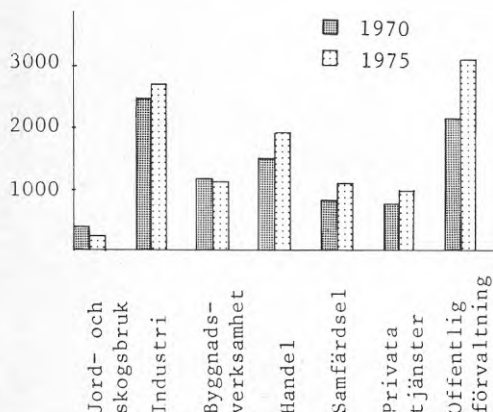
Under 1976 uppgick den kommunala förvaltningens intäkter till 172 Mkr. Driftsbudgeten för den centrala förvaltningen var 8 Mkr, för byggnads- och planväsende (inklusive gatu-, park- och fritidsförvaltning) närmare 15 Mkr samt för undervisning och annan kultur 58 Mkr. År 1978 upptog kontot kultur och stöd därtill 2,7 Mkr.

Byggandet

Kommunens bostadsbyggnade domineras av småhus. Antalet färdigställda lägenheter under fem år fördelar sig enligt tabell på nästa sida.

Antalet sysselsatta inom olika näringsgrenar

år	lägenheter i flerfam. hus	småhus	sa
1973	70	290	360
1974	-	122	122
1975	27	187	214
1976	-	209	209
1977	-	142	142

Byggnadsnämndens ärendelista upptog 887 beslut under 1977, varav 433 var egentliga byggnadslovs-ärenden. Av dessa avslogs 95 stycken. 176 ärenden rörde nybyggnad och 146 om- och tillbyggnad. Två ärenden remitterades till länsmuseum.

I kommunen fanns 31 dec 1975 2.344 fritidshus. 317 stycken hade under femårsperioden 1970-75 förvandlats till helårsbostäder.

Partipolitisk situation

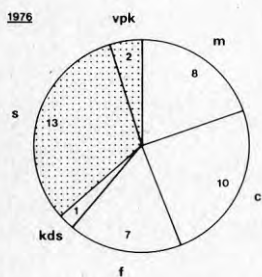
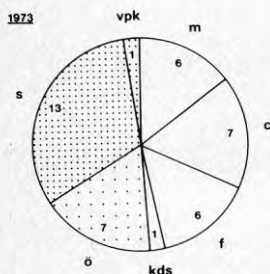
Efter 1973 års kommunalval hade de borgerliga partierna majoritet med 20 av de 41 mandat i kommunfullmäktige. Socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna hade 14 mandat och partiet "God miljö i Lerums kommun" 7 mandat. Vid 1976 års val fördelades mandat från miljöpartiet så att de borgerliga förstärkte sin majoritet till 26 mandat och de socialistiska fick 15 mandat.

Kommunens organisation

Kommunstyrelsen har 11 ledamöter varav 7 borgerliga och 4 socialistiska. Dess ordförande är heltidsanställt kommunalråd och tillhör centerpartiet. Två gånger per månad sammanträder kommunstyrelsen och dess arbetsutskott varje vecka. Under kommunstyrelsen lyder fyra förvaltningar. De är kansliet, drätselkontoret, mark- och exploateringskontoret samt fastighetskontoret. Totalt 69 personer är anställda på dessa förvaltningar.

Byggnadsnämnden består av 9 ordinarie ledamöter, varav 6 borgerliga och 3 socialistiska. Ordföranden tillhör moderata samlingspartiet. Nämnden sammanträder två gånger per månad. Stadsarkitektkontoret lyder under byggnadsnämnden och har 14 anställda.

Kulturnämnden har 9 ordinarie ledamöter. Ordföranden tillhör folkpartiet och bildar tillsammans med 6 andra borgerlig majoritet. Nämnden sammanträder fjärde torsdagen i varje månad. Förvaltning är biblioteket som har 12 anställda.

3.2. Vårgårda

Geografi

Vårgårda kommun ligger i mellersta delen av Älvsborgs län och gränsar i norr mot Skaraborgs län. Nossan och Sæveån rinner genom området och Ornungasjön är det största vattendraget. Europaväg 3 går genom kommunen ung 2,5 mil i väst-östlig riktning från Alingsås mot Skara.

Kommunen bildades 1952 av 18 mindre kommuner eller socknar. Bälinge socken övergick efter en kort tid till Alingsås kommun. Vårgårda kommuns areal är 429 kvadratkilometer.

Vårgårda är den enda tätorten i kommunen. 44 % av befolkningen bor i tätorten.

Befolkning

Folkmängden var den 31 dec 1977 8.744 personer. Fram till år 1969 hade Vårgårda kommun minskat sin folkmängd. Detta år bröts den negativa trenden och befolkningen började öka. De största flyttningsrörelserna sker mellan Alingsås och Vårgårda kommuner och flyttningsöverskottet härrör från Göteborgsregionen.

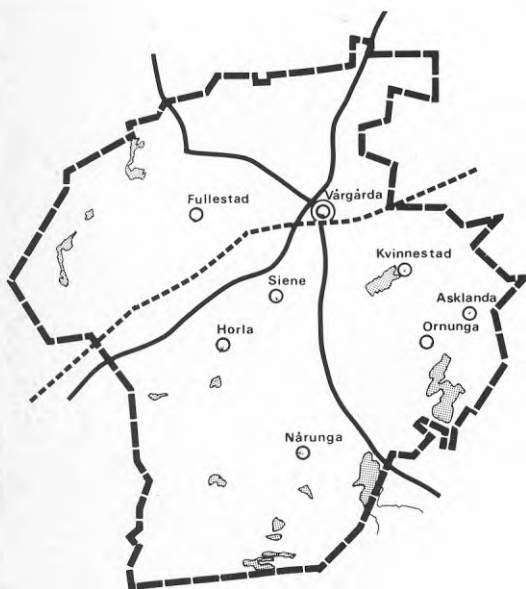
Ekonomisk situation

Skattekraften - beskattningsbar inkomst per innevånare - uppgick 1978 till 16.095 kronor vilket är 72 % av riksgenomsnittet. Utdebiteringen var 27,86 kr/skattekrona varav kommunen fick 14,50kr.

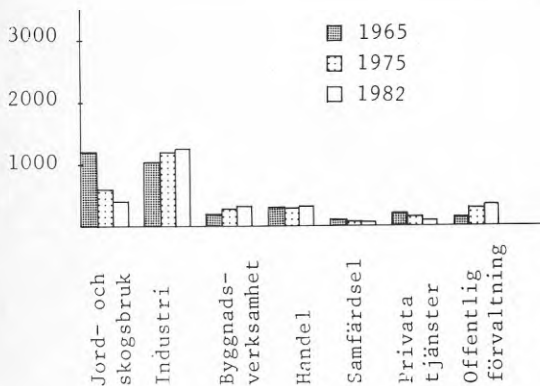
Under 1976 uppgick den kommunala förvaltningens intäkter till 50 Mkr. Driftsbudgeten för den centrala förvaltningen var samma år 3,5 Mkr, för byggnads- och planväsende (inklusive gatu-, park- och fritidsförvaltning) 2,8 Mkr samt för undervisning och annan kultur 13 Mkr. År 1978 upptog kontot kultur m m ca 0,8 Mkr.

Byggandet

Kommunens bostadsbyggande domineras av småhus. Antalet färdigställda lägenheter fördelar sig på följande sätt under fem år.

Antalet sysselsatta inom olika näringsgrenar

år	lägenheter i		
	flerfam. hus	småhus	sa
1974	38	79	117
1975	40	101	141
1976	-	54	54
1977	18	65	83
1978	36	58	94

Under 1976 behandlade byggnadsnämnden totalt 634 ärenden och nästföljande år 587 ärenden. Av beviljade byggnadslov gällde 89 nybyggnad och 44 ombyggnad under 1976 och motsvarande siffror för 1977 är 70 resp 51. Länsmuseet fick tre ärenden på remiss under 1977.

31 dec 1975 fanns det 674 fritidshus i kommunen. Under perioden 1970-75 hade 38 fritidsbostäder omvandlats till helårsbostäder.

Partipolitisk situation

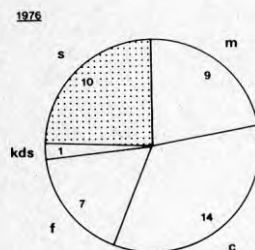
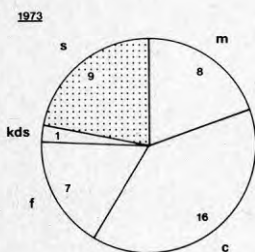
Efter 1973 års kommunalval hade de borgerliga partierna en stark majoritet med 32 av de 41 mandaten i kommunfullmäktige. Vid 1976 års val försvagades denna majoritet till 31 mandat.

Kommunens organisation

Kommunstyrelsen har 13 ledamöter varav 10 borgerliga och 3 socialistiska. Dess ordförande tillhör centerpartiet. Kommunstyrelsen sammanträder en gång per månad och dess arbetsutskott varannan vecka. Under kommunstyrelsen lyder kommunkontoret som har tre avdelningar, allmän, social och teknisk avdelning. Kommunstyrelsen handhar övergripande planering. 37 personer är anställda på kommunkontoret.

Byggnadsnämnden består av 7 ordinarie ledamöter varav 5 är borgerliga och 2 socialistiska. Nämnden sammanträder en gång per månad. Ordföranden tillhör moderata samlingspartiet. Stadsarkitekten är anställd på 2/3 tjänst och lyder under byggnadsnämnden.

Kulturnämnden har 7 ordinarie ledamöter. Ordföranden tillhör moderata samlingspartiet och bildar tillsammans med 4 andra borgerlig majoritet. Nämnden sammanträder andra måndagen i varje månad. Förvaltning är biblioteket som har 3 anställda.

3.3. Åmål

Geografi

Åmåls kommun ligger i nordligaste delen av Älvsborgs län och gränsar i norr mot Värmlands län. Östlig gräns bildas av Vänern. Riksväg 45 mellan Göteborg och Karlstad har sin sträckning ungefär 4 mil genom kommunen.

Sin nuvarande utsträckning fick Åmåls kommun 1971 genom sammanslagning av de tidigare kommunerna Åmåls stad och Tössbo kommun. Åmåls kommuns areal är 481 kvadratkilometer.

Åmål är den största tätorten och centralort. Övriga tätorter är Fengersfors och Tösse. 77 % av befolkningen bor i tätorter.

Befolkning

Folkmängden den 31 dec 1977 var 13.381 personer. Befolkningsutvecklingen i Åmål har under 1970-talet präglats av en fortsatt inflyttning till tätorterna från omgivande glesbygdsområden. Befolkningstalet har dock i princip stått stilla. Ett flyttningsöverskott finns jämfört med grannkommunerna. Flyttningsunderskott gäller gentemot Karlstad och Göteborgsregionerna.

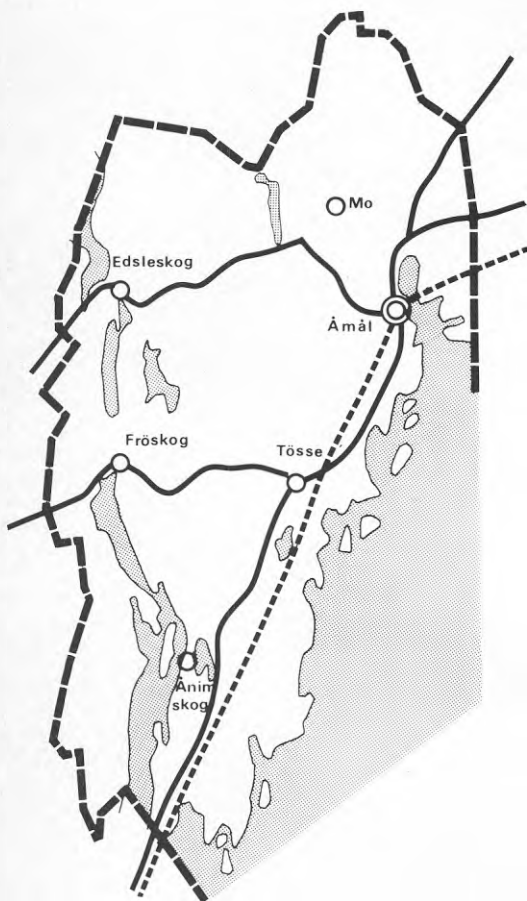
Ekonomisk situation

Skattekraften - beskattningsbar inkomst per innevånare - uppgick 1978 till 18.955 kronor vilket är 84 % av riksgenomsnittet. Utdebiteringen var 28,33 kr/skattekrona varav kommunen fick 15,20 kr.

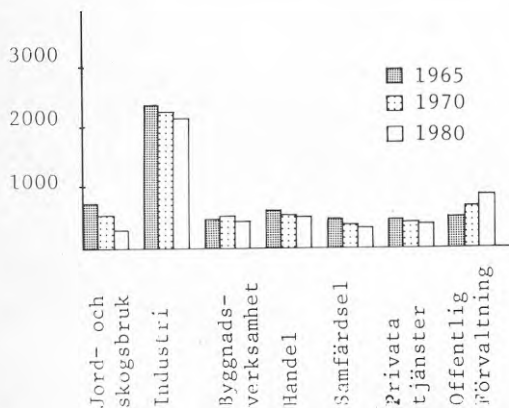
Under 1976 uppgick den kommunala förvaltningens intäkter till 111 Mkr. Driftsbudgeten för den centrala förvaltningen var 3,9 Mkr, för byggnads- och planväsende 9,3 Mkr samt för undervisning och annan kultur 32 Mkr.

Bygandet

Kommunens bostadsbyggande domineras av småhus. Antalet färdigställda lägenheter fördelar sig på följande sätt under fem år.

Antalet sysselsatta inom olika näringsgrenar

år	lägenheter i		
	flerfam. hus	småhus	sa
1974	32	55	87
1975	13	78	91
1976	-	114	114
1977	16	142	158
1978	96	72	168

Byggnadsnämndens ärendelista innehöll 532 paragrafer under 1977 och 560 stycken under 1978. Av dessa var 101 resp 110 nybyggnadsärenden och 53 resp 58 ombyggnadsärenden. Byggnadslov som berörde kulturhistoriskt värdefull bebyggelse beräknas vara omkr 4 om året.

31 dec 1975 hade Åmåls kommun 947 fritidshus, varav 105 tillkommit under den senaste femårsperioden. 32 fritidshus hade under samma period förvandlats till helårsbostäder.

Partipolitisk situation

Efter 1973 års val hade de borgerliga partierna majoritet i kommunfullmäktige med 22 av de 41 mandaten. Vid 1976 års val förlorade vardera folkpartiet, centern och socialdemokraterna ett mandat till det nyinrättade "Fria kommunpartiet" som därmed fick tre mandat.

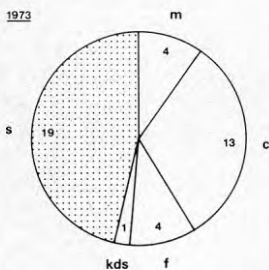
Kommunens organisation

Kommunstyrelsen har 13 ledamöter varav 6 är borgerliga, 6 socialdemokratiska och 1 kommer från fria kommunpartiet. Dess ordförande som är heltidsanställt kommunalråd tillhör centerpartiet. Dess vice ordförande är halvtidsanställt kommunalråd och tillhör socialdemokraterna. Kommunstyrelsen sammanträder en gång per månad och dess arbetsutskott varje vecka. Under kommunstyrelsen lyder fyra förvaltningar. De är kommunkansli, drätselkontor, fastighetskontor och byggnadskontor. Totalt är ca 80 personer anställda inom dessa förvaltningar.

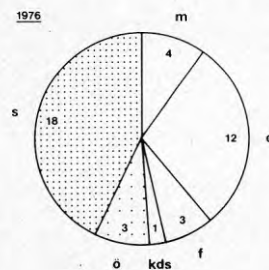
Byggnadsnämnden har 9 ledamöter varav 5 borgerliga och 4 socialdemokrater. Ordföranden är centerpartist. Nämnden sammanträder en gång per månad. Under byggnadsnämnden lyder stadsarkitektkontoret och mätningkontoret med tillsammans 15 anställda.

Kulturnämnden har 7 ledamöter. Ordföranden tillhör moderata samlingspartiet och bildar tillsammans med 3 andra borgerlig majoritet. Nämnden sammanträder vanligen en gång per månad. Förvaltning är biblioteket med ca 25 anställda.

1973

1976

3.4. Arvika

Geografi

Arvika kommun ligger i västra delen av Värmlands län och sträcker sig i norr upp mot norska gränsen. Glafs fjorden och Värmeln är de största vattendragen. Riksväg 61 från Karlstad mot Kongsvinger har sin sträckning 4 mil genom kommunen.

Sin nuvarande utsträckning fick Arvika kommun 1971 genom sammanslagning av de tidigare kommunerna Gunnarskog, Glava och Älgå, delar av Brunskog och Stavnäs samt Arvika stad. Kommunens areal är 1660 kvadratkilometer.

Arvika är den största tätorten och centralort. Övriga tätorter är Edane, Glava, Gunnarskog, Klässbol, Jössefors och Sulvik. 60 % av befolkningen bor i tätorter.

Befolkning

Folkmängden den 31 dec 1977 var 27.277 personer. Befolkningen i Arvika har under 1970-talet präglats av en fortsatt inflyttning till tätorterna från omgivande glesbygdsområden och en viss minskning av totalbefolkningen.

Ekonomisk situation

Skattekraften - beskattningsbar inkomst per innevärdare - uppgick 1978 till 18,919 kronor vilket är 84 % av riksgenomsnittet. Utdebiteringen var 29,49 kr/skattekrona varav kommunen fick 15,75 kr.

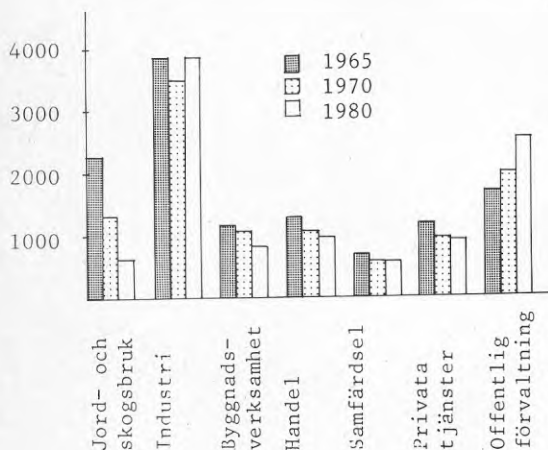
Under 1976 uppgick den kommunala förvaltningens intäkter till 195 Mkr. Driftsbudgeten för den centrala förvaltningen var 11 Mkr, för byggnads- och planväsende (inklusive gatu-, park- och fritidsförvaltning) närmare 16 Mkr samt för undervisning och annan kultur 53 Mkr. År 1978 upptog kontot kultur och stöd därtill 4,3 Mkr.

Byggandet

Kommunens bostadsbyggande domineras av småhus. Antalet färdigställda lägenheter fördelar sig på följande sätt under fem år.

Antalet sysselsatta inom olika näringsgrenar

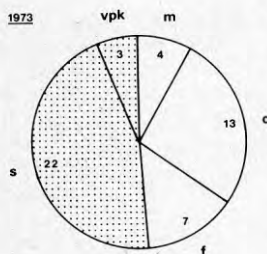
år	lägenheter i flerfam.hus	småhus	sa
1973	56	119	175
1974	48	179	227
1975	40	191	231
1976	120	105	225
1977	-	123	123

Byggnadsnämndens ärendelista innehöll 1.595 paragrafer under 1976 och 1.455 under 1977. Byggnadslovsärenden upptar endast en del av alla ärenden. Under samma år fick kulturnämnden 8 resp 5 ärenden på remiss.

1975 hade Arvika kommun 2.388 fritidshus varav 31 förvandlats från helårs- till fritidsbostäder under femårsperioden 1970-75.

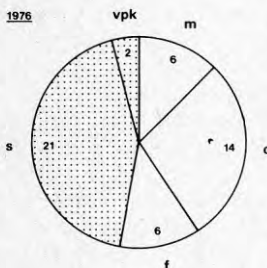
Partipolitisk situation

Efter 1973 års kommunalval hade de socialistiska partierna en svag majoritet i kommunfullmäktige med 25 av de 49 mandaten. Vid 1976 års val förloerade socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna vardera ett mandat och majoriteten övergick därmed till det borgerliga blocket som fick 26 mandat.

Kommunens organisation

Kommunstyrelsen har 13 ledamöter varav 7 borgerliga och 6 socialistiska. Dess ordförande, som är heltidsanställt kommunalråd, tillhör centerpartiet. Kommunstyrelsen sammanträder en gång per månad och dess arbetsutskott varje vecka. Under kommunstyrelsen lyder fyra förvaltningar. De är administrativa kontoret, fastighetskontoret, gatukontoret och brandförsvaret. Planeringsavdelningen som handhar övergripande planering bl a kommunomfattande fysisk planering sorterar under administrativa kontoret. Totalt 150 personer är anställda på dessa förvaltningar.

Byggnadsnämnden har 9 ordinarie ledamöter, varav 5 borgerliga och 4 socialistiska. Ordföranden tillhör moderata samlingspartiet. Nämnden sammanträder två till tre gånger per månad. Stadsarkitektkontoret lyder under byggnadsnämnden och har 12 anställda.

Kulturnämnden har 9 ordinarie ledamöter. Ordföranden tillhör centerpartiet och bildar tillsammans med 4 andra borgerlig majoritet. Nämnden sammanträder sista tisdagen i varje månad. Förvaltning är biblioteket som har 20 anställda.

3.5. Filipstad

Geografi

Filipstads kommun ligger i östra delen av Värmlands län och gränsar i öster mot Kopparbergs och Örebro län. De största vattendragen är Daglösen och Yngen. Riksväg 63 mellan Karlstad och Ludvika har sin sträckning ca 3 mil genom kommunen.

Sin nuvarande utsträckning fick Filipstads kommun 1971 genom sammanslagning av de tidigare kommunerna Kroppa, Rämnen, Värmlandsberg och Filipstads stad. Kommunens areal är 1549 kvadratkilometer.

Filipstad är den största tätorten och centralort. Övriga tätorter är Lesjöfors, Nykroppa, Persberg och Nordmark. 81 % av den totala befolkningen bor i tätorter.

Befolkning

Folkmängden den 31 dec 1977 var 15.198 personer. Befolkningsutvecklingen under 1970-talet har präglats av en i viss mån stagnerande inflyttning till centralorten och totalt sett en minskning av kommunens folkmängd.

Ekonomisk situation

Skattekraften - beskattningsbar inkomst per innevärdare - uppgick 1978 till 20.664 kronor vilket är 92 % av riksgenomsnittet. Utdebiteringen var 29,27 kr/skattekrona varav kommunen fick 15,50 kr.

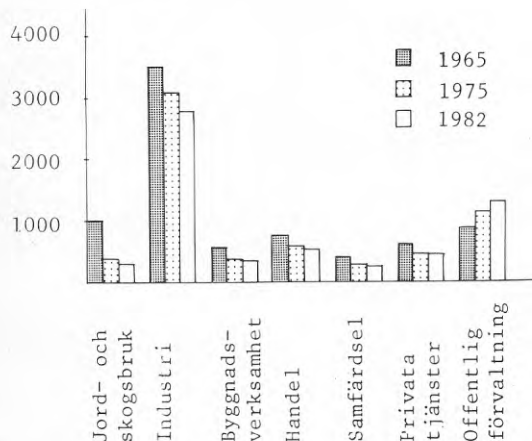
Under 1976 uppgick den kommunala förvaltningens intäkter till 109 Mkr. Driftsbudgeten för den centrala förvaltningen var 5,5 Mkr, för byggnads- och planväsende (inklusive gatu-, park- och fritidsförvaltning) 11,6 Mkr samt för undervisning och annan kultur 35 Mkr. I 1979 års budget får kulturell verksamhet och stöd därtill 2,5 Mkr.

Byggandet

Kommunens bostadsbyggande utgöres till drygt hälften av småhus. Antalet färdigställda lägenheter under fem år fördelar sig på följande sätt.

Antalet sysselsatta inom olika näringsgrenar

år	lägenheter i		
	flerfam. hus	småhus	sa
1974	54	75	129
1975	113	65	178
1976	22	69	91
1977	39	40	79
1978	76	89	165

Det totala antalet byggnadslov under 1976 var 295 och följande år 238. Av dessa var 117 resp 94 nybyggnadsärenden och 61 resp 57 ombyggnadsärenden.

1975 hade Filipstads kommun 1.438 fritidshus varav 62 tillkommit genom att helårsbostäder förvandlats till fritidsbostäder under den senaste femårsperioden. Av kommunens totala markareal ägs ca 4 % av kommunen, 33 % av fysiska personer och ca 42 % av aktiebolag.

Partipolitisk situation

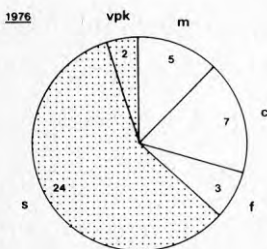
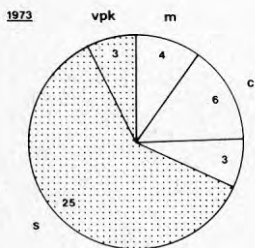
Efter 1973 års kommunalval hade de socialistiska partierna en stark majoritet med 28 av de 41 mandaten i kommunfullmäktige. Vid 1976 års val förlorade de två mandat, men behöll ändå sin starka majoritet.

Kommunens organisation

Kommunstyrelsen har 11 ledamöter varav 7 är socialdemokrater och 4 borgerliga. Dess ordförande är heltidsanställt kommunalråd och tillhör socialdemokraterna. Kommunstyrelsen sammanträder en gång per månad och dess arbetsutskott varje vecka. Under kommunstyrelsen lyder fem förvaltningar. De är kommunkansli, drätselkontor, tekniskt kontor, elverkskontor och brandkårsexpedition. Totalt är ca 125 personer anställda inom dessa förvaltningar.

Byggnadsnämnden har 9 ordinarie ledamöter, varav 5 är socialdemokrater, 1 representerar vänsterpartiet kommunisterna och 3 är borgerliga. Ordföranden tillhör socialdemokraterna. Nämnden sammanträder 12 gånger per år. Stadsarkitektkontoret lyder under byggnadsnämnden och har 7 anställda.

Kulturnämnden har 9 ordinarie ledamöter. Ordföranden tillhör socialdemokraterna och bildar tillsammans med 5 andra från samma parti majoritet. Nämnden sammanträder tredje tisdagen i varje månad utom under juli. Förvaltning är biblioteket som har 14 anställda.

3.6. Kristinehamn

Geografi

Kristinehamns kommun ligger i syd-östra delen av Värmlands län och gränsar i söder mot Skaraborgs län och i öster mot Örebro län. Vänern utgör kommunens västra gräns. Europaväg 18 mellan Stockholm och Oslo sträcker sig ca 4 mil genom kommunen och riksväg 64 mellan Filipstad och Mariestad drygt 5 mil.

Sin nuvarande utsträckning fick Kristinehamns kommun 1971 genom sammanslagning av Kristinehamns stad, Visnums landskommun och Ölme socken (från Väse kommun). Kommunens areal är 747 kvadratkilometer.

Kristinehamn är den största tätorten och centralort. Övriga tätorter är Björneborg, Nybble och Ölme. 86 % av befolkningen bor i tätorter.

Befolkning

Folkmängden den 31 dec 1977 var 27.477 personer. Under 1970-talet har befolkningsutvecklingen varit negativ, dvs den totala folkmängden har minskat något.

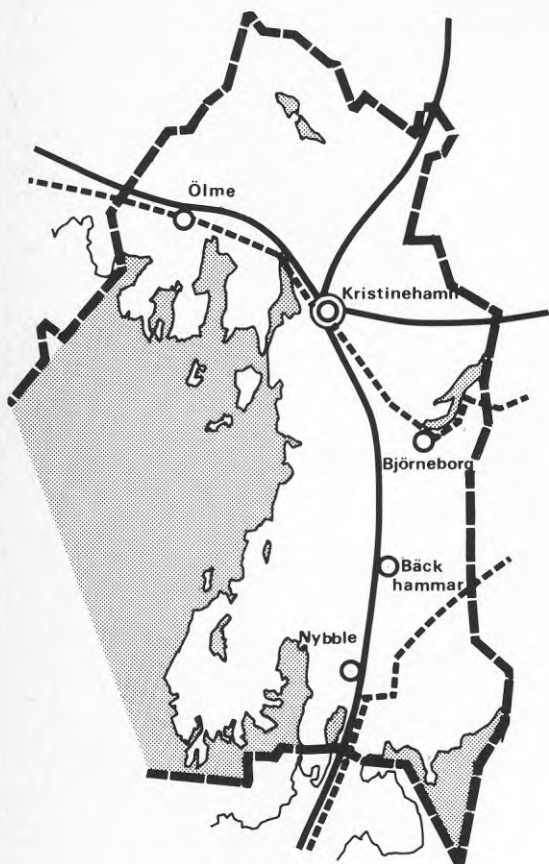
Ekonomisk situation

Skattekraften - beskattningsbar inkomst per innevävare - uppgick 1978 till 21.462 kronor vilket är 96 % av riksgenomsnittet. Utdebiteringen var 29,95 kr/skattekrona varav kommunen fick 16,45 kr.

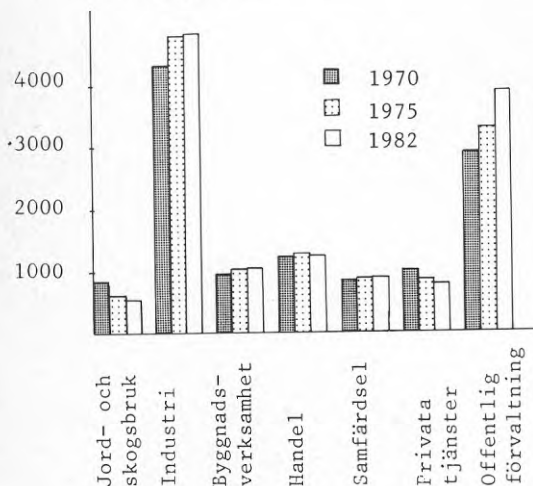
Under 1976 uppgick den kommunala förvaltningens intäkter till 214 Mkr. Driftsbudgeten för den centrala förvaltningen var 11 Mkr, för byggnads- och planväsende (inklusive gatu-, park- och fritidsförvaltning) 20 Mkr samt för undervisning och annan kultur 49 Mkr.

Byggandet

Kommunens bostadsbyggande upptas till ungefär 60 % av småhus. För perioden 1979-83 beräknas drygt 50 % bli lägenheter i småhus. Antalet färdigställda lägenheter fördelar sig på följande sätt under fem år.

Antalet sysselsatta inom olika näringsgrenar

år	lägenheter i flerfam. hus	småhus	sa
1973	136	168	304
1974	129	172	301
1975	84	149	233
1976	30	88	118
1977	84	119	203

Under 1976 beviljade byggnadsnämnden totalt 527 byggnadslov, varav 163 gällde nybyggnad och 297 ombyggnad. Under 1977 var motsvarande siffror 552 beviljade byggnadslov, 186 rörande nybyggnad och 313 ombyggnad.

31 december 1975 fanns det 2062 fritidshus i kommunen. Under perioden 1970-75 hade 52 helårsbostäder omvandlats till fritidsbostäder.

Partipolitisk situation

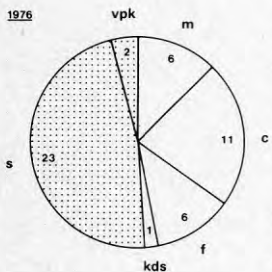
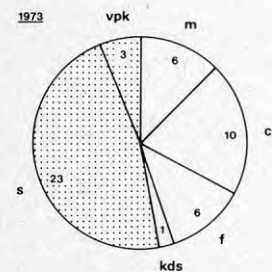
Efter 1973 års kommunalval hade socialdemokrater och kommunister majoritet med 26 av de 49 mandaten i kommunfullmäktige. Vid 1976 års val försvagades denna majoritet till 25 mandat genom att vänsterpartiet, kommunisterna, förlorade ett mandat och centerpartiet vann ett.

Kommunens organisation

Kommunstyrelsen har 9 ledamöter varav 5 socialistiska och 4 borgerliga. Dess ordförande är heltidsanställt kommunalråd och tillhör socialdemokraterna. Kommunstyrelsen sammanträder en gång per månad och dess arbetsutskott varje vecka. Under kommunstyrelsen lyder tre förvaltningar. De är kommunkontoret, byggnadskontoret och brandförsvaret.

Byggnadsnämnden har 7 ordinarie ledamöter varav 4 är socialistiska och 3 borgerliga. Ordföranden tillhör socialdemokraterna. Nämnden sammanträder andra onsdagen i varje månad.

Kulturnämnden har 7 ordinarie ledamöter. Ordföranden tillhör socialdemokraterna och bildar tillsammans med 4 andra socialistisk majoritet. Kulturnämnden har ej fastställd sammanträdestid. Dess förvaltning är biblioteket.

3.7. Avesta

Geografi

Avesta kommun ligger i Bergslagen, i Dalarnas sydöstra hörn. Dalälven passerar genom kommunen på sin väg mot Östersjön. Riksvägarna 68 och 70 korsar varandra i Avesta, liksom järnvägslinjerna Stockholm-Mora och Örebro-Gävle.

Nuvarande Avesta kommun bildades år 1967 genom sammanslagning av de tidigare kommunerna By, Folkärna och Grytnäs, Avesta stad och Krylbo köping. Kommunens landareal uppgår till 615 kvadratkilometer.

Kommunen har fem tätorter, av vilka den största, Avesta med ca 19000 invånare, utgör centralort. Övriga tätorter är Horndal, Fors, Näs Bruk och Nordanö. 82 % av befolkningen bor i tätorter.

Befolkning

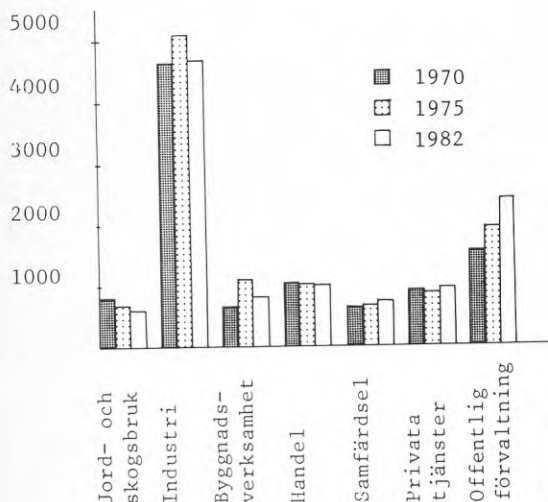
Folkmängden uppgick den 31 dec 1977 till 26.904 personer. Befolkningsutvecklingen i Avesta kommun kännetecknas under 1950- och början av 1960-talet av snabb expansion. Under återstoden av 1960-talet och under 1970-talet har befolkningen minskat oavbrutet.

Ekonomisk situation

Skattekraften - beskattningsbar inkomst per innevånare - uppgick 1978 till 20.198 kronor vilket är 90 % av riksgenomsnittet. Utdebiteringen var 29 kr/skattekrona varav kommunen fick 17 kr.

Under 1976 uppgick den kommunala förvaltningens intäkter till 188,6 Mkr. Driftsbudgeten för den centrala förvaltningen var 7 Mkr, för byggnads- och planväsende 21,6 Mkr samt för undervisning och annan kultur 58,8 Mkr. 1979 kostar kultur nämnden 6,1 Mkr netto.

Antalet sysselsatta inom olika näringsgrenar

Bygandet

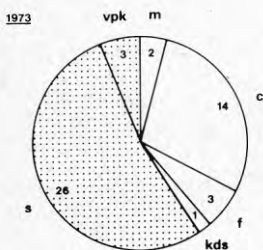
Kommunens bostadsbyggande har de senaste åren helt inriktats på småhus. Antalet färdigställda lägenheter fördelar sig på följande sätt under sex år.

år	lägenheter i		
	flerfam. hus	småhus	sa
1973	40	125	165
1974	-	186	186
1975	-	166	166
1976	-	99	99
1977	-	131	131
1978	-	222	222

Under 1977 behandlade byggnadsnämnden 844 ärenden och under 1978 var antalet 842. Av dessa rörde 324 resp 317 nybyggnad och 188 resp 181 om- och tillbyggnad. Ärenden som berörde kulturhistoriskt värdefull bebyggelse uppges vara ett par tre stycken om året.

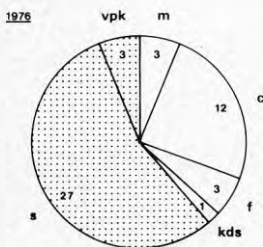
1975 fanns 1714 fritidshus i kommunen varav 280 hade tillkommit under den senaste femårsperioden.

Partipolitisk situation

Socialdemokraterna har egen majoritet i kommunfullmäktige och de kommunala nämnderna. Vid 1973 års val fick socialdemokraterna 26 och vänsterpartiet kommunisterna 3 av de 49 mandaten i fullmäktige. Efter 1976 års val hade socialdemokraterna förstärkt sin majoritet med ytterligare ett mandat, vänsterpartiet kommunisterna hade kvar sina 3 mandat och de borgerliga partierna hade 19 mandat.

Kommunens organisation

Kommunstyrelsen har 14 ledamöter varav 9 tillhör socialistiska partier och 5 borgerliga. Dess ordförande är heltidsanställt kommunalråd och socialdemokrat. Kommunstyrelsen sammanträder minst en gång per månad och dess arbetsutskott minst varannan vecka. Under kommunstyrelsen sorterar fyra förvaltningar. De är stadskansliet, drätselkontoret, fastighetskontoret och gatukontoret. På dessa förvaltningar finns sammanlagt 112 tjänster motsvarande heltid.

Byggnadsnämnden har 10 ordinarie ledmöter, varav 6 socialdemokrater och 4 borgerliga. Byggnadsnämnden sammanträder minst en gång per månad. Under nämnden sorterar stadsarkitektkontoret och stadsingenjörskontoret.

Kulturnämnden har 11 ordinarie ledamöter. Socialdemokraterna besätter 7 av platserna och de borgerliga partierna 4. Kulturnämnden sammanträder en gång per månad. Biblioteket (kulturnämnden) har ca 25 personer anställda.

3.8. Falun

Geografi

Falu kommun ligger i östra delen av Kopparbergs län och gränsar där mot Gävleborgs län. De största vattendragen är Runn och Rogsjön. Riksväg 60 mellan Falun och Örebro startar här och riksväg 80 mellan Gävle och Rättvik sträcker sig ung 3 mil genom kommunen.

Sin nuvarande utsträckning fick Falu kommun 1967 och 1971 genom sammanslagning av de tidigare kommunerna Bjursås, Enviken, Stora Kopparberg, Sundborn, Svärdsjö och Falu stad. Kommunens areal är 2052 kvadratkilometer.

Falu är den största tätorten och centralort samt regioncentrum i länet. Övriga tätorter är Bjursås, Enviken, Grycksbo, Svärdsjö och Vika. 82 % av befolkningen bor i tätorter.

Befolkning

Folkmängden var den 31 dec 1977 49.150 personer. Inom nuvarande Falu kommun har befolkningen ökat med ca 7.500 personer under åren 1950-78.

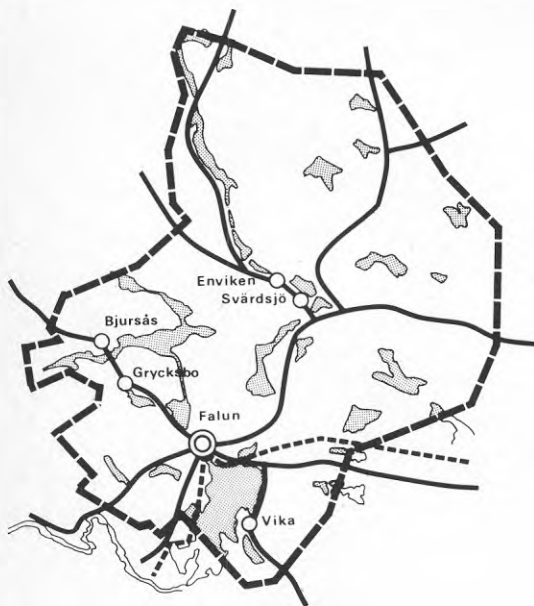
Ekonomisk situation

Skattekraften - beskattningsbar inkomst per innevärdare - uppgick 1978 till 22.111 kronor vilket är 98 % av riksgenomsnittet. Utdebiteringen var 27,75 kr/skattekrona varav kommunen fick 15,75 kr.

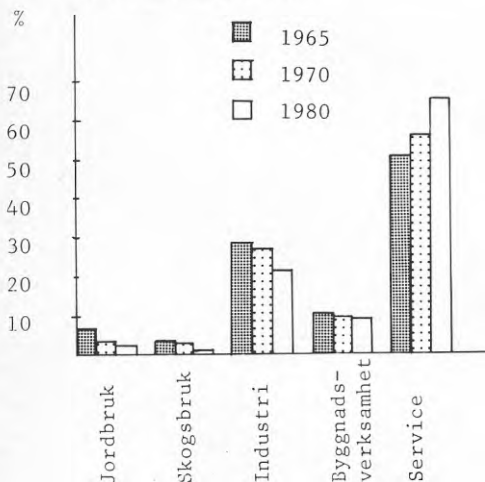
Under 1976 uppgick den kommunala förvaltningens intäkter till drygt 348 Mkr. Driftsbudgeten för den centrala förvaltningen var 14 Mkr, för byggnads- och planväsende 36,5 Mkr samt för undervisning och annan kultur 105,6 Mkr. 1978 uppgick kulturnämndens omslutning till 8,1 Mkr, varav biblioteksverksamheten tog 4,2 Mkr.

Byggandet

Kommunens bostadsbyggande upptas till drygt hälften av småhus. Antalet färdigställda lägenheter fördelar sig på följande sätt under 5 år.

Den procentuella fördelningen av antalet sysselsatta inom olika näringsgrenar

år	lägenheter i		
	flerfam. hus	småhus	sa
1973	288	178	466
1974	48	304	352
1975	314	249	563
1976	332	335	667
1977	348	413	761

Under 1976 behandlade byggnadsnämnden 1376 ärenden. Av dessa var 906 ärenden som rörde nybyggnad och 98 om- och tillbyggnadsärenden. Under 1977 fick kulturnämnden 52 remisser från byggnadsnämnden varav 22 rörde stadsplaner och 30 byggnadslov. Därtill kom 84 remisser om bidragsärenden.

1975 fanns det 4273 fritidshus inom kommunen varav 1203 tillkommit under den senaste femårsperioden.

Partipolitisk situation

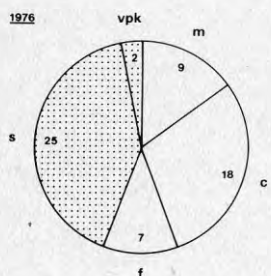
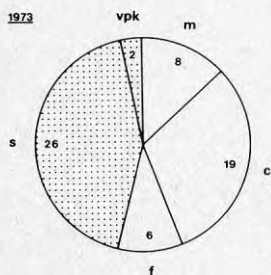
Efter 1973 års kommunalval hade de borgerliga partierna majoritet i kommunalfullmäktige med 33 av de 61 mandaten. Vid 1976 års val förstärktes den majoriteten med ytterligare ett mandat till 34.

Kommunens organisation

Kommunstyrelsen har 15 ledamöter varav 8 borgerliga och 7 socialistiska. Dess ordförande är heltidsanställt kommunalråd och tillhör centerpartiet. Kommunstyrelsen sammanträder en gång per månad och dess arbetsutskott varje vecka, såvida det inte är kommunstyrelse. Fyra förvaltningar lyder under kommunstyrelsen. De är stadskansliet, drätselkontoret, fastighetskontoret och gatukontoret. Planeringsavdelningen som handhar övergripande planering sorterar under stadskansliet. Totalt ca 200 personer är anställda på dessa förvaltningar.

Byggnadsnämnden har 11 ordinarie ledamöter varav 6 borgerliga och 5 socialistiska. Ordföranden tillhör moderata samlingspartiet. Nämnden sammanträder två gånger per månad. Stadsarkitektkontoret lyder under byggnadsnämnden och har 7 anställda.

Kulturnämnden har 11 ordinarie ledamöter. Ordföranden tillhör centerpartiet och bildar tillsammans med 5 andra borgerlig majoritet. Kulturnämnden sammanträder i allmänhet andra torsdagen i varje månad. Förvaltning är biblioteket som har 36 anställda.

3.9. Mora

Geografi

Mora kommun ligger i norra delen av Kopparbergs län. Förutom Siljan har kommunen stora vattendrag i Orsasjön och Österdalälven. Riksväg 70 har sitt slutmål här liksom järnvägen från Stockholm. Avståndet till Falun-Borlänge är ca 10 mil och till Stockholm-Östersund ca 30 mil.

Sin nuvarande omfattning fick Mora kommun 1971 genom sammanslagning av de tidigare kommunerna Våmhus, Venjan och Sollerön samt Mora köping. Kommunens areal är 2840 kvadratkilometer.

Mora är den största tätorten och centralort. Övriga tätorter är Färnäs, Nusnäs, Oxberg, Sollerön, Venjan och Våmhus.

Befolkning

Folkmängden den 31 dec 1977 var 18.604 personer. Befolkningsutvecklingen i Mora kommun under 1970-talet kännetecknas av en omfattande nettoinflyttning och ett ytterst litet födelseöverskott, vilket sammantaget inneburit att totalbefolkningen under femårsperioden 1973-77 ökat med 1.180 innevånare.

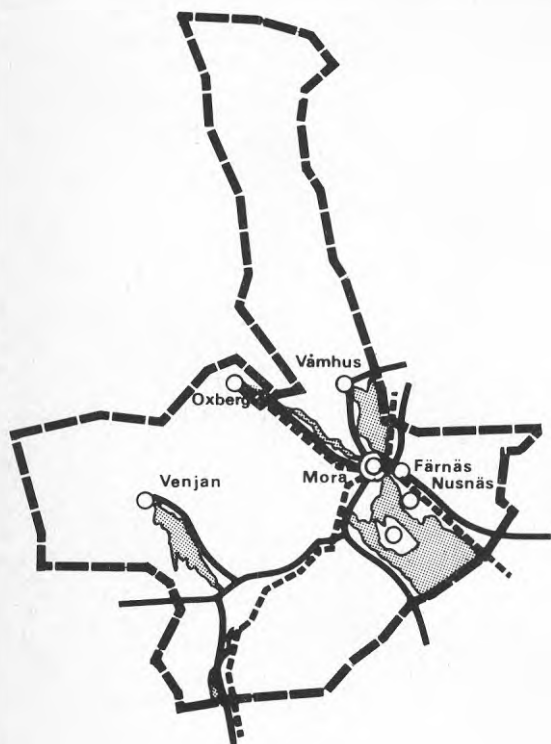
Ekonomisk situation

Skattekraften - beskattningsbar inkomst per innevånare - uppgick 1978 till 19.964 kronor vilket är 89 % av riksgenomsnittet. Utdebiteringen var 28,01 kr/skattekrona varav kommunen fick 16,35 kr.

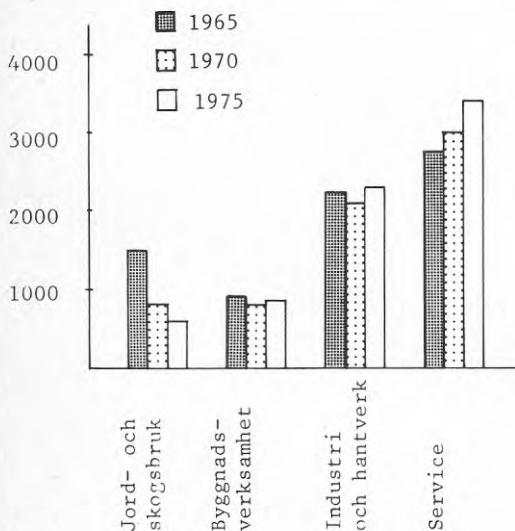
Under 1976 uppgick den kommunala förvaltningens intäkter till 144 Mkr. Driftsbudgeten för den centrala förvaltningen var 9,6 Mkr, för byggnads- och planväsende (inklusive gatu-, park- och fritidsförvaltning) 6,7 Mkr samt för undervisning och annan kultur 38,8 Mkr. 1978 upptog kontot kultur och stöd därtill 2,4 Mkr.

Byggandet

Kommunens nuvarande bostadsbestånd

Antalet sysselsatta inom olika näringsgrenar

består till 70 % av småhus och 30 % av övriga hus. Under 1970-talet har drygt 40 % av bostadsproduktionen avsett lägenheter i flerfamiljshus. Under femårsperioden 1978-82 väntas dock fördelningen bli 30 % flerfamiljshus och 70 % småhus.

Under 1978 innehöll byggnadsnämndens ärendelista 858 paragrafer. Endast en del av alla ärendena är byggnadslov. Läns museet fick under 1977 7 ärenden på remiss.

1975 fanns det 3.906 fritidshus i kommunen. varav 624 tillkommit under den senaste femårsperioden.

Markägandet fördelar sig, enligt uppskattning, på följande sätt i kommunen, privata ägare 60 %, bolag 30 % och kommun 10 %.

Partipolitisk situation

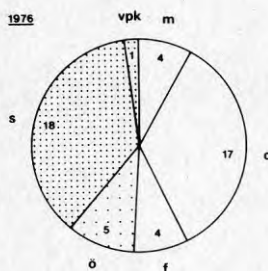
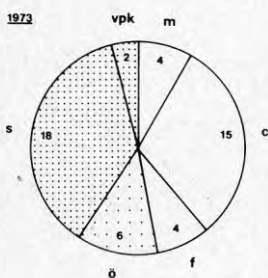
Efter 1973 års kommunalval hade de borgerliga partierna majoritet i kommunfullmäktige med 23 av de 49 mandaten. 20 mandat tillföll de socialistiska partierna och 6 mandat fick övriga partier, dvs "Kommunal center" och "För opolitiskt näringsliv i Mora". Vid 1976 års val förstärktes den borgerliga majoriteten till 25 mandat, genom att vänsterpartiet kommunisterna och kommunal center för-lorade vardera ett mandat.

Kommunens organisation

Kommunstyrelsen har 11 ledamöter varav 7 borgerliga och 4 socialistiska. Dess ordförande är heltidsanställt kommunalråd och tillhör centerpartiet. Kommunstyrelsen sammanträder varannan vecka och dess arbetsutskott likaså. Under kommunstyrelsen lyder förutom kommunkansliet, drätselkontoret och byggnadskontoret. Planeringsavdelningen som handhar övergripande planering och vissa budgetarbeten sorterar under både kommunens kansli och dess drätselkontor. Totalt är ett 70-tal personer anställda på dessa förvaltningar.

Byggnadsnämnden har 11 ledamöter varav 7 borgerliga och 4 socialistiska. Ordföranden tillhör moderata samlingspartiet. Nämnden sammanträder en gång per månad. Stadsarkitektkontoret lyder under byggnadsnämnden och har 14 anställda.

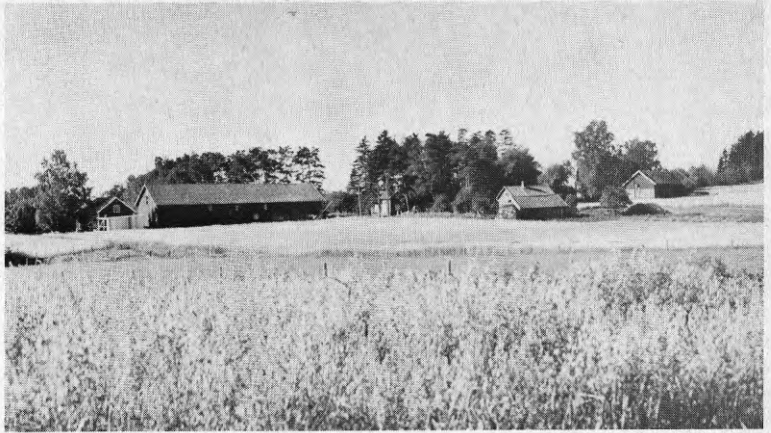
Kulturnämnden har 7 ledamöter varav 3 borgerliga, 3 socialistiska och 1 opolitisk. Ordföranden tillhör centerpartiet. Nämnden sammanträder en gång per månad. Förvaltning är biblioteket som har 6 anställda.

kommun	areal km ²	tätorts- grad %	folkmängd 31/12 1977	skatte- kraft 1978	% medel- skattekraft 1978	total utdebi- tering per skatte- krona 1978	summa kommunal- intäkter Mkr, 1976	val 1976, man- datfördelning i kommunal- fullmäktige			summa mandat i full- mäktige
								borg	soc	övr	
Lerum	259	86	28.982	19.621	87	27.71	172	26	15	-	41
Vårgårda	429	44	8.744	16.095	72	27.86	50	31	10	-	41
Åmål	481	77	13.381	18.955	84	28.33	111	20	18	3	41
Arvika	1660	60	27.277	18.919	84	29.49	195	26	23	-	49
Filipstad	1549	81	15.198	20.664	92	29.27	109	15	26	-	41
Kristine- hamn	747	86	27.477	21.462	96	29.95	214	24	25	-	49
Avesta	615	82	26.904	20.198	90	29.01	188	19	30	-	49
Falun	2052	82	49.150	22.111	98	27.75	348	34	27	-	61
Mora	2840	83	18.604	19.964	89	28.01	144	25	19	5	49

Sammanställning över statistiska uppgifter från de nio kommunerna.

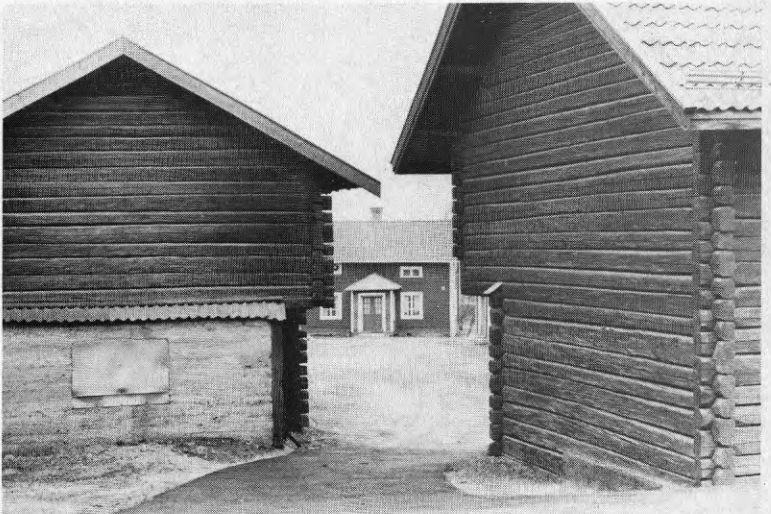
Sölvatorp i
Kullings Skövde,
Vårgårda kommun.
Foto: Vänersborgs
museum.

Broby by i Ölme,
Kristinehamns
kommun.

Färnäs by,
Mora kommun.

Inventerare

INVENTERINGSUPPGIFT Bebyggelse
 Landsbygd
 Inventeringsdatum Filmnummer

Ekonomiska kartan, blad nr	Koordinat
Bilagor	
Ritningar, arkivalier, litteratur	
Muntliga uppgifter	
☐ Större undersökning önskvärd	

Kommun	Län
Socken	Ort
Fastighetsbeteckning	
Gårdsnamn e d	
Adress	
Ägare	
Gällande plan, nr och fastställelseår	

Sätt x i rutan till vänster om tabellen nedan för de hus där interiören är besiktigad

Anläggningens art, tidigare funktion

Hus	Funktion	Vän	Konstruktion	Grund	Fasadmaterial och färg	Takmtrl och färg	Övrigt	Byggnär	Ombyggnär	Bil
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										
☐										

Situationsplan, tomtkarta

Miljösammanhang, gårdsmiljö, trädgård

4. INVENTERINGSMETODER

Syftet med kulturhistoriska inventeringar kan variera och olika metoder komma till användning. För de planeringsrelaterade inventeringar som här studerats är i huvudsak tre metoder aktuella. De är total byggnadsinventering med analys, selektiv byggnadsinventering med analys samt översiktlig bebyggelseinventering med områdesanalys. Här behandlas huvudsakligen landsbygdsinventeringar.

4.1. Total byggnadsinventering

Total byggnadsinventering innebär registrering, beskrivning och fotografering av samtliga bebyggda fastigheter inom ett geografiskt begränsat område. Detta utgöres vanligtvis av en kommun eller socken men ibland endast av en by eller stadsdel. Detaljeringsgraden beror på objektens art men samtliga byggnader på varje anläggning dokumenteras. Homogena områden med modern bebyggelse kan dock behandlas mera summariskt. Detta arbete utgör första etappen av den totala byggnadsinventeringen och resulterar i ett grundmaterial bestående av blanketter, fotografier och kartor.

För att göra inventeringsmaterialet användbart som underlag för kommunalt planarbete m m tillkommer en andra etapp, bearbetningen. Här sammanväges fakta om kulturlandskap och bebyggelse och kulturhistoriskt särskilt intressanta områden och byggnader beskrives. Arbetet resulterar i en kulturhistorisk analys, en rapport.

Metoden utarbetades under slutet av 1960-talet av riksantikvarieämbetet och utvecklades vidare av läns museet i Vänersborg. Avsikten var att finna en byggnadsinventeringsmetod som motsvarade fornminnesinventeringens metod, dvs att utan primära värdeomdömen samla in fakta om alla byggnader inom ett område. Man ville också få fram ett arbetssätt där ett stort antal bebyggda fastigheter snabbt kunde inventeras. Metoden beskrives första gången i "Byggnadsinventering, förslag till riktlinjer, Riksantikvarieämbetet, Småskrifter och särtryck nr 17, Stockholm 1971." och har sedan utvecklats i "Vägledning för kulturhistoriska bebyggelseinventeringar, Riksantikvarieämbetet Rapport 1976 D 12."

För att insamlade uppgifter skall bli enhetliga användes vid fältarbetet en enkel förtryckt inventeringsblankett. Den har efterhand fått något varierande utseende i olika län men redovisar alltid vissa basdata som legala (A), typologiska (B) och kronologiska (C) uppgifter. De innefattar fastighetsbeteckning, adress, ägare (A), anläggningens art, hustyper, situationsplan (B) och byggnadsår (C) m m. På föregående sida återges den inventeringsblankett som riksantikvarieämbetet rekommenderar

för landsbygdsinventering. En blankett användes för varje bebyggd fastighet. Fotografering sker med en lätthanterlig småbildskamera och omfattar översikts- och detaljbilder. Det är dels bilder av hela anläggningen, gårdsbild och trädgård, dels bilder av varje enskild byggnad från dess alla sidor samt intressanta detaljer och ibland interiörer. Ekonomiska kartan, 1:10 000, användes som inventeringsunderlag.

I Älvsborgs län har totalinventeringsmetoden använts längst och vidareutvecklats främst beträffande bearbetningsdelen. Från att från början ha lämnat en enkel rapport i text har man alltmer övergått till att redovisa materialet i kartor, fotografier och text. Gruppindelning av enskilda byggnader efter kulturhistoriskt värde (I - IV eller I - III) frångick man fr o m 1976.

Här förordar man kompromisslöst den fullständiga inventeringsmetoden därför att materialet därigenom får största användbarheten. Förutom att man utnyttjar den för bebyggelsevärdering i rapporterna räknar man med att senare kunna gå tillbaka i materialet för omvärdering och för andra användningsområden t ex energisparplan. Man avser också att så småningom bygga upp ett fullständigt register över länets samtliga bebyggda fastigheter. På motstående sida återges den inventeringsblankett som användes i Älvsborgs län. Blanketten renskrives ej utan arkiveras i sitt fältutförande på läns museet.

4.2. Selektiv byggnadsinventering

Den selektiva byggnadsinventeringen utföres på i princip samma sätt som den totala, dvs registrering, beskrivning och fotografering sker efter samma mönster på varje anläggning. Skillnaden ligger i att endast ett urval av hela det bebyggda fastighetsbeståndet dokumenteras. Samtliga bebyggda fastigheter besiktigas dock i fält varvid urvalet sker. Den selektiva inventeringen lämnar ett grundmaterial som, liksom totalinventeringens, omfattar blanketter, fotografier och kartor. På detta material och på okulärbesiktning av kulturlandskapet grundar sig sedan de bedömningar som leder till rapport till kommunerna.

I riksantikvarieämbetets Vägledning ställer man sig kritisk till den selektiva inventeringsmetoden. Det kan aldrig med säkerhet framgå vilka byggnader som undantagits från en sådan inventering och materialet blir därför snabbt föråldrat. Man menar dock att ibland måste inventeringar utanför tätorterna göras översiktliga utan registrering av varje enskild byggnad. Metoden rekommenderas emellertid enbart för vissa dokumenterande undersökningar med rent vetenskapligt syfte, som Nordiska museets byggnadsundersökningar. De har en

Socken: Åmål Kommun: Åmål
 Fastighet: TOLLEBOL 1:1
 Gårdsnamn: TOLLEBOL
 Uppgiftslämnare: ÅGARE

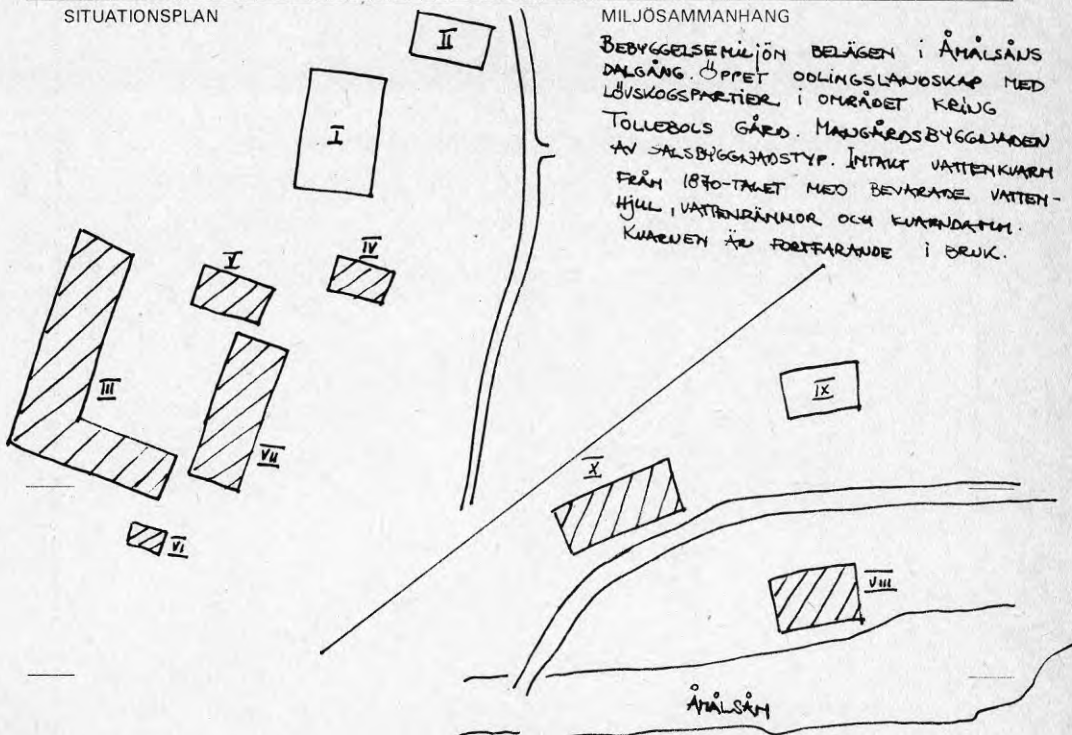
Inv dat. 1977.07.19
 Film n:r B744:49
 Ek kart bl: 10C OD
 Koordinat: 67
 Större undersökning: JÄ/NEJ
 Sign. LA

Anl. art + ev. ändr.: JORDBRUKSFÄSTIGHET

Litteratur: SVENSKA GODS OCH GÅRDAR DEL I GÖRDELE RÅ DAL 1935

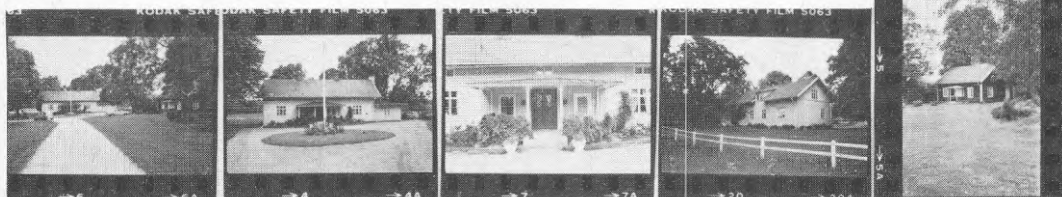
Hus	Husets funktion	Konstruktions	Fasad mtrl	Färg väggar	Grund	Tak täckn	Ålder	Ombygg År	Int. bes	Anm.
1	BOSTADSHUS	T	SLP	OBG	STEN	2T/P	1868	RENOV 1939		
2	BOSTADSHUS	T	SLP	FR	STEN	2T	1840-T			
3	LADUGÅRD	KS/RV	SLÄTP/SSP	SV/FR	STEN	2T	1938			(STALL 1935)
4	VEDBOD	T/RG	SLP	FR	STEN	1T	1850-1900			
5	MAGASIN/ VAGNSLIDER	RV	SLP	FR	BTG	2T	1930-1940			
6	HÖNSHUS	RG	SSP	FR	BTG	2T	1930-T			
7	TRAKTORGARAGE	RG	SSP	x	BTG	P	1970-T			
8	KVARN	T	SLP	FR	STEN/T	2T	1867/1875			
9	MJÖLNAREBOSTAD	T	SLL	FR	BTG	2T	1860-T	RENOV 1930-T		
10	LADUGÅRD	KS/RV	SLÄTP/SSP	SV/FR	STEN	1T	1940-T			

SITUATIONSPLAN

MILJÖSAMMANHANG

BEDYGGELSEMILJÖN BELÄGEN I ÅMÅLSÅNS DALSGÅNG. ÖPPET ODLINGSLANDSKAP MED LÖVSKOGSPARTIER I OMRÅDET KRING TOLLEBOLS GÅRD. MAGASINBYGGNADE AV SÄLSBYGGNADSTYP. INTRÄTT VATTENKVARN FRÅN 1870-TALET MED BEVARADE VATTENHJUL, VATTENRÄNNOR OCH KVARNSTEN. KVARNEN ÄR FORTFARANDE I BRUK.

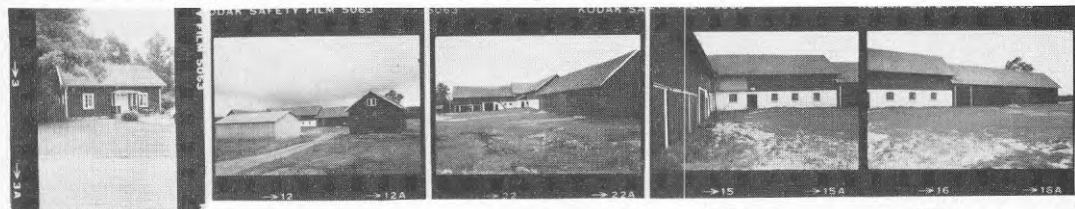
översikt : ö

I : ö

I DETALJ : ö

I : SV

II : NO

II : SV

VII, III, V : NO

III : NO

IV : SO

III : SO

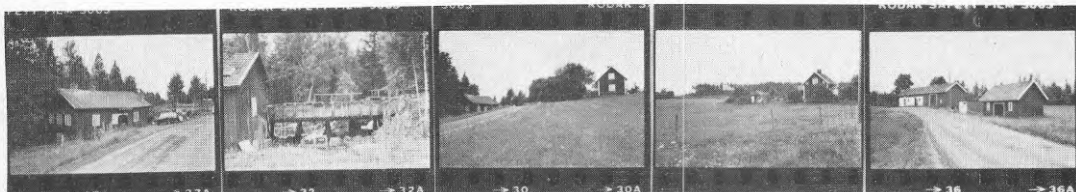
IV : S

V, IV : SV

V : V

VI : N

VII : S

VIII : NO

VIII : S

VIII, IV : SV

IV : S

X : ö

FÖRKORTNINGAR TILL BYGGNADSBESKRIVNINGARNA

KONSTRUKTION

S	STEN	Sv	skiftesverk
KS	KONSTSTEN (Ytong Mexi)	Rv	resvirke
Tg	tegel	B	bräder/plank
T	timmer	Btg	Betong
		Rg	Regelverk

FASADMATERIEL

SLL	stående locklistpanel	FT	fasadtegel
SLP	stående lockpanel	Et	Eternit
PFv	panel på förvandrning	Pl	plast
LSP	liggande slät panel	Al	aluminium
SSP	stående slät panel		
LFS	liggande fasspântpanel		
SFS	stående fasspântpanel		
LPS	liggande pärlspântpanel		
SPS	stående pärlspântpanel		
StockP	stockpanel		
Fjäll	fjällpanel		
Stick	stickor		
Rapp	rappning/revertering		
	med bruk		
Sprit	spritputs		
Slät	slätputs		
Papp	papp		

FÄRG OCH FÄRGTYP

FR Faluröd, rödslamfärg (specialförkortn.).
Övriga färger anges med en kombination av två förkortningar, en för kulören och en för färgtypen. Om detaljer av byggnaden har avvikande färg anges detta efter snedstreck i rutan.

Kulör

B	blå	Gö	grön
Bg	bège	Rosa	rosa
Br	brun	R	röd
G	gul	S	svart
Grå	grå	V	vit
L	Ljus	M	Mörk
X	Omålat eller avflagnat		

Färgtyp

S	slamfärg
O	oljefärg
I	impregneringsfärg
P	plastfärg

TAKTÄCKNING

1T	enkupigt tegel	H	halm eller strå
2T	tvåkupigt tegel	Kopp	koppar
BT	betongtegel	Sk	skiffer
Et	eternit eller liknande materiel	Papp	papp
Stick	stickor	Pl	plast
Sp	spån		
Br	bräder		
P	plåt		
Torv	torv		

helt annan noggrannhet än här beskrivna inventeringar.

I Värmlands län har den selektiva byggnadsinventeringsmetoden använts sedan 1972. Den har förordats som enda realistiska inventeringsmöjlighet och av ekonomiska skäl. Någon gång har selektiviteten framförts som ett villkor för beställning från kommunens sida. Metoden är en kompromisslösning grundad på den totala inventeringens metod med kravet på snabbregistrering och på åsikten att det är för omfattande att inventera all bebyggelse.

För att göra bedömningen i fält mera systematisk har fem urvalskriterier formulerats. De bygger på kriterier använda i Gävleborgs län och har sedan i viss mån omarbetats.

1. Det tidstypiska utseendet.

Varje tid och varje stilepok avspeglas i karaktéristiska drag och detaljer på byggnaderna såsom huskroppens volym, form och fasadtyp, fönster-, dörr- och takutformning.

2. Åldern.

Husets ålder är inte avgörande för bedömningen, men byggnader av hög ålder är ofta unika och därför intressanta. Vanligtvis sätter man en åldersgräns ungefär vid 1945 efter vilken husen endast i undantagsfall inventeras.

3. Den inre miljön.

Med den inre miljön avses den miljö som bildas av samtliga till en fastighet hörande byggnader. En väl bevarad gårdsenhet inventeras, även om varje byggnad är av ordinärt slag.

4. Den yttre miljön.

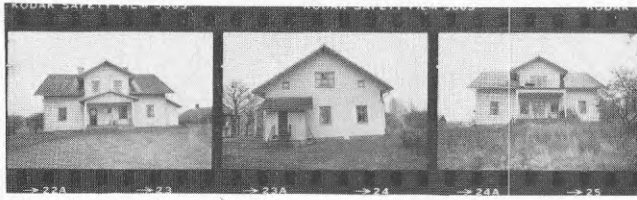
Med den yttre miljön avses den miljö som bildas av den inventerade gården och omkringliggande bebyggelse och/eller det omgivande landskapet. En gårds kulturhistoriska värde ökas om omgivningen är välbevarad. Detta kan medföra att byggnader finns redovisade i inventeringen på grund av den omgivande bebyggelsens värde.

5. Representativitet.

Av vikt vid inventeringen är också om en byggnad kan anses vara representativ i området. Arkitektritade byggnader kan ha konsthistoriskt intresse eller ett hus kan ha varit bostad för en betydande person och därigenom få specialintresse.

På följande sidor återges den inventeringsblankett som används i Värmlands län. Den renskrivs i två exemplar och fotografierna monteras på särskilt ark. Originalexemplaret lämnas till kommunen för arkivering och kopian stannar hos museet.

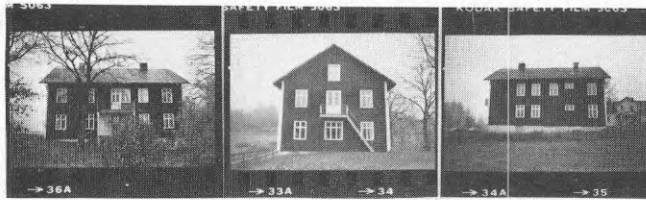
Arvika kommun, Ny socken, Sten 1:31

I

I

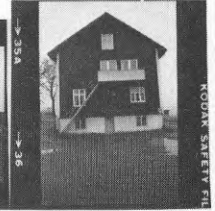
I

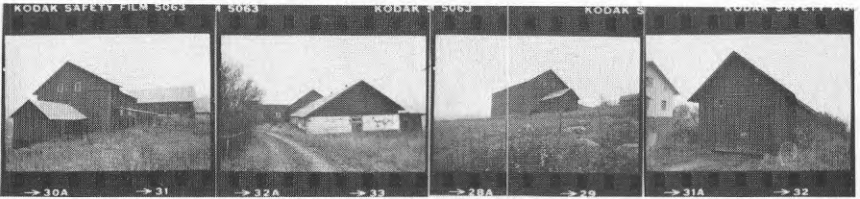
II

II

II

II

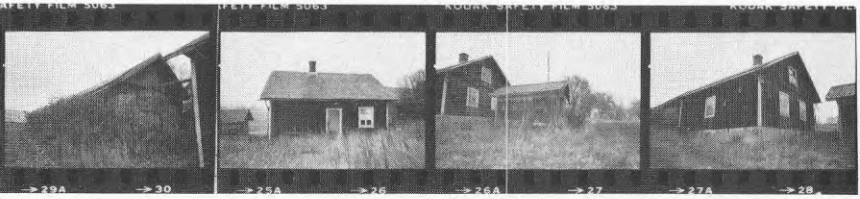

III

III

III

IV

V

VI

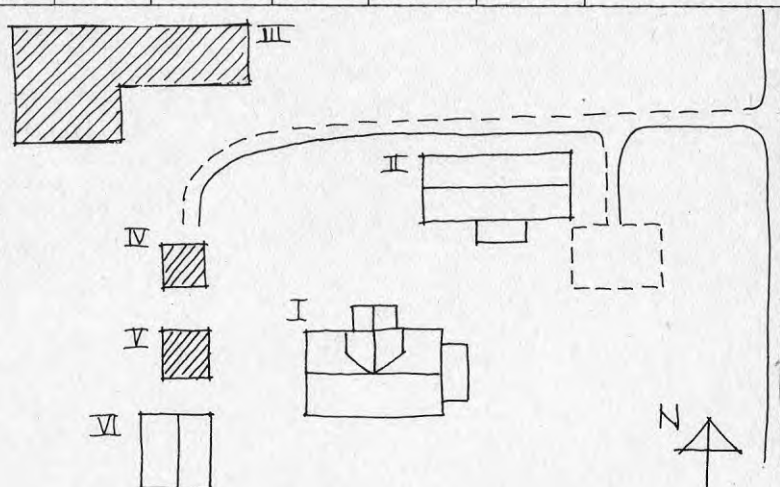
VI

VI

Kommun Arvika..... Församling Ny..... Datum 21 okt
 Fastighet Sten 1:31..... Film nr A 603
 Gårdsnamn Stensgården, Södersten..... Karta 11 C 6 c
 Anl.art Bondgård, vandrarhem..... Sign AA
 Uppgiftslämnare Nisse Magnusson, arrendator..... Åtgärder erfordras
 Anteckningar Boningshus II var ursprungligen drängstuga, fasad.....
1905 byggdes det om till ålderdomshem, nu vandrarhem. taktäckn

Hus nr	Husets funktion	Bygg mtr	Fasad mtr	Färg	Tak-täckn	Byggn år	Kommentar
I	Boningshus	T	SLP	FR	Et	b 1850 - 1900	
II	Boningshus	T	SLP	FR	SK	u 1905	nu vandrarhem
III	Ladugård	S/B	Slät/SSP	SV/FR	P	u 1825 - 1875	tillbyggt 1900-10
IV	Garage	B	SLL	FR	Papp	u 1951	
V	Källare	S/B	-/SSP	X/FR	2T	b 1850 - 1900	
VI	"Dårhus"	T	SLL	FR	SK	b 1800 - 1810	inrymmer 2 celler "cellhuset"
VII							
VIII							
IX							
X							

Situationsplan

4.3. Översiktlig bebyggelseinventering

Översiktlig bebyggelseinventering innebär beskrivning, fotografering och värdering av samlade bebyggelsemiljöer inom ett geografiskt avgränsat område, vanligtvis en kommun. Man utgår från befintliga data t ex äldre kartor, inventeringar och topografisk litteratur. Sedan sker en nulägesbesiktning och bedömning i fält av all bebyggelse inom området, varvid intressanta miljöer inventeras och avgränsas och viss fotografering sker.

Med utgångspunkt från arkiv- och fältmaterial gör man en sammanfattande rapport som innehåller beskrivning av bygdens särart och redovisning av de kulturhistoriskt och miljömässigt mest intressanta områdena. Efter sammanställning tjänar materialet som underlag för kommunal planering i de utvalda områdena. Det är också ett program för fortsatt utrednings- och inventeringsarbete. Metoden kallas numera vanligtvis översiktlig kulturhistorisk områdesanalys.

I riksantikvarieämbetets Vägledning rekommenderas översiktlig kulturhistorisk områdesanalys för definition och avgränsning av områden av intresse för kulturminnesvården. Den avses då vara en första etapp i ett fortsatt utredningsarbete där egentlig inventering utgör nästa steg.

Metoden har i huvudsak utarbetats vid Dalarnas museum, där man sedan 1971 gjort kulturhistoriska utredningar för kommunalt planarbete. Inventeringsmetoden har utvecklats från att i den första kommunen ha varit en objektrinriktad, starkt selektiv, byggnadsinventering till att bli en översiktlig bebyggelseinventering som betonar helhetssynen på bebyggelsemiljöerna. I några kommuner utgick man från ett arkeologiskt synsätt och arbetade med olika tidsstrukturer i landskapet. Härigenom kunde man sälla ut områden som representerade olika ske-den i bygdens historia. 1974 hade man utarbetat den översiktliga bebyggelseinventeringsmetod som idag kallas kulturhistorisk områdesanalys. Härvid har den inventeringsblankett tagits fram vilken numera används. Den omfattar värderingar och rekommendationer samt fotografier, se motstående sida.

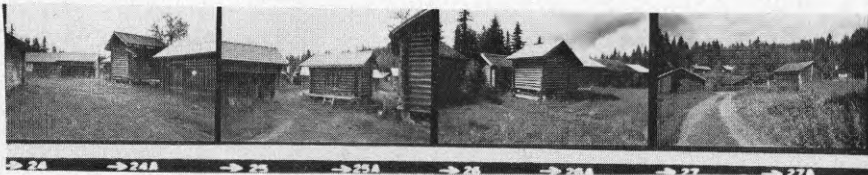
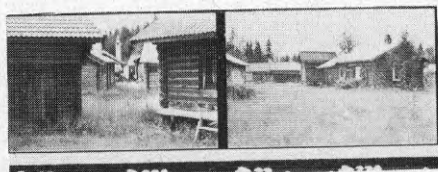
Värderingen av intressanta områden har som utgångspunkt en bedömning utifrån fyra olika kriterier: bebyggelse och landskap, ursprunglighet, aktivitet och negativa faktorer. Dessa kriterier erhåller ett tal från 0 till 5, där hög grad av t ex ursprunglighet ger lägsta tal etc. Summeringen av dessa tal resulterar i ett värderingstal som är utgångspunkt för slutlig bedömning och rekommendationer. Varje område detaljavgrensas också på kartspecial, skala 1:10 000. Blanketten renskrivs ej utan arkiveras på läns museet. Kommunerna får den slutliga rapporten i ett original exemplar för ev tryckning. Det innehåller översiktskartor, beskrivning av varje område m m, se följande sidor.

DALARNAS MUSEUM

Översiktlig kulturhistorisk inventering

47

Kommun Mora	Kriterier	Värdering
Ortnamn Nedre Blecket	A Ursprunglighet ☐ 1 B Aktivitet ☐ 3 C Neg. faktorer ☐ 0	☐ 1
Bebyggelse och landskap		
<p>Fäbodrar, en mycket tät beb.klunga på platå i västsluttning av berg. Skogsbilväg löper förbi utanför fäbodtagten, väster om, med stickväg. Skogen står tät inmot tagten som är relativt begränsad, i huvudsak närmast stugorna. Ingen direkt utsikt från tagten.</p>		
A		
<p>Genomgående ofärgat grå byggnader, som står mycket tätt utan skiljande gårdsgårdar eller stensträngar. Många uthus och härbren finns kvar, några få stugor har fått en del fritidsstugeattribut. Blandat tegel-, plåt- och pärttak.</p>		
B		
<p>Få öppna ytor utanför närmast stugorna liggande område. De som finns ligger företrädesvis uppmot Övre Blecket och är eller håller på att bli igenbuskade. Häruppfifrån är vid utsikt över skogshav. Ingen djurhållning.</p>		
C		
<p>Ingen fritidsbebyggelse av avvikande utformning.</p>		
Värdering		
<p>En mycket enhetlig, tätbyggd fäbodmiljö, där byggnaderna i osedvanligt hög grad är väl bibehållna, med många uthus och varierat byggnadsbestånd. Ingen nytillkommen fritidsbebyggelse inverkar menligt på den välbevarade miljön.</p>		
Rekommendationer		
<p>mycket stor försiktighet med exteriörförändringar ingen nytillkommande fritidsbebyggelse betona vikten av att utglesning ej sker av befintlig bebyggelse</p>		
Inventerare Roland Andersson	Datum 15.7.74	

FALU KOMMUN
UTVÄRDERADE MILJÖER
SAMMANFATTNING

- Arkeologiska intresseområden
- Kopparhantering
- Agrar bebyggelse
- Bruks- och industrimiljöer
- Vägar och stigar

C. AGRAR BEBYGGELSE

8. Grejsans fåbodar

En fåbodtägt med högt och vidsynt läge. Ett tiotal fåbodstugor med en hel del fjös och andra uthusbyggnader, de allra flesta ofärgade. Längre ned i tågten ovanför tjärnen Grejsen ligger ytterligare ett par stugor.

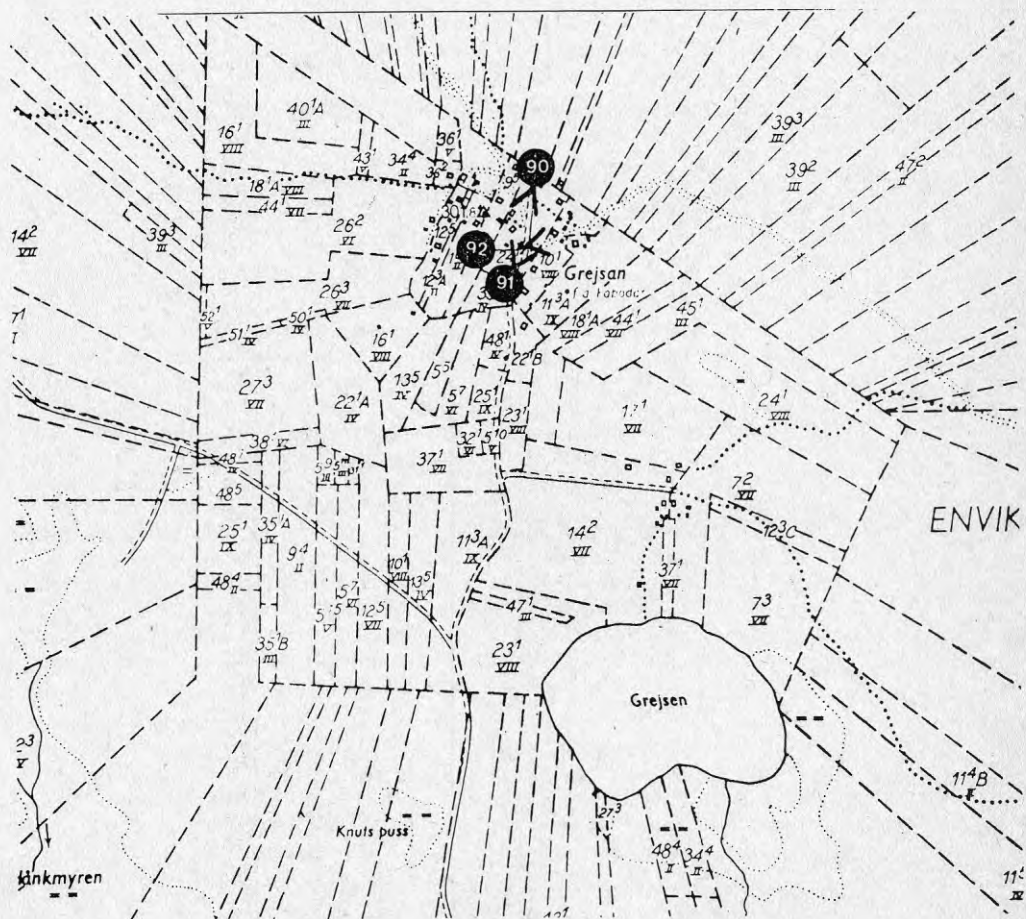
En öppen och levande fåbodemiljö med ett 15-tal getter, som hålls av Anna Elisabet Viklund som har vistats på fåboden sedan 1948. Hon har fortfarande viss beredning av mjölken t ex messmörskokning, och tar dessutom emot turister som besöker fåboden.

Inom tågten finns ett fåtal fritidsstugor, som blott i ringa utsträckning inverkar på fåbodemiljön.

REKOMMENDATION

Länsintresse

Utglesning av befintlig bebyggelse bör ej få ske. Ytterligare fritidsbebyggelse bör ej få tillkomma. Försiktighet bör råda med exteriörförändringar på befintlig bebyggelse.

4.4. Sammanställning över och jämförelse mellan inventeringsmetoderna

Här måste först diskuteras vad begreppet inventering innebär. I det föregående har inventering använts för alla tre typerna av kulturhistoriska bebyggelseutredningar. En strikt definition av begreppet inventering innebär emellertid genomgång av eller förteckning över någonting och är a priori fullständig. Detta medför att varken den selektiva eller den översiktliga inventeringen borde benämnas inventering. Den selektiva byggnadsinventeringen besiktigar visserligen alla bebyggda fastigheter men registrerar enbart ett urval och är således inte fullständig. Benämningen selektiv inventering är i sig själv motsägelsefull då det fullständiga ej kan bestå av en del. Den översiktliga bebyggelseinventeringen benämnes numera vanligen översiktlig kulturhistorisk områdesanalys, vilket är ett mera adekvat begrepp. Här besiktigas också all bebyggelse men ingen enskild bebyggd fastighet registreras. Termen totalinventering kan emellertid också anses vara missvisande, då metoden inte heller är absolut fullständig vad gäller bebyggelsens alla aspekter. Man saknar exempelvis uppgifter om byggnadernas sociala historia. Eftersom inventering blivit den gängse benämningen på kulturminnesvårdens arbete med att ta fram bedömningsunderlag bibehålles dock termen här.

Inventeringsmetoderna skiljer sig således från varandra genom att de har olika utgångspunkter, använder skilda arbetssätt och lämnar olikartat material. Sammanställningen på motstående sida visar vilket grundmaterial de olika metoderna resulterar i samt dess användningsmöjligheter.

Gemensamt för de tre arbetsmetoderna är att de mynnar ut i rapporter som omfattar analys av kulturlandskap och bebyggelse. Insamlingen av grundmaterial och och sättet att utarbeta rapporterna skiljer sig däremot. Den totala och den selektiva byggnadsinventeringen är i sin fältarbets-etapp registrerande och beskrivande men innefattar också bedömningar av kulturlandskap och enskilda byggnader. Den översiktliga inventeringens fältarbets-etapp är inriktad på helhetsbedömningen av kulturlandskapet och innebär också att utvalda områden detaljavgränsas. I nästa etapp och det gäller alla metoderna, bearbetas fältmaterial och bedömningar till en sammanfattande analys. Utifrån den totala och den selektiva byggnadsinventeringen upprättas också listor över enskilda byggnader av särskilt stort kulturhistoriskt värde.

Den totala byggnadsinventeringen lämnar en katalog över undersökningsområdets alla byggnader vid inventeringstillfället. Genom att basmaterialet är heltäckande är det också möjligt att använda i andra sammanhang än de här berörda, t ex för arbetet med energisparplaner. Ju fullständigare ett

Sammanställning
över det materi-
al de olika in-
venteringsmeto-
derna lämnar
samt dess an-
vändbarhet.

Metod	Material	Användning
Total byggnads- inventering i Älvsborgs län	fullständigt fastighetsregister i form av blanketter, foton och kartor (1 ex) bearbetning = rapport, inne- håller utvalda miljöer och byggnader	byggnadshistorisk forskning 1) byggnadslovsprövning detaljplanering (ev med komplettering) översiktlig planering
Selektiv byggnads- inventering i Värmlands län	partiellt fastighetsregister i form av blanketter, foton och kommun- täckande redo- visning på ekon. kartan 1:10 000 (2 ex) bearbetning = rapport, inne- håller utvalda miljöer och byggnader	byggnadslovsprövning (för inventerade fastigheter) detaljplanering (för inventerade avsnitt, med komplettering) översiktlig planering
Översiktlig bebyggelse- inventering i Kopparbergs län	områdes- beskrivningar i form av blanketter, foton och kartspecialer (1 ex) bearbetning = rapport, inne- håller utvalda miljöer	miljöaspekten i byggnadslovsprövning (för bebyggelse i utvalda områden) översiktlig planering utgångspunkt för fortsatt inventerings- arbete

1) undersökes för närvarande i ett Byggforskningsprojekt

basmaterial är desto fler möjliga användningsområden har det. Likaså kan man återvända till det för att göra omvärderingar.

De tre studerade inventeringsmetoderna skulle kortfattat kunna karakteriseras på följande sätt:
total byggnadsinventering omfattar inventering av alla byggnader samt kulturlandskaps- och bebyggelseanalys
selektiv byggnadsinventering omfattar inventering av ett urval byggnader samt kulturlandskaps- och bebyggelseanalys
översiktlig bebyggelseinventering omfattar inven-

tering av samlade bebyggelsemiljöer samt kultur-
landskaps- och bebyggelseanalys.

Orsakerna till att inventeringsmetoderna skiljer sig i de tre länen är flera. Läns museerna har drivit inventeringsfrågorna på skilda sätt p g a dels olika syn på kulturhistorisk bedömning, dels varierande förmåga att engagera kommunerna. Man har dessutom tillämpat olika arbetssätt och använder inte materialet likadant.

Ovanstående diskussion visar metoderna som relativt likvärdiga. Kvaliteten på materialet varierar emellertid kraftigt både vad gäller grundmaterial och rapport. De äldsta inventeringarna är sämre då metodutvecklingen just påbörjats och begränsade erfarenheter ännu fanns. Överhuvudtaget har emellertid dessa inventeringar sina begränsningar genom att de är ytliga, endast kunskap insamlad genom okulärbesiktning noteras på blanketterna, och genom att insamlandet av basfakta sker under tidspress. Den selektiva inventeringen har dessutom den inbyggda nackdelen att man helt saknar kunskap om den bebyggelse som ej registrerats. Den standard som riksantikvarieämbetets Vägledning rekommenderar för inventeringar har materialet varken i Älvsborgs eller Värmlands län. Härvidlag är det annorlunda för Kopparbergs län vars översiktliga inventering eller områdesanalys har andra utgångspunkter och krav. Den är direkt anpassad för Dalarnas på de flesta håll täta och koncentrerade bebyggelsemiljöer. Områdesanalysen behandlas heller inte, annat än mycket kortfattat i Vägledningen. Att nå fram till en riktigt bra kompromiss mellan å ena sidan kostnads- och tidskraven och å andra sidan kvalitetskraven är ett mål som man i regel inte uppnått.

4.5. Inventeringsmetodernas fördelning i landet

Även om inventeringssituationen vad gäller metodik och intensitet är komplicerad kan det ändå vara av intresse att studera i vilken utsträckning metoderna användes i landet. En schematisk sammanställning över deras frekvens visas i tabell på nästa sida. Den bygger huvudsakligen på uppgifter från en enkät utsänd till läns museerna under hösten 1978.

Totalinventeringsmetoden förekommer i 20 län, den selektiva metoden i 16 län och översiktlig bebyggelseinventering i 13 län.

Kommuntäckande totalinventeringar finns framförallt i Älvsborgs och Jämtlands län. I Stockholms län har man kommuntäckande selektiva inventeringar för alla kommuner och i Gävleborgs län för nio av tio kommuner. Andra län där förekomsten av selektiva inventeringar är stor är Värmlands och Västmanlands län. Den översiktliga inventeringen är främst använd i Kopparbergs län, men i större omfattning också i Malmöhus och Göteborgs och Bohus län.

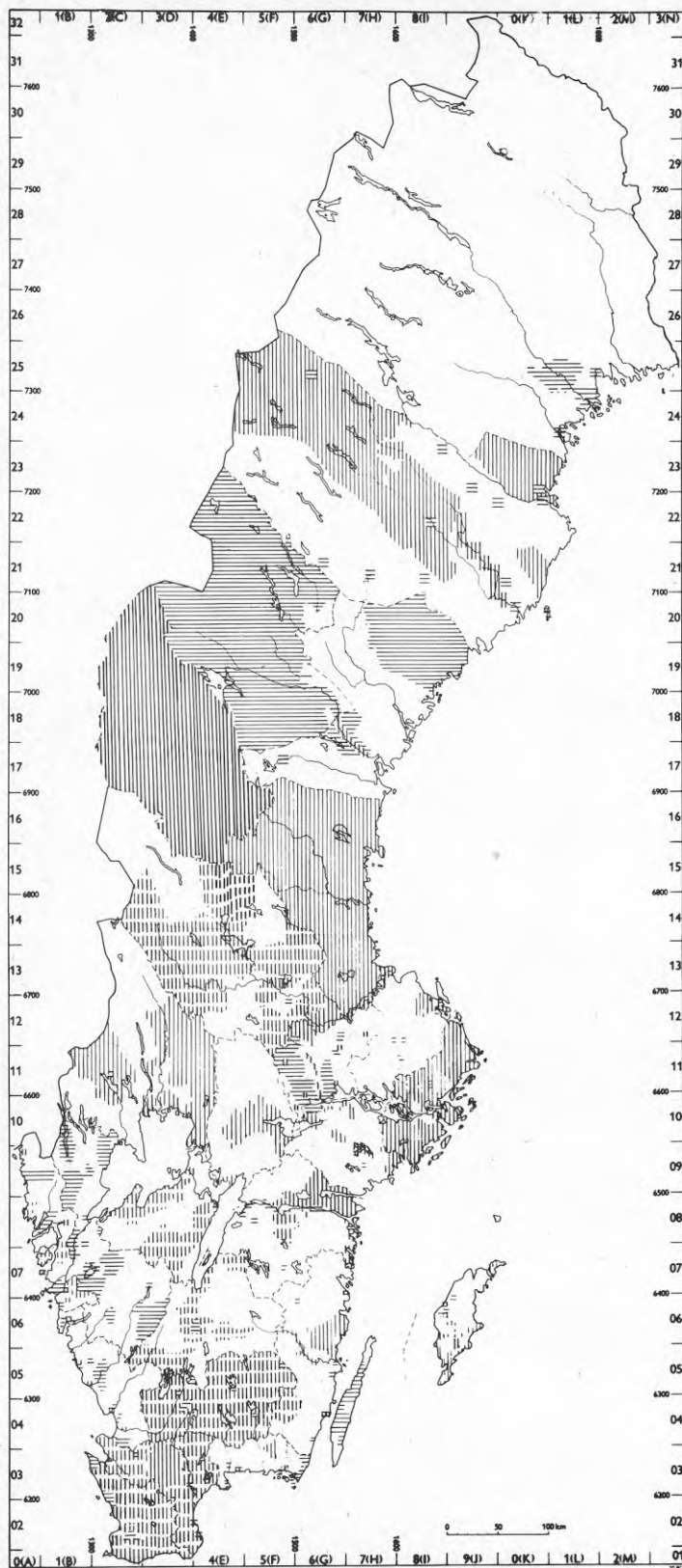
Inventeringsmetodernas användning fördelar sig på följande sätt vid läns museerna i Sverige. Sammanställningen är gjord hösten 1978.

län	total byggnads- inventering	selektiv byggnads- inventering	översiktlig bebyggelse- inventering	antal kommuner	antal inventerade kommuner	kommun- täckande inventerat	partiellt inventerat
Stockholms kommun	x 1)		x 11)				
Stockholms		x		22	22	22	
Uppsala	x			6	4		4
Sörmlands		x		6	4		4
Östergötlands	x 2)	x	x	12	7	1	6
Jönköpings	x		x	11	8	2	6
Kronobergs	x 3)		x	8	8		8
Kalmar	x	x	x	11	9	1	8
Gotlands	x	x	x	1	1		1
Blekinge	x	x	x	5	5		5
Kristianstads	x 4)		x	13	13		13
Malmöhus	x	x	x	21	?		
Hallands	x			6	6		6
Göteborgs o Bohus	x 5)		x 12)	14	11		11
Älvsborgs	x			18	15	6	9
Skaraborgs		x	x	16	12	8	4
Värmlands		x		16	10	8	2
Örebro	x 6)		x	11	8	7	1
Västmanlands	x 7)	x		11	11	6	5
Kopparbergs	x 8)	x	x	15	10	7	3
Gävleborgs		x		10	10	9	1
Västernorrlands	x	x		7	2	1	1
Jämtlands	x	x		8	8	8	
Västerbottens	x	x		12	9	1	8
Norrbottens	x 9)	x 10)	x	13	5	1	4
Summa	20	16	13	273	198	88	110

1. innerstadsdelar och vissa ytterstadsdelar
2. vissa tätorter
3. avgränsade partier, t ex byar
4. vissa miljöer
5. för stadsplaner o dyl

6. tätorter
7. flertalet tätorter
8. vissa stadsdelar
9. landsbygdsbyar
10. vissa tätorter
11. ytterstadsdelar
12. för kommunöversikter och generalplaner

Inventeringsläget
i Sverige omkring
årsskiftet 1977-78

- = total byggnadsinventering
- = selektiv byggnadsinventering
- = översiktlig bebyggelseinventering

Totalinventeringen utnyttjas främst vid tätortsinventeringar.

Hur stor procent av bebyggelsen som berörs av den selektiva inventeringen har inte närmare kunnat fastställas. Uppgifter mellan 10 % och 75 % förekommer dock. I Värmlands län är siffran omkring 35 % ett genomsnitt under fem års inventeringar.

Kvaliteten på inventeringarna varierar mycket, från sådana med noggranna arkivstudier som bakgrund till de som inskränker sig till en summarisk okulärbesiktning. Rapporterna är likaså av högst olikartat slag. De utformas ibland som registeranter, dvs tryckta fullständiga kataloger över alla byggnader i inventeringsområdena, med tillhörande områdesanalyser. Vanligare är dock att rapporterna är enkla stencilerade skrifter där arbetet beskrivs i text med tillhörande mycket begränsat antal bilder och kartor.

I de tre studerade länen har man arbetat systematiskt efter huvudsakligen en enda metod.

4.6. Kommunala synpunkter på inventeringsmetoderna

Under intervjuerna tillfrågades kommunrepresentanterna om de hade synpunkter på olika inventeringsmetoder. De flesta var först tveksamma och hade oklara begrepp om vad metoderna innebär. När de beskrivits framförde man åsikter som schematiskt redovisas i tabeller på nästa sida.

Närmare hälften av de tillfrågade föredrar totalinventering, dvs främst företrädare för kommuner i Älvsborgs län där metoden tillämpas. Där anser 16 av 18 tillfrågade att metoden är överlägsen. Man motiverar det t ex på följande sätt:

"ambitiöst och lyckat med totalinventering, man gjorde ett bra arbete..."

"bättre metod kan man inte tänka sig, för att få ett material användbart i kommunens arbete, främst för byggnadsnämnden i enskilda ärenden. För kommunstyrelsens planarbete kan eventuellt översiktlig inventering vara tillräckligt"

"totalinventering kostsammast men effektivast"

"inom varje län borde alla kommuner bestämma sig för samma metod. Det är en tillgång med totalinventering och egentligen är kostnaden liten i förhållande till den användning man har av inventeringen".

Av dem som föredrar selektiv eller översiktlig inventering är det några som menar att totalinventering vore fullständigt bortkastat medan andra anger ekonomiska skäl för att den inte kan komma ifråga. En person säger t ex att det skulle vara onödigt ekonomiskt betungande med totalinventering, eftersom man ju till slut ändå måste välja ut särskilt intressanta byggnader.

Det är nio personer som säger att den selektiva

inventeringen är bra, men några tillägger att på vissa platser bör den fördjupas. På samma sätt är det åtta personer som menar att den översiktliga inventeringen är bra som ett inledande arbete, men egentligen är den för summarisk och bör kompletteras inte minst inom de kulturhistoriskt intressanta miljöerna. Fem kommunrepresentanter anser att översiktlig inventering är tillräcklig för kommunernas behov.

Det är påfallande att många politiker och tjänstemän föredrar totalinventeringsmetoden. Endast kommunalråden har en jämn spridning över alla svarsalternativen. Resultatet tyder på att de som arbetar med byggnadsfrågor är angelägna att ha ett så bra underlagsmaterial som möjligt för sina bedömningar.

Kommentarer:

Av diskussionen framgår att man i kommunerna mycket sällan påverkar metodvalet. Det material man erhåller accepteras och vid tillfrågan är det vanligast att man uppger den aktuella metoden som den bästa.

Diskussionen om inventeringsmetoder anser man vara snarare ett problem för museerna än för kommunerna. Kommunrepresentanterna önskar emellertid ofta delta intensivare och därför måste museerna klargöra vad olika inventeringsmöjligheter innebär och vilka kostnader de medför.

län	metod	totalinv bra/ vore bra	selektiv inv bra/ vore bra	översiktlig inventering bra	börja med översiktlig inventering	inga syn- punkter	sa
P	total inventering	16	-	-	1	1	18
S	selektiv inventering	5	6	-	3	4	18
W	översiktlig inventering	4	3	5	4	2	18
	summa	25	9	5	8	7	54
	BN ordförande	4	1	-	2	2	9
	KN ordförande	5	1	1	-	1	8
	KS ordförande	2	2	1	2	2	9
	oppositions- politiker	3	2	1	2	1	9
	stadsarkitekt	5	2	1	1	-	9
	annan tjänsteman	6	1	1	1	1	10
	summa	25	9	5	8	7	54

De kommunala företrädarnas synpunkter på inventeringsmetoderna (starkt förenklat).

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Lerum	—								
Vårgårda					—				
Åmål							—	—	
Arvika			—	—	—	—	—		
Filipstad							—	—	
Kristinehamn				—	—				
Avesta		—	—						
Falun					—	—			
Mora					—	—			

Tidpunkt för inventeringarna.

5. INVENTERINGARNA

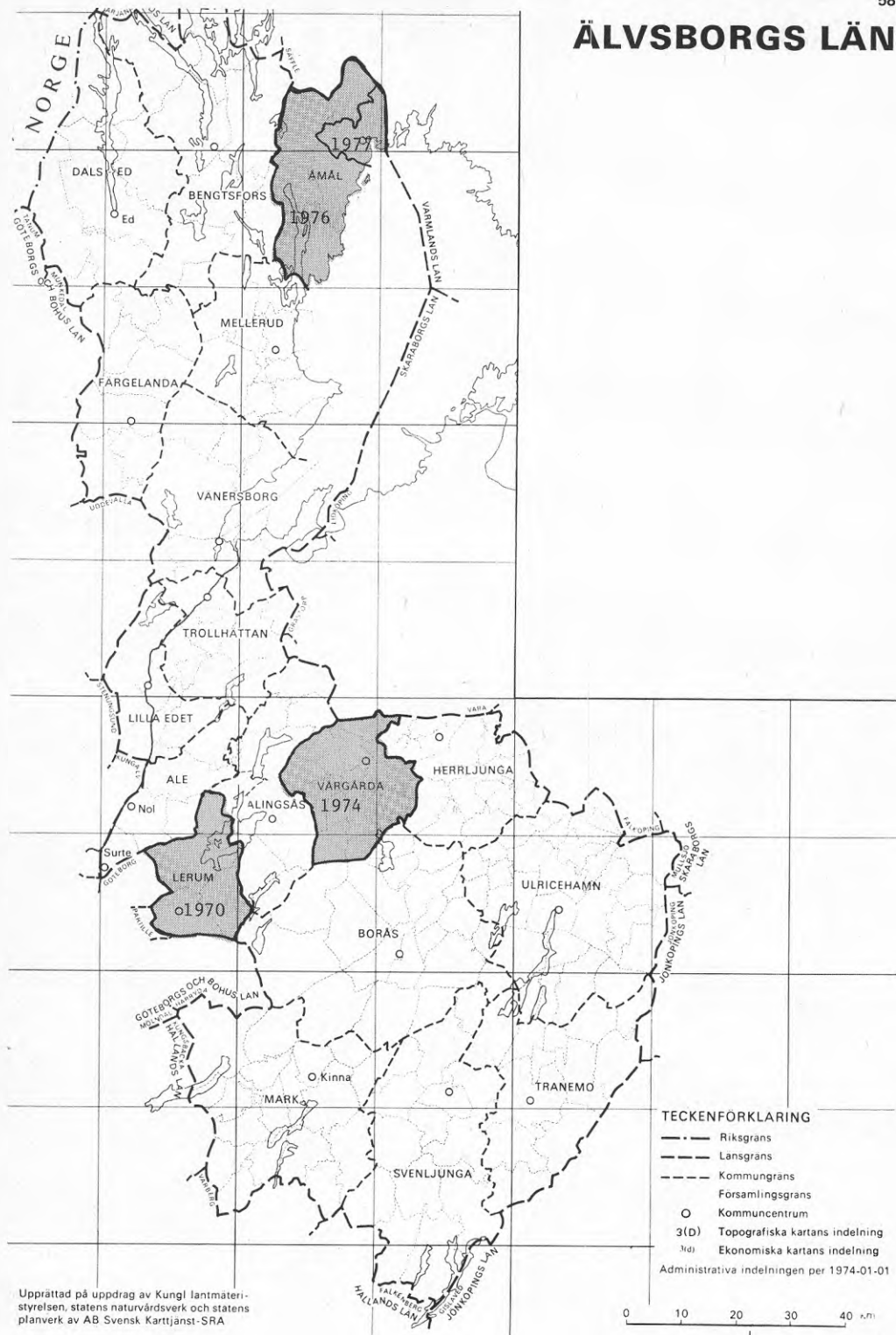
5.1. Tidpunkt för inventeringarna

I Älvsborgs län startade föreliggande inventeringsverksamhet 1969. Lerums kommun inventerades som det tredje området 1970, Vårgårda följde 1974 och Åmål 1976-77. På hösten 1978 hade sex av länets 18 kommuner inventerats heltäckande och nio partiellt.

Värmlands museum har bedrivit denna typ av inventeringsverksamhet sedan 1972. Arvika kommun var först att beställa underlagsmaterial för den fysiska riksplaneringen och arbetet delades där upp under fem år. 1973 inventerades Kristinehamns kommun och 1976 Filipstads kommun. Hösten 1978 hade åtta av Värmlands 16 kommuner inventerats heltäckande och två partiellt.

Vid Dalarnas museum startade den nuvarande inventeringsverksamheten 1970. Utredningen för Avesta kommun gjordes 1971 och 1974 följde Falu och Mora kommuner. Fram till hösten 1978 hade tio av länets 15 kommuner inventerats, därav sju stycken heltäckande och tre partiellt.

ÄLVSborgs LÄN

Upprättad på uppdrag av Kungl lantmateristyrelsen, statens naturvårdsverk och statens planverk av AB Svensk Karttjänst-SRA

5.2. Lerum, beskrivning av inventeringen

Omfattning	Lerumsinventeringen pågick från juni till oktober 1970. All bebyggelse utanför byggnadsplanelagt område inventerades dvs i Lerums, Skallsjö, Stora Lundby och Östads socknar. Sammanlagt registrerades 4.500 bebyggda fastigheter med omkr 30.000 fotografier.
Personal	Inbegripet i arbetet och kostnaden inventerades för kommunens räkning också de hygieniska förhållandena vid alla fritidsfastigheter. Detta förklarar bl a det stora antalet inventerade, 8 st, vilka arbetade med olika uppgifter under olika perioder. Dessutom fanns mörkrumspersonal och kontorspersonal anställd. Inalles 12 personer (alla nybörjare) var involverade i inventeringen. Totalt beräknas 20 manmånader ha använts för arbetet.
Kostnad	Kommunen satsade 103.000:- på inventeringen. Genom ett anslag för försöksverksamhet med byggnadsinventering fick museet 20.000:- från landstinget. Totalt uppgick kostnaden till ungefär 130.000:-, där museets dolda utgifter uppskattats till 7.000:-.
Rapport	Sammanställning och redovisning utfördes av ledaren för inventeringen. Rapporten omfattar förutom en inledande analys kulturhistoriskt intressanta miljöer (8 st), fornlämningar (utanför kulturhistoriskt intressant miljö 7 st, totalt 62 st) och enstaka byggnader (utanför kulturhistoriskt intressant miljö 21 st, totalt 73 st). Dessutom har en kyrkoruin, 2 valvbroar och 2 alléer medtagits. Rapporten har stencilerats i 500 ex och sålts bl a av museet.
Grundmaterial	Grundmaterialet förvaras i Vänersborgs museum och kommunen har fått blanketter och foton för varje byggnad av särskilt kulturhistoriskt intresse. Dessa förvaras i stadsarkitektkontorets arkiv.
Presentation	Under 1971 presenterade museets personal utredningen inför politiker och tjänstemän i kommunen.
Press	Lerums tidning skrev om inventeringen när den pågick.

Boningshus vid
Nääs fabriker,
Skallsjö socken.

Lövsås i Fullestads socken. Foto: Vänersborgs museum.

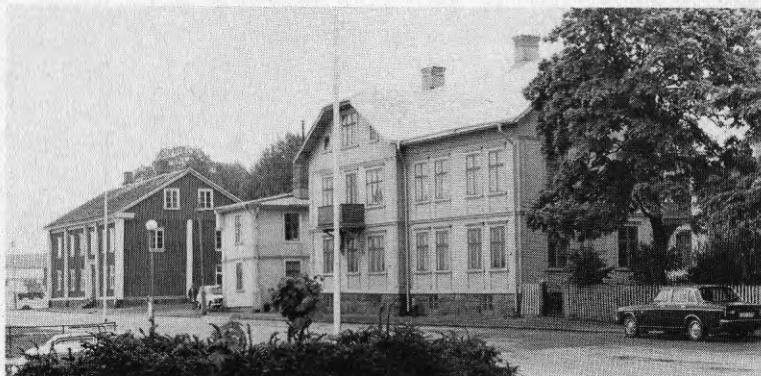
5.3. Vårgårda, beskrivning av inventeringen

Omfattning	Vårgårda kommun inventerades från april till september 1974. Tätorterna och hela landsbygden registrerades, dvs ungefär 3.000 bebyggda fastigheter i 18 socknar (Algutstorp, Asklanda, Bergstena, Fullestad, Hol, Horla, Kullings-Skövde, Kvinnestad, Landa, Lena, Ljur, Nårunga, Ornunga, Siene, Skogsbygden, Södra Härene, Tumberg och Vårgårda). 19.000 svartvita fotografier togs. Vårgårda är den kommun i Älvsborgs län som har högsta inventeringsintensiteten, dvs även nyare bebyggelse är noggrant inventerad.
Personal	Fem personer, huvudsakligen nybörjare, deltog i fältarbetet varav en stod som ledare. Renskrift, fotomontering o dyl sköttes av inventerarna själva medan bearbetningen gjordes av en tjänsteman vid museet. 21 manmånader beräknas totalt ha använts för inventeringen.
Kostnad	Kostnaden för Vårgårdainventeringen blev ungefär 115.000:-. Kommunen satsade 53.000:-, landstinget 20.000:- och museet omkr 42.000:-.
Rapport	Sammanställningen redovisas som ett bevaringsförslag, vilket innebar att rapporten fick ett nytt utseende. Den omfattar fornlämningar (endast inom kulturområden), byggnader (kulturhistoriskt särskilt intressanta, värderade i fyra grupper) och kulturområden. Redovisningen sker sockenvis och anger 11 kulturområden och 239 kulturhistoriskt intressanta byggnader. Rapporten stencilerades i 500 exemplar och säljs i kommunen och på läns museet.
Grundmaterial	Grundmaterialet, fältblanketter, foton och negativ förvaras i Vänersborgs museum. Kommunen har blanketter med foton för alla fastigheter med kulturhistoriskt särskilt intressanta byggnader.
Presentation	En museitjänsteman presenterade utredningen muntligt med diabilddvisning inför byggnadsnämnden och dess personal.
Press	Älvsborgs läns tidning, Västgöta Demokraten och Borås Tidning skrev om inventeringsarbetet.

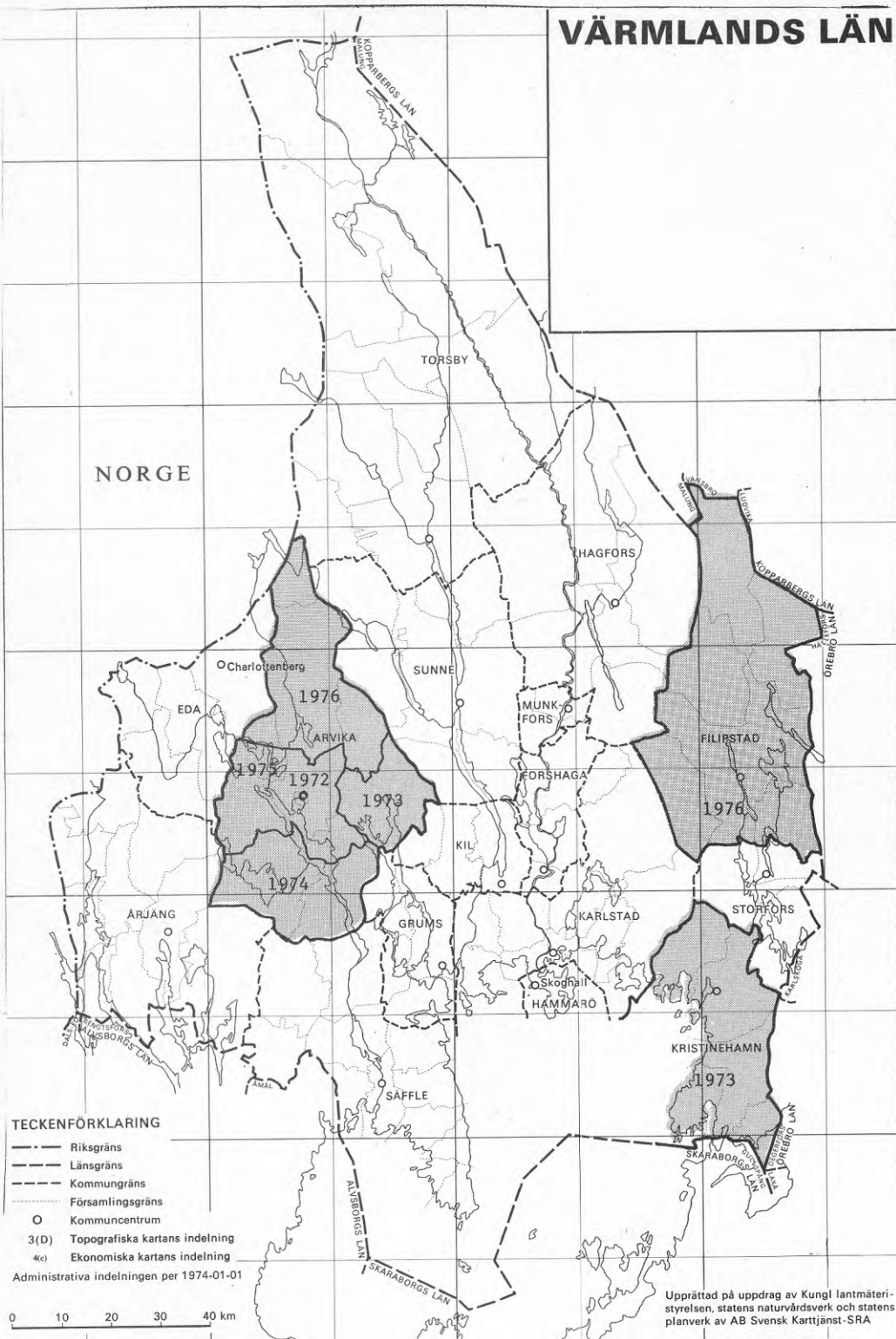
5.4. Åmål, beskrivning av inventeringen

Omfattning	Inventeringen i Åmåls kommun utfördes i två etapper. Under juni-juli 1976 genomgicks fem socknar, Edsleskog, Fröskog, Mo, Tösse och Ånimskog. Juni-september 1977 inventerades sedan Åmåls stad och landsförsamling. Totalinventeringen omfattar 4.400 bebyggda fastigheter och 15.000 fotografier.
Personal	Fem inventerare arbetade första året och två av dem fortsatte följande år tillsammans med två nya. Hela personalen bestod av rutinerade inventerare som skötte alla moment i arbetet. Sammanlagt beräknas 18 manmånader ha åtgått för fältarbete och 5 för bearbetning. Den jämförelsevis långa tid som användes förklarar av att Åmåls stad har ovanligt intressant bebyggelse. Tätortsmetodiken utvecklades och redovisningen gjordes utförligare.
Kostnad	Inventeringskostnaden var under de två åren omkring 150.000:- varvid kommunen stod för merparten dvs 143.000:- och museet återstoden.
Rapport	Två offsettryckta rapporter har redovisats till kommunen, vardera tryckta i 500 ex. De innehåller bakgrund, bevaringsförslag och sockenvis redovisning. 24 miljöer har avgränsats och 130 byggnader valts ut. I Åmåls stad har 130 tomter angivits ha intressant bebyggelse varav många innehåller mer än en byggnad. I del 1 presenteras utvalda byggnader klassificerade i tre grupper. Detta värderingssystem har man frångått i del 2.
Grundmaterial	Grundmaterialet i form av fältblanketter och foton förvaras på Vänersborgs museum.
Presentation	Den ansvarige inventeraren har båda åren muntligen presenterat inventeringen inför kommunens politiker och tjänstemän. De värdefullaste objekten visades samtidigt på diabilder.
Press	Provinstidningen Dalsland liksom de värmländska läntidningarna Nya Wermlands Tidningen och Värmlands Folkblad har följt inventeringsarbetet och skrivit i flera skeden.

Hamngatan 4 och 6
i Åmåls stad.

VÄRMLANDS LÄN

5.5. Arvika, beskrivning av inventeringen

Omfattning	Inventeringsarbetena i Arvika kommun utfördes i fem etapper med början i centrala staden 1972. Året därpå följde Brunskogs socken, 1974 Glava och Stavnäs socknar, 1975 Arvika västra, Högerud, Ny och Älgå socknar samt 1976 Bogens, Gunnarskogs och Mangskogs socknar. 2.500 bebyggda fastigheter registrerades, dvs 35 % av kommunens totala bestånd av bebyggda fastigheter. 24.000 fotografier togs.
Personal	Under hela tiden har 14 personer deltagit i fältarbetet, de flesta endast under ett år, en person två år och en person fyra år. Den senare har också lett arbetet och sammanställt rapporterna. Två arkeologer har deltagit i genomgången av fornlämningsmaterialet. Sammanlagt ungefär 15 månader har använts för fältarbetet och åtminstone 6 månader för bearbetningen. Förarbeten har tagit ungefär 1 manmånad i anspråk. Till fotoarbeten användes konsult. AMS-avlönad kontorspersonal har arbetat omkr 6 månader med renskrivning och fotomontering.
Kostnad	Under de fem åren har kommunen satsat 101.000:- på arbetet och totalt torde inventeringskostnaden uppgå till ca 180.000:-, varav AMS-medel ca 30.000:- och omkring 50.000:- i dolda kostnader från museet.
Rapport	Varje år har en sammanställning redovisats för kommunen, vilken omfattat beskrivningar av kulturhistoriskt värdefulla miljöer (41 st på landsbygden, 8 mindre gatuavsnitt i staden), förteckning över områdets alla fornlämningar, värderade i två grupper samt förteckning över särskilt beaktansvärda byggnader (442 st). För närvarande (våren 1979) utarbetas en tryckt rapport för hela kommunen.
Grundmaterial	Grundmaterialet framställdes i två exemplar, omfattande renskrivna blanketter, foton och rensritade ekon. kartor, 1:10.000. Kommunen har originalexemplaren (27 pärmar + kartor) som förvaras i byggnadsnämndens arkiv, kopiorna finns i Värmlands museum.
Presentation	De olika inventeringsetapperna har presenterats muntligt i kommunen av museets tjänstemän. Presentationen har dels skett i Arvika centralort för politiker och tjänstemän dels ute i socknarna för allmänheten.
Press	I samband med presentationerna har tidningarna deltagit och skrivit om inventeringsarbetet. Före varje inventeringsperiod har "presskonferens" hållits. I första hand har Arvika Nyheter bevakat inventeringarna, men även länstidningarna Värmlands Folkblad och Nya Wermlandstidningen har skrivit om arbetet.

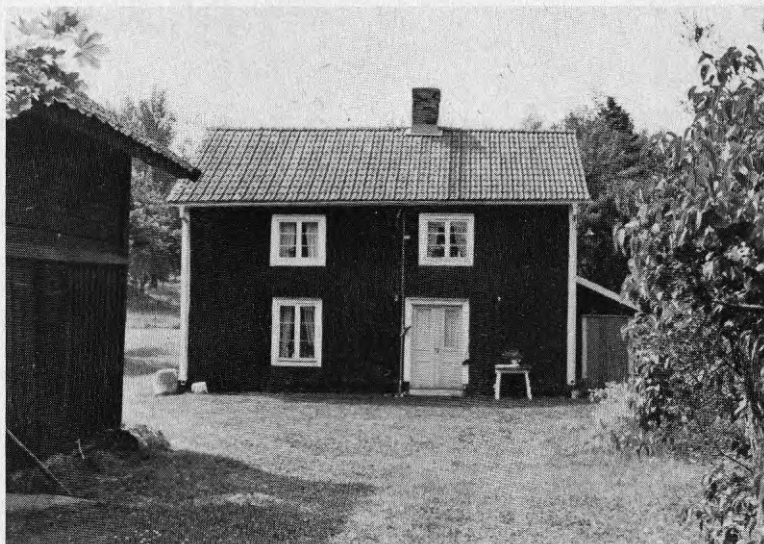
5.6. Filipstad, beskrivning av inventeringen

Omfattning	I Filipstads kommun utfördes fältarbetet under juli-september 1976 och omfattade hela kommunen utom tätorterna Filipstad, Lesjöfors och Nykroppa. 1.100 fastigheter, 46 % av det totala fastighetsbeståndet, dokumenterades på 11.500 fotografier i de sex socknarna Brattfors, Färnebo, Gåsborn, Kroppa, Nordmark och Rämnen.
Personal	Fyra extraanställda personer inventerade första månaden varefter två av dem slutförde fältarbetet. Detta leddes av museets tjänsteman. En arkeolog skötte genomgången av fornlämningar och industrihistoriska minnesmärken. Totalt innebar detta ungefär 6 manmånaders fältarbete. Förarbete och bearbetning upptog ca 3 manmånader och utfördes av inventeringsledaren och en av fältarbetarna. Fotoarbetena sköttes av konsult. Omkring 3 manmånader användes för renskrift och fotomontering, vilket utfördes av extraanställda AMS-avlönade kontorister.
Kostnad	Kommunen betalade 45.000:- till inventeringen. Med museets kostnader på uppskattningsvis 30.000:- och AMS-medel till ca 15.000:- kan den totala undersökningskostnaden beräknas till ca 90.000:-.
Rapport	Strax före jul 1976 överlämnades inventeringsrapport och femton pärmar grundmaterial till kommunen. Slutrapporten omfattar 11 miljöer och 261 utvalda byggnader förutom fornlämningar och industrihistoriska minnesmärken.
Grundmaterial	Grundmaterialet finns i två exemplar, omfattande renskrivna blanketter, foton och renritade ekon. kartor 1:20.000. Kommunen har original exemplaren, som finns i byggnadsnämndens arkiv. Kopiaerna har Värmlands museum.
Presentation	Muntlig presentation med diabilder skedde inför tjänstemän och politiker ur kommunstyrelse, byggnadsnämnd och kulturnämnd samtidigt som rapporten överlämnades.
Press	Filipstads och Bergslags Tidning liksom länsstidningarna Nya Wermlandstidningen och Värmlands Folkblad uppmärksammade inventeringsarbetet i flera skeden.

5.7. Kristinehamn, beskrivning av inventeringen

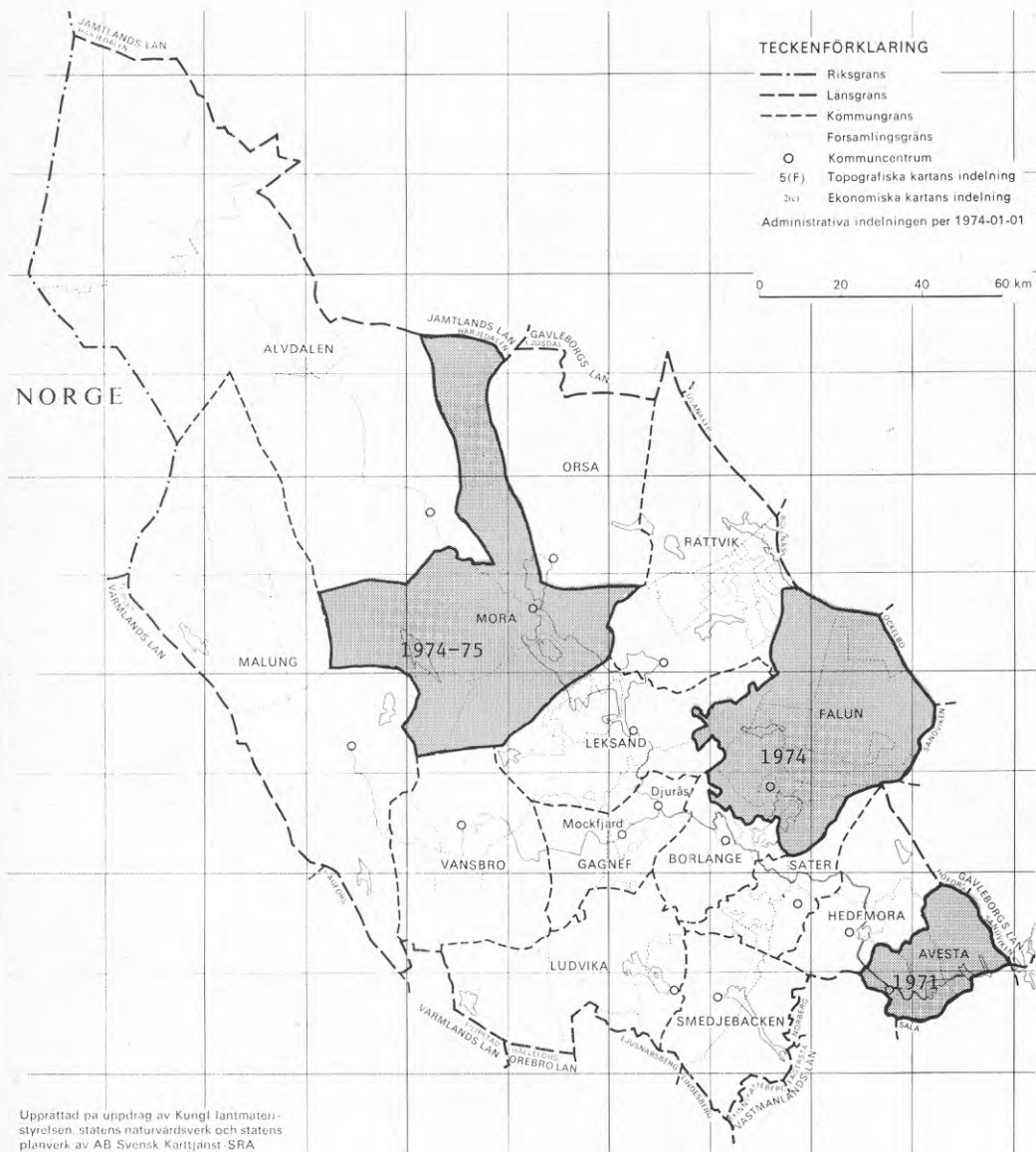
Omfattning	I Kristinehamns kommun pågick inventeringsarbetet under tiden juli-september 1973 och omfattade hela landsbyggsdelen av kommunen, dvs Kristinehamns (f d Varnums), Rudskoga, Visnums, Visnums-Kils och Ölme socknar. 550 bebyggda fastigheter registrerades, vilket är 22 % av hela beståndet bebyggda fastigheter. 5.700 svartvita fotografier togs.
------------	---

Tvåvånings enkelstuga i Vike by, Visnums socken.

Personal	Två personer deltog i fältarbetet som sammanlagt omfattade ungefär 4 manmånader. En av dem slutförde sedan bearbetningen av materialet. Förarbete och bearbetning tog ungefär 2 manmånader i anspråk. Museets arkeolog svarade för genomgång av fornlämningsmaterialet. Fotoarbetena sköttes av konsult.
Kostnad	Kommunen betalade 23.000:- till museet samt ställde personal till förfogande för renritningsarbete och fotomontering till en uppskattad kostnad av 15.000:-. Med museets dolda utgifter beräknas Kristinehamnsinventeringen ha kostat 45.000:-.
Rapport	Under vintern 1974 överlämnades grundmaterialet och den färdigställda rapporten, vilken innehöll 15 kulturhistoriskt intressanta miljöer, samtliga fornlämningar och 117 utvalda byggnader.
Grundmaterial	Grundmaterialet framställdes i två exemplar, omfattande renskrivna blanketter, foton och renritade ekon. kartor 1:10.000. Kommunen har originalexemplaren vilka förvaras i byggnadsnämndens arkiv, kopiorna finns hos Värmlands museum.
Presentation	Tre muntliga presentationer gjordes inför allmänheten, dels i centralorten och dels ute i kommundelarna. Senare på året arrangerade kulturnämnden en rundresa för politikerna med utgångspunkt från inventeringen och med en tjänsteman från museet som guide.
Press	Tidningarna uppmärksammade inventeringen, främst Kristinehamns Posten men också läns- och länstidningarna Nya Wermlandstidningen och Värmlands Folkblad. Detta skedde dels före inventeringens början och dels i samband med att slutrapporten presenterades.

KOPPARBERGS LÄN

5.8. Avesta, beskrivning av inventeringen

Omfattning	Under november månad 1971 utfördes den kulturhistoriska byggnadsinventeringen i Avesta kommun. Bakgrunden här var en annan än för övriga inventeringar, dvs kommunen ville ha en bedömning huruvida det fanns objekt likvärdiga Tolvmansgården (el Karlfeldtsgården) i Folkärna, för vilket ägaren sökt upprustningsbidrag. Länsmuseet föreslog då en inventering, som också kan betraktas som en pilotstudie. Hela kommunen, dvs By, Folkärna, Grytnäs socknar och Avesta tätort omfattades och totalt inventerades 70 olika objekt. Innefattande enstaka byggnader, större bebyggelseavsnitt och miljöer. Bildmaterialet omfattar ca 1.100 bilder, varav 150 flygfotografier. I samband med inventeringen utfördes en kartering och översiktlig beskrivning av samtliga kända fornlämnningar inom kommunen. Ett omfattande förarbete gjordes genom kart- och litteraturstudier, liksom intervjuer med innevånarna i bygden.
Personal	Fältarbetet omfattade 1 manmånad och bearbetningen 2 manmånader, där utformningen av text och beskrivning till den tryckta rapporten tog största delen av tiden i anspråk. Hela arbetet utfördes av en person, fast anställd vid länsmuseet.
Kostnad	Avestautredningen beräknas ha kostat 43.000:- varav kommunen satsade 35.000:-. Därav gick 25.000:- till tryckning av rapporten och 18.000:- till den egentliga inventeringen.
Rapport	Sammanställningen omfattar beskrivna och värderade byggnader (57 st) och miljöer (9 st) samt analys av fornlämnningar, järnframställningsplatser och vägminnesmärken. Den trycktes i 1.500 ex och säljs av kommun, museum och bokhandel.
Grundmaterial	Grundmaterialet, blanketter, foton och kartor förvaras i Dalarnas museum i Falun. En upplaga originalmaterial för den tryckta rapporten överlämnades till kommunen.
Presentation	Arbetet presenterades muntligt för kommunens nämnder och förvaltningar.
Press	Tidningarna följde arbetet medan det pågick och uppmärksammade presentationen.
Krylbo station eller numera Avesta Central.	

5.9. Falun, beskrivning av inventeringen

Omfattning	Under april-juni 1974 utfördes den översiktliga kulturhistoriska inventeringen i Falu kommun, omfattande Aspeboda, Bjursås, Enviken, Hosjö, Grycksbo, Sundborns, Svartborns, Svartnäs, Svärdsjö och Vika socknar. Falu stad innefattades ej, då den inventerats tidigare. Faluinventeringen var ett pilotprojekt, en kombination av två tidigare arbetssätt. Man utgick från objektinventeringen i Avesta och en inventering i Hedemora där ett arkeologiskt synsätt tillämpats. Detta innebär att man urskiljde olika tidsstrukturer i landskapet och definierade dem i fem kategorier nämligen områden med förhistoriska lämningar, med spår av kopparhantering, med bruks- och industrihistoriska lämningar, med agrar bebyggelse, och gamla vägsträckningar. Sedan bedömdes vad som fanns bevarat av de olika kategorierna och de bästa exemplen avgränsades som kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Inventeringen omfattar 40 större och mindre bebyggelse- eller miljöavsnitt och bildmaterialet består av 1.450 svartvita foton.
Personal	En person, fast anställd vid läns museet, utförde fältarbetet om ungefär 1 manmånad och bearbetningen om 2 manmånader. Denne redigerade och utformade också den tryckta rapporten.
Kostnader	Kommunen satsade 25.000:- och museet lika mycket, dvs inventeringskostnaden var ca 50.000:-, varav drygt hälften beräknas ha utgjort tryckkostnader.
Rapport	Rapporten trycktes i 2.000 ex och säljs av museet och bokhandeln. Den innefattar 36 utvärderade miljöer uppdelade på arkeologiska intresseområden (6 st), kopparhantering (9 st), agrar bebyggelse (9 st), bruks- och industrimiljöer (8 st) och vägar (4 st). Till varje miljö har utarbetats rekommendationer till hur området bör behandlas.
<p>FALU KOMMUN ÖVERSIKTLIG KULTURHISTORISK PLANERING</p> <hr/> <p>DALARNAS MUSEUMS SERIE AV RAPPORTER: 3</p>	
Grundmaterial	Grundmaterialet, blanketter, foton och kartspecialer förvaras i Dalarnas museum i Falun.
Presentation	Rapporten färdigställdes under 1975 och överlämnades till kommunen med muntlig presentation inför politiker och tjänstemän.
Press	Falukuriren och Dalademokraten följde arbetet i dess olika skeden och rapporterade flitigt.

5.10. Mora, beskrivning av inventeringen

Omfattning	Mora kommun inventerades under juli och augusti 1974. Inventeringen omfattar samtliga byar och fäbodlar i området, dvs i Mora, Solleröns, Venjans och Våmhus socknar. 115 bebyggelsemiljöer inventerades och 1.400 foton togs. Detta är den första översiktliga bebyggelseinventeringen av nuvarande karaktär och omfattar all bebyggelse i kommunen. Det tidigare angreppssättet med tidsstrukturer i landskapet frångicks här, eftersom det visade sig mindre lämpligt i norra delen av länet. Istället användes fyra nya kriterier för värderingen. De är bebyggelsestruktur, agrar aktivitet, agrar bebyggelse och övrig bebyggelse. Bedömning och avgränsning på kartspecialer sker genom besiktning i fält och resulterar i en sifferkombination, som i sin tur är grundval för helhetsbedömning av kulturlandskap och bebyggelse (jfr tidigare beskrivning i kap 4.3.).
Personal	En fast anställd museitjänsteman utförde fältarbetet under 1 manmånad och bearbetning under 2 manmånader.
Kostnad	Kommunen satsade 9.000:- och museet 13.000:- på arbetet, som således kostade 22.000:-.
Rapport	Rapporten beskriver 58 utvärderade kulturhistoriskt intressanta miljöer. Materialet har delats upp i arkeologiska intresseområden, 10 st, riksintressanta miljöer, 9 st, länsintressanta miljöer, 10 st och kommunintressanta miljöer, 29 st. Rapporten har stencilerats i 100 ex hos kommunen.
Grundmaterial	Grundmaterialet, blanketter, foton och kartspecialer förvaras i Dalarnas museum i Falun.
Presentation	Den ansvarige inventeraren presenterade utredningen för en arbetsgrupp som sysslar med kommunens planering, dvs för både politiker och tjänstemän.
Press	Mora tidning följde inventeringsarbetet och skrev om det flera gånger.

Från Indnäs fäbod
i Våmhus socken.

5.11. Sammanställning över inventeringarnas omfattning och kostnader

Nedanstående tabell visar vad de olika inventeringarna kostat, vilken tid de tagit i anspråk etc. Man måste räkna med en kostnadsökning av närmare 10 % per år varför siffrorna inte är direkt jämförbara. Tabellen visar emellertid att det relativt sett blir billigare, per inventerat objekt, med totalinventering än med selektiv inventering. Den översiktliga bebyggelseinventeringen låter sig i detta avseende knappast jämföras med de övriga två inventeringsmetoderna, då arbetssätten är så vitt skilda.

kommun	år	kostnad	antal man- män i fält	antal manmån för- o efter- arbete	antal in- venterade fastig- heter	antal svart- vita foton	kostn per manmån	kostn per inv fastig- het
Lerum	1970	130.000	15	5	4.500 dvs 100%	30.000	6.500	28
Vår- gårdar	1974	115.000	19	2 ?	3.000 dvs 100%	19.000	5.475	38
Åmål	1976- 1977	150.000	13	5	4.400 dvs 100%	15.000	8.300	34
Arvika	1972- 1976	180.000	15	7+6 ³⁾	2.500 dvs 35%	24.000	6.400	72
Filip- stad	1976	90.000	6	3+3 ³⁾	1.100 dvs 46%	11.500	7.500	82
Kri- stine- hamn	1973	45.000	4	2+2 ⁴⁾	550 dvs 22%	5.700	5.625	82
Avesta	1971- 1972	18.000 ¹⁾	1	2	-	1.100	6.000	-
Falun	1974	20.000 ²⁾	1	2	-	1.450	6.600	-
Mora	1974- 1975	22.000	1	2	-	1.400	7.000	-

1) plus 25.000:- till tryckning
2) plus 30.000:- till tryckning
3) renskrift och fotomontering av huvudsakligen AMS-avlönad personal
4) renritning och fotomontering av kommunens kartriterskor

Sammanställning över inventeringarnas omfattning och kostnader. Siffrorna är delvis mycket osäkra då de bygger på uppskattningar vad beträffar tidsåtgång.

Färnäs by i
Mora kommun.

5.12. Andra inventeringar

Inte någon av de undersökta kommunerna har äldre kulturhistoriska inventeringar av sådant slag att de kan jämföras med dem som här refererats. I flera kommuner har Nordiska museet vid olika tillfällen gjort byggnadsundersökningar, vilka har karaktären av objektokumentation. I Falun och Mora finns byundersökningar från äldre tid. Samtliga kommuner beröres dock av vissa riks- eller regionomfattande kategoriinventeringar av t ex bryggerier och stationer eller prästgårdar, industrier, broar.

Naturvårdsinventeringar av jämförbart slag har utförts i samtliga kommuner. De har antingen tagits fram av länsstyrelsens naturvårdsenhet eller i Lerums fall av den lokala naturskyddsföreningen och i Mora av ett konsultföretag.

5.13. Ansvar och initiativ

Inventeringarna har vanligtvis initierats i ett samspel mellan länsmuseum och kommun. De är alla utförda av museerna på uppdrag av kommunerna, men uppdraget har föregåtts av diskussioner dessa emellan. Avgörande faktor har varit att kommunerna behövt ett planeringsunderlag för det fysiska riksplanarbetet.

I det följande presenteras de 54 intervjupersonernas synpunkter på inventeringarnas innehåll och användbarhet.

Initiativ

I kommunerna har man varierande uppfattning om vem som ursprungligen tagit initiativet till inventeringarna, men de flesta, 32 st, anser dock att det finns kommunal medverkan redan från början. Elva personer säger att initiativet var museets. Lika många har ingen uppfattning.

Åtskilliga menar att den kulturhistoriska inventeringen ligger inom länsmuseets ansvars- och intresseområde och därför bör även initiativet ligga där. Några uttrycker dock att inventeringarna bör komma till i samverkan mellan kommun och länsmuseum. Det finns också en rad före-

trädare för åsikten att det är kommunen som ska initiera inventeringsarbetet och att museet endast ska ställa sakkunskap till förfogande. En byggnadsnämndsordförande säger emellertid att det är nödvändigt att få fram tvingande bestämmelser som innebär att kommunerna tar sitt ansvar beträffande kulturhistoriska utredningar.

Samarbete

De flesta kommunrepresentanterna, 36 st, anser att samarbetet med museet är bra, eller acceptabelt, men några, främst tjänstemän, uttrycker önskan om utökad kontakt. Endast en person uppger sig vara besviken på museet och en annan säger att det tar lång tid att få svar därifrån. Fyra uppger sig inte ha någon kontakt alls med museet. Frekvensen av kontakterna eller deras omfattning har emellertid inte undersökts. Här kan därför endast sägas att flertalet intervjuade har en principiellt positiv syn på läns museerna och samarbetet med dem.

Intresse

På frågan om vilka som anser sig ha intresse för kulturhistoriska frågor eller ha sysslat med sådana utöver det kommunala arbetet ger 30 ett positivt svar och 24 negativt svar. Bland dem som svarat negativt finns de fyra som inte haft någon kontakt alls och "den besvikne". Det personliga intresset har betydelse för hur angelägna man anser kulturhistoriska frågor vara även om arbetet därmed vanligtvis sker i tjänsten.

Ansvar

Huvudparten anser att det kommunala ansvaret för inventeringar av detta slag ligger inom byggnadsnämndens arbetsområde varför man där bör ta ansvaret, på egen hand eller i samarbete med kommunstyrelse och/eller kulturnämnd. Som skäl anger man att byggnadsnämnden handlägger byggnadsfrågor och oftast står för den kommunala fysiska planeringen. Några säger att kommunstyrelsen bör ha hela ansvaret eftersom de har hand om kommunens ekonomi och den översiktliga planeringen. Endast fem personer menar att kulturnämnden ska stå för inventeringen och av dessa är bara en kulturnämndsrepresentant.

Svarande	BN	BN+KN	BN+KN+KS	BN+KS	KS	KN	ej svar	sa
BN ordförande	4	1	3	-	1	-	-	9
KN ordförande	4	2	-	-	1	1	-	8
KS ordförande	1	-	3	2	1	2	-	9
oppositions- politiker	3	1	1	1	2	-	1	9
tjänsteman	9	-	-	2	4	2	2	19
summa	21	4	7	5	9	5	3	54

Sammanställning över hur man anser att ansvaret för inventeringar bör fördela sig inom kommunerna.

	Kommun + lst eller landsting	Kommun	Kommun m statl bidrag	Hälften var kommun - stat	Stat	ej svar	sa
Alla tillfrågade	3	16	22	6	5	2	54
KS ordförande	1	3	4	-	1	-	9

Svarens fördelning beträffande vem som bör ha kostnadsansvaret för kulturhistoriska inventeringar.

5.14. Finansiering

Hur de kulturhistoriska inventeringarna ska finansieras är en av de viktigaste frågorna i samband med arbetet att ta fram underlagsmaterial till kommunerna.

Största delen av de tillfrågade, 47 st, anser att kommunen har stor del i ansvaret. Att kommunen ska stå för hela inventeringskostnaden menar 16 st medan de övriga säger att staten eller landstinget bör bidra i olika former. Några menar att landstinget eller länsstyrelsen bör utjämna inventeringskostnaderna ekonomiskt kommunerna emellan, så att svagare kommuner kan stöttas av starkare. Flera menar att en uppdelning bör ske så att staten står för riksintressena och kommunen för de lokala intressena. Ingen preciserar dock närmare hur beräkningen skall ske, endast att man ska följa FRP's uppdelning. Sex personer anser att stat och kommun ska ta halva kostnaden var, och några menar att man bör ha statliga bidrag som lockbete för att få igång inventeringar. Att kommunen ska stå för inventering och staten för uppföljning, dvs bevarande, renovering etc är ett annat förslag. Fem personer säger att staten ska stå för hela kostnaden.

Av ordförandena i kommunstyrelsen är det tre som anser att inventeringar är ett kommunalt ansvar och att kommunen ska stå för finansieringen. Fyra andra har visserligen ungefär samma uppfattning men tillägger att arbetet måste ske med statliga bidrag, en annan att landstinget bör bidra. Ett kommunalråd menar att det läggs så mycket kostnader på kommunerna ändå, så detta bör staten stå för.

Kommentarer:

De kommunala utgifterna för inventeringar varierar från 18.000:- (Avesta 1971-72) till 143.500:- (Åmål 1976-77). Den inventering som relativt sett drog störst kostnader är dock Lerums där kommunen redan 1970 betalade 103.000:-. Det var dock en försöksinventering med metodut-

veckling och extra aspekter som annars inte förekommer. Den var dessutom billig per inventerat objekt.

Svaren beträffande finansieringen är spontant givna. Här liksom vid frågan om synpunkter på inventeringsmetoden har de kommunala företrädarna ej haft tillgång till jämförande kostnadssammanställningar. Man har utgått från den kommunal-ekonomiska och politiska situationen.

Det förefaller inte heller som om den reella kostnaden påverkar svaren. Likaväl som man i de kommuner som haft minst utgifter för inventeringar kansäga att staten bör vara med och betala säger man i de "dyraste" kommunerna att kostnaderna ska kommunerna själva stå för.

Kommun	År	Kostnader	Summa
Lerum	1970	kommun 103.000:- landsting 20.000:- museum ^x 7.000:-	130.000:-
Vårgårda	1974	kommun 53.000:- landsting 20.000:- museum ^x 42.000:-	115.000:-
Åmål	1976- 1977	kommun ^x 143.500:- liten kostnad	150.000:-
Arvika	1972- 1976	kommun ^x 101.000:- museum ^x 49.000:- AMS ^x 30.000:-	180.000:-
Filipstad	1976	kommun ^x 45.000:- museum ^x 30.000:- AMS ^x 15.000:-	90.000:-
Kristinehamn	1973	kommun ^x 23.000:- kommun ^x 15.000:- museum ^x 7.000:-	45.000:-
Avesta	1971- 1972	kommun ^x 10.000:- museum ^x 8.000:- kommun ^{xx} 25.000:-	18.000:-
Falun	1974	museum ^x 25.000:- kommun ^{xx} 25.000:-	25.000:-
Mora	1974- 1975	kommun ^x 9.000:- museum ^x 13.000:-	22.000:-

^x uppgiften bygger på uppskattning av kostnaderna.

^{xx} till tryckning. Kostnaden för tryckning av rapporter i Lerum, Vårgårda och Åmål är inberäknade i totalsumman.

Inventeringskostnadernas omfattning i de undersökta kommunerna.

5.15. Material

Vad beträffar inventeringsmaterial, blanketter, foton, kartor etc har frågorna måst ställas med olika utgångspunkter i de olika länen eftersom läns museerna levererat olikartat material till sina kommuner.

Älvsborgs län

I Älvsborgs län får kommunerna en tryckt eller stencilerad rapport samt i de tidigare inventerade kommunerna blankett med fotografi på utvärderade fastigheter. Den varierar i utseende beroende på när inventeringen utförts.

De intervjuade har inte många synpunkter på de blanketter som lämnats då de är få och används i liten utsträckning. Dock menar man på flera håll att grundmaterialet bör läggas upp i kommunen också. Mikrofilmning av materialet vore ett bra alternativ påpekas och några säger sig önska flera exemplar av grundmaterialet dvs något extra exemplar för utlån.

Vissa bekymmer med fastighetsredovisningen uppger man i en kommun och föreslår mera entydig identifiering i form av koordinatsystem eller dylikt. Rapporterna anser man vara användbara men någon säger att de saknar bra register. Där foton ej finns efterlyses de. De flesta anser kartredovisningen vara bra men att den borde placeras före textdelen för att vara mera användbar. Historiska kartbilder kunde vara till nytta vid nylokaliseringar säger några. Mest kritisk är man i Lerums kommun, som har den äldsta rapporten.

Värmlands län

I Värmland får kommunerna en maskinskriven rapport plus originalexemplaren av alla inventeringsblanketter med kontaktkopierade foton samt ekon. kartan 1:10.000.

Överlag anser man här att inventeringsblanketten är tillfredsställande och den fastighetsvisa uppställningen nödvändig för att det ska vara möjligt att identifiera materialet. Någon efterlyser dock utförligare beskrivning av byggnaderna vad beträffar mått, grundläggningssätt etc.

Det är viktigt att anteckna gamla gårdsnamn helst i sin dialektform påpekas också. Om fastigheten ingår i en kulturhistorisk miljö bör detta antecknas på blanketten.

Man anser det vara bra med det stora antalet fotografier, men någon önskar färgfotografier som komplement.

De använda kartskalorna 1:10.000 eller 1:20.000 och 1:50.000 anser man vara lämpliga eftersom det är dem kommunerna arbetar med i andra sammanhang. Några anser att historiska kartbilder vore bra som redovisning av bebyggelsens utveckling de senaste århundradena, andra ifrågasätter nyttan av sådana kartor.

Älvsborgs län	Grundmaterialet bör finnas i kommunen Rapporterna bör ha bättre register Kartredovisningen bör placeras före text
Värmlands län	Kulturhistorisk miljö bör antecknas på blanketten Utförligare beskrivning av byggnaderna Anteckna gamla gårdsnamn i dialektform Separata översiktskartor, för bättre läsbarhet Ytterligare ex av grundmaterialet i kommunen
Kopparbergs län	Grundmaterialet bör finnas i kommunen Avesta saknar fastighetsbeteckningar i tryckt rapport Bättre teknisk kvalitet på rapporterna Flera foton

Kommunrepresentanternas synpunkter på inventeringsmaterialet.

Översiktskartorna bör vara separata så att de kan vecklas ut och studeras samtidigt med texten påpekar några. Åsikterna om var negativa skall arkiveras varierar, både kommun och länsmuseum anses lämpliga. En person säger dock att det är självklart att de ska finnas i kommunen eftersom man betalt inventeringen och därmed äger materialet.

Ytterligare ett exemplar av grundmaterialet borde finnas för utlån menar några medan andra säger att det är tillräckligt som det är. En person säger att mikrofilmning av materialet vore lämpligt.

Kopparbergs län

Dalarnas museum lämnar en originalrapport med text, kartor och bilder till kommunerna. Den har sedan tryckts på några håll. Här har man således inga synpunkter på inventeringsblanketterna då dessa förvaras hos länsmuseum. Några säger att grundmaterialet bör finnas i kommunen i ett eller två exemplar medan de flesta anser det vara tillräckligt att det förvaras i museet. I Avesta saknar rapporten fastighetsbeteckningar och därför efterlyser man dessa. De finns emellertid i det originalexemplar kommunen också har. Man anser att materialet är lättförståeligt

men att rapporterna är svåra att hitta i, plus att de rent tekniskt är dåliga, dvs de faller sönder och borde därför bindas på annat sätt.

Det är bra att kartorna är schematiska menar några medan andra tycker det är till nackdel att de blir för diffusa. Historiska kartbilder vore bra säger några få.

Fotona är bra men oftast inte tillräckliga till antalet. Negativen bör arkiveras på museet anser alla utom en.

5.16. Innehåll

De flesta intervjuade har några synpunkter på ytterligare innehåll i inventeringen. Dessa får huvudsakligen karakteriseras som önskningsar som ej relaterats till en kostnadsdiskussion.

En åsikt som många omfattar är att man bör ha en utförligare diskussion om kulturlandskapet, främst påpekas detta i Kopparbergs län, men även flera från Älvsborg och Värmland betonar samma sak. Någon tillägger att kulturlandskapets betydelse måste betonas mycket starkare och inte bara diskuteras som något underförstått. Man menar att jordbrukets strukturomvandling och dess betydelse för kulturlandskapets utformning är viktigt att belysa liksom byggnadernas läge i förhållande till varandra och deras funktioner vid olika tider. Byarnas framväxt, förändrade strukturer, liksom brukskedjan bör analyseras.

Flera påpekar att en fylligare bakgrund, historik, måste vara med som bedömningsunderlag. Några betonar vikten av att kartlägga gamla vägar och broar, stenmurar, odlingsrösen och även infoga övriga fornlämningar i materialet.

Gryttoms by i
Arvika kommun.

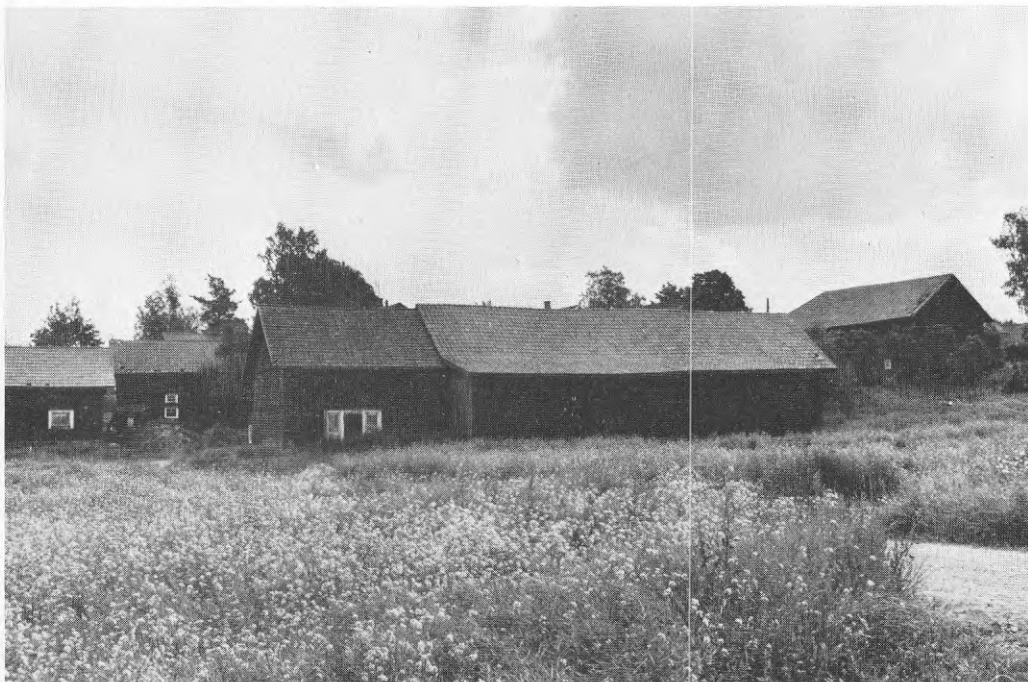

Ytterligare detaljuppgifter om husen liksom uppmätningar och interiörbeskrivningar efterlyses också. Man önskar sig en "handbok" om vad som är lokal byggnadstradition och typiskt för kommunen, användbar vid ombyggnader med föredömliga exempel. Gårdarnas ägoförhållanden och deras eventuella status som gammal släktgård önskar en person få belyst och en annan önskar att man studerade arbetsmiljöerna mera, och över huvudtaget hur människor levde i de inventerade områdena. Ju mer detaljerade uppgifter en inventering har desto högre planstandard kan man försvara menar en tjänsteman.

En person påpekar att inventeringsrapporten också bör innehålla en starkare formulerad viljeyttring från museet. Några få säger sig inte sakna något i inventeringen utan menar att den är bra och innehåller rätt material.

På frågan om man anser att ingående socialhistoriska/etnologiska aspekter bör ingå i inventeringen säger flertalet att sådana är för omfattande för undersökningar av detta slag. Man menar att det i och för sig vore intressant men att man inte skulle ha någon direkt nytta därav. Det har sin plats i annat sammanhang. Det är ändå 14 personer som anser att det vore bra att ha med socialhistoriska aspekter i någon form. För djupad kunskap om områdena skulle förstärka argumentationen vid bevarande.

Vike by i
Kristinehamns kommun.

Önskelista över innehåll i inventeringarna, uppställda efter sammanhang och detaljeringsgrad:

historisk bakgrund

ingående analys av kulturlandskapet
jordbrukets strukturomvandling
byarnas framväxt och struktur
detaljstuderade miljöer
byggnadernas läge i förhållande till varandra
lokal byggnadstradition
vägar
broar
stenmurar
odlingsrösen

fornlämningar

detaljdokumentation av byggnader (fönster, dörrar etc)
uppmätningar
interiörbeskrivningar

ägoförhållanden

dokumentation av arbetsplatser

viljeyttring från museet

Kommentarer:

Det är värt att betona att historisk bakgrund och analys av kulturlandskapet anses tillhöra det väsentligaste i inventeringssammanhang. Härvidlag överensstämmer i stort kommunernas och museernas uppfattningar. Historiken har emellertid ofta behandlats för schematiskt och tillhör de avsnitt som bör förbättras i inventeringarna.

Vad beträffar det mer ingående studiet av jordbruk och byar har det liksom detaljstuderade miljöer sin plats i annat sammanhang.

Byggnadernas läge i förhållande till varandra och lokal byggnadstradition framgår vanligtvis av de här aktuella inventeringarna men det senare bör framhåvas mera.

Förhistoriska och historiska lämningar ingår oftast i sammanställningarna. Gamla vägsträckningar saknas dock ofta, vilket bör förändras då de har stor betydelse för ett områdes utseende.

Dokumentation av byggnadernas alla detaljer, uppmätningar etc har sin plats i andra sammanhang. I undersökningar av enskilda byar, stadsdelar o dyl belyses ägoförhållanden och etnologiska studier presenteras.

Formulering av museets målsättning ingår egentligen i själva materialet, men att denna ytterligare bör poängteras är viktigt att notera.

5.17. Anvisningar och rekommendationer

Situationen är olikartad i de tre länen vad beträffar omfattningen av anvisningar och rekommendationer i inventeringsrapporterna.

Följande sammanställning visar förhållandena i de tre länen:

Lerum	förteckning över värdefulla byggnader med gruppindelning I - III beskrivning av miljöer
Värgårda	beskrivning av värdefulla byggnader med gruppindelning I - IV beskrivning av miljöer
Amål	beskrivning och värdering, byggnader och miljöer befintligt skydd och rekommendationer i förekommande fall
Arvika	beskrivning av värdefulla miljöer och byggnader
Filipstad	beskrivning av värdefulla miljöer och byggnader
Kristinehamn	beskrivning av värdefulla miljöer och byggnader
Avesta	beskrivning och oftast rekommendationer för behandling av objekt
Falun	beskrivning och schematiska rekommendationer för behandling av miljöer
Mora	beskrivning och schematiska rekommendationer för behandling av miljöer

Svaren på frågan om anvisningar och rekommendationer bör ingå i inventeringsrapporten fördelar sig därför med olika tyngdpunkter i de olika länen. I Älvsborgs län är man företrädesvis positiv till regler som åtföljer rapporten. I Värmlands län är man mera ambivalent och har givit de flesta tveksamma svaren. Konsekvent genomförda men schematiska rekommendationer finns i Kopparbergs län och dessa kritiserar relativt hårt framförallt av företrädarna för Mora kommun. De menar att det är kommunens sak att formulera sådana rekommendationer. I Avesta däremot anser man att rekommendationerna är bra men borde vara mera preciserade.

Några påpekar att rekommendationer som ej har stöd i lagen eller saknar ekonomiska grundvalar är meningslösa. Andra menar att inventeringsrapporten inte är platsen för rekommendationer utan de ska utarbetas separat. Vissa tillägger att det

är kommunen som ska stå för rekommendationerna. Flertalet anser dock att anvisningar bör finnas i någon form.

Kommentarer:

Det är viktigt att inventeringarna leder fram till klargörande och redovisning av kulturminnesvårdens intressen. Utifrån inventeringen bör också områdenas känslighet beskrivas och deras tålighet för olika typer av ingrepp bedömas. Att ange detta får anses som skäligen uppgifter för museet, vilka bör ingå i varje inventeringsrapport. Vem som sedan ska formulera rekommendationer eller utforma åtgärdsprogram bör snarast diskuteras från fall till fall. Avsikten måste vara att de kan antas politiskt av kommunen och sedan efterföljas.

5.18. Personal

Personalfrågan är viktig och de flesta har synpunkter härvidlag. Hälften svarar att inventeringarna bör komma från annan ort än kommunen för att inte vara lokalpatriotiska. Det är dock många som samtidigt påpekar att det är viktigt att inventeringarna håller nära kontakt med kommunala representanter, i betydligt högre grad än vad som sker idag.

Nio av de tillfrågade säger att inventeringarna bör ha lokal förankring. Denna åsikt hävdas främst i Kopparbergs län där man betonar värdet av att kunna komma i kontakt med lokalbefolkningen, känna dess kynne etc.

Åtskilliga menar att det är kunskaperna och de personliga kvalifikationerna hos inventeringarna som är mest betydelsefulla. Flera trycker på vikten av högskoleutbildning.

Att samma personer utför inventeringsarbetet i hela kommunen och att de även har kunskap om angränsande kommuner framhåller man som viktigt.

Någon påpekar att det är ett problem för kommunerna att inte kunna hänvisa till en bestämd person när man vill argumentera i sakfrågor. Här påtalas alltså problemet med inventeringspersonal som är tillfälligt anställd eller försvinner av annan anledning. Kunskaper som byggs upp bör finnas kvar och användas.

Kommentarer:

Personalfrågan har diskuterats ingående bland inventeringsansvariga. Man är numera relativt ense om att inventeringspersonalen bör vara fast knuten till läns museet och delta i hela arbetet från förberedelser till rapport, presentation

och diskussion i kommunerna. Alla museer har emellertid inte lyckats lösa frågan om anställning och finansieringsform. På flera museer är denna personal anställd på uppdragsbasis och avlönas huvudsakligen genom kommunala anslag.

5.19. Presentation

I samtliga kommuner uppger man att museerna presenterat inventeringarna på något sätt, främst inför politiker och tjänstemän. De flesta menar dock att den presentationen inte är tillräcklig utan bör upprepas och även omfatta andra auditorier.

I Älvsborgs län anser man att presentationen också bör ske inför allmänheten som på så sätt kan få underlag till en saklig opinion.

I Värmland säger flera att presentationerna behöver upprepas, inte minst på så sätt att nytt folk kommer in i de politiska nämnderna. Några menar att så länge inget nytt tillförts inventeringen finns heller inte anledning att upprepa presentationen.

I Dalarna önskar man överlag en bättre presentation av inventeringarna och anser att dessa också bör ställas ut så att allmänheten kan studera materialet.

6. ANVÄNDNING

6.1. Inventeringsmaterialets tillgänglighet

Inventeringsmaterialets form har stor betydelse för dess tillgänglighet. Här föreligger en avsevärd skillnad mellan kommuner där man tryckt rapporten och kommuner där man inte gjort det. Knappt hälften av de intervjuade (23 st) anser att inventeringsmaterialet är tillgängligt för kommuninnevånarna medan sex har motsatt uppfattning. Några är tveksamma och menar att materialet är tillgängligt endast för planerare och politiker men inte för allmänheten. Fjorton har inte besvarat frågan.

län	ja	tveksamt	nej	svar saknas	sa
P (tryckt rapport)	12	2	3	1	18
S (ej tryckt rapport)	7	6	2	3	18
W (tryckt rapport)	4	3	1	10	18
Summa	23	11	6	14	54

Är inventeringsmaterialet tillgängligt för planerare/
politiker/allmänhet?

Jämförelse mellan de olika länen är endast relevant för Älvsborgs och Värmlands län, eftersom knappt hälften av de intervjuade i Kopparbergs län besvarat frågan. I Älvsborgs län anser man i högre grad att materialet är tillgängligt än i Värmlands län där man är mera tveksam. I Värmlands län är det också flera som reserverar sig så tillvida att de svarat formellt ja, dvs kommunalkontoret är öppet för vem som helst, men i praktiken är det inte många som kommer och studerar materialet.

Vad beträffar de förtroendevaldas möjligheter att sätta sig in i materialet säger samtliga tillfrågade, utom två, att möjligheten finns men snarast är teoretisk. De är alltså inte helt övertygade om att politikerna verkligen utnyttjar det. Två personer uppger dock att situationen är tillfredsställande härvidlag. Några svarar att en och annan resp de flesta verkligen sätter sig in i inventeringsmaterialet. Den vanligaste uppfattningen är emellertid att detta är helt och hållet en fråga om tid och/eller intresse. Endast sex personer säger att politikerna inte tar del av inventeringsmaterialet.

Det är flera som förtydligar sina svar med kommentarer som

- de som inte har huvuduppdrag sätter sig ofta inte in i sådant här material
- möjlighet har de men stimulans-intresse finns inte

- ja, om de är specialintresserade och lämnar något annat åt sidan
- ja, jag har stor beundran för de förtroendevalda
- hinner inte, läser innehållsförteckning, vissa delar och slutord.

Kommentarerna tyder i hög grad på att det är nyckelpolitiker och/eller speciellt berörda som sätter sig in i material av det här slaget, övriga ögnar ganska flyktigt igenom det.

Län	ja, inga problem	ja, och en och annan gör det	ja, och de flesta gör det	ja, men vet ej om de gör det	ja, men de har inte tid	ja, men beror på intresse	ja, men de gör det inte	ej svar	summa
P	-	-	5	-	3	7	1	2	18
S	2	1	-	2	5	3	5	-	18
W	-	5	4	3	3	3	-	-	18
sa	2	6	9	5	11	13	6	2	54

Har de förtroendevalda möjlighet att sätta sig in i inventeringsmaterialet?

Liksom i föregående fråga avviker Värmlands län från de övriga två länen genom att uppvisa de flesta tveksamma och negativa svaren. Orsaken måste vara densamma, dvs man saknar en mångfaldig inventeringsrapport. Intresset tycks vara störst i Kopparbergs län. Där är man mest optimistisk vad beträffar läsningen av inventeringen och där påpekar man också landskapets starka traditioner i kulturfrågor och menar att de har betydelse i sammanhanget.

Kommentarer:

Inventeringsmaterialet anses i de nio kommunerna vara i varje fall teoretiskt tillgängligt för alla, men i praktiken är det huvudsakligen direkt berörda tjänstemän och politiker som utnyttjar det. De förtroendevaldas möjligheter att sätta sig in i materialet är avhängigt främst av det personliga intresset och det är därför tveksamt hur många som verkligen gör det.

6.2. Överensstämmelse mellan analys i inventering och värderingar hos kommunen

Intervjupersonerna tillfrågades om de ansåg att kommunens intressen tillgodosetts i inventeringen. Man ställde sig ibland lite undrande inför frågan

och fick då förklaringen att avsikten var att ta reda på om kommunens företrädare instämde i den analys museet gjort av bebyggelsen eller om man hade på väsentliga punkter avvikande uppfattningar. Drygt hälften (31 st) svarade att de ansåg att kommunens intressen blivit tillgodosedda. Några hade emellertid kommentarer som

- vissa uppgifter är inte av den kvalitet som man skulle önska, exempelvis åldersbestämningarna
- det går ej att tränga djupare
- byggnadsnämnden har fått det material man beställt.

Sex personer menade att inventeringen var för ambitiöst upplagd och att kommunens företrädare ibland har en annan uppfattning än museet om vad som är mest intressant. Någon säger att inventeringen är en tjänstemannaprodukt som måste utvärderas politiskt.

Jämförelsen mellan de olika länen visar att uppfattningarna varierar. Det är en påfallande stor andel av de svarande i Värmlands län som anser att kommunens intressen tillgodosetts. Orsakerna till detta kan vara många men en tänkbar är att de muntliga presentationerna varit relativt omfattande.

Anmärkningsvärt är också att alla nejsvaren kommer från personer i en kommun i Kopparbergs län. Detta är en kommun med ovanligt stor självständighetssträvan i kulturhistoriska frågor vilket också påpekats från läsmuseet. Det bör också nämnas att kommunen ifråga tar sitt planeringsansvar seriöst och menar att inventeringen ställer så stora krav, om den skall följas till punkt och pricka, att kommunen inte har några som helst möjligheter att genomföra sådana åtaganden.

I Älvsborgs län är svaren mera varierande, vilket eventuellt kan bero på att inventeringarna kommit till med längre tidsmässiga mellanrum och därmed sammanhängande förändringar i arbetsmetoderna. De flesta jasvaren finns nämligen i den kommun som inventerats senast, där materialet också har den högsta kvaliteten.

län	ja	nej	troligen vet inte	svar saknas	sa
P	8	-	5	5	18
S	16	-	2	-	18
W	7	6	3	2	18
Summa	31	6	10	7	54

Har kommunens intressen tillgodosetts i inventeringen?

Kommentarer:

Flertalet kommunrepresentanter anser sin uppfattning om kulturhistoriskt värdefull bebyggelse stämma ganska väl överens med den museet presenterat. I de flesta fall har man inget direkt att invända mot museets bedömningar.

6.3. Användningsintensitet

För att undersöka inventeringarnas användningsintensitet ställdes frågorna "Vem använder inventeringsmaterialet?" och "Har Du själv använt materialet, hur ofta, i vilket syfte?".

De allra flesta svarar att det är byggnadsnämnden och stadsarkitektkontoret som utnyttjar materialet. I första hand gäller detta tjänstemännen men ibland också byggnadsnämndens ledamöter, främst i arbetsutskottet för ärendeberedning och planarbete.

Andra som uppges använda materialet är kulturnämnd och kommunstyrelse, granskningsingenjörer, byggnads- och hälsovårdsinspektör, samt lantmäteriet. Endast en tillfrågad uppger här att privatpersoner tar del av inventeringen. Däremot säger flera att de studerat den av personligt intresse.

Flertalet av de intervjuade (46 st) svarar att de själva på något sätt använt materialet även om det är med mycket varierande intensitet. Av de åtta som inte själva utnyttjat inventeringen finns fem i Värmland, vilket troligen beror på inventeringsmaterialets sämre praktiska tillgänglighet. En person uppger sig emellertid ha materialet "i huvudet" trots att han inte läst det.

Främst är det tjänstemännen som uppger intensivare användning av materialet även om också detta kan variera i hög grad. För stadsarkitekternas del finns svar från "varje vecka" och "ofta, i det dagliga arbetet" till "2-3 gånger per år!"

Anmärkningsvärt är dock att tre av nio byggnadsnämndsordföranden (en i varje län) uppger att de inte använder inventeringen.

Övriga tjänstemän uppger genomsnittligt lägre användningsfrekvens, men flera tillägger privat intresse för inventeringarna.

Politikerna uppger ofta att de använder inventeringsmaterialet när det blir aktuellt dvs vid planeringsarbete och liknande. Även här är det flera som uppger personligt intresse för materialet.

Kommentarer:

Tjänstemän och politiker använder ett material av det här slaget på mycket olika sätt. Mera detaljerat hur användandet gått till, hur ingående det varit eller syftet därmed framgår inte av svaren. Vilken effekt muntliga presentationer och materialets förvaring - tillgänglighet har kan inte heller utläsas. Tiden har inte tillåtit någon efterkontroll i dessa avseenden.

6.4. Viktigare uppgifter och resultat

Knappt hälften av de svarande (23 st) har uppgivit att det är inventeringen som helhet som är det viktigaste. Man avser då det grundläggande arbete som fört fram till den rapport kommunen erhållit och menar att det inte går att skilja ut enskilda delar härifrån.

Några värderar sammanfattning och analys högst och andra urvalet eller klassningen av bebyggelsen. De rekommendationer som Dalarnas museum formulerat för hanteringen av bebyggelsen i de kulturhistoriskt intressanta miljöerna anger några som särskilt viktiga.

Andra uppgifter som bedöms vara viktiga är:

- avgränsningar av kulturhistoriskt värdefulla miljöer
- hus- och områdesbeskrivningar
- fotografier
- fornlämningsbeskrivningar

En del svar tyder också på att man tänker sig användningsområden utöver de nämnda. Ett sådant svar är det som talar om uppgifter för turist- och husägarinformation eller studiecirkelar och utställningar.

Kommentarer:

Otvivelaktigt anser man från kommunalt håll att det är inventeringsmaterialet som helhet som man har mest nytta av. Det är svårt eller snarare onödigt att skilja ut enstaka delar såsom mera värdefulla än andra. En jämförelse med kap 5.3.4. "Innehåll i inventeringarna" visar att där är det historisk bakgrund och analys av kulturlandskapet som anses viktigast. Att det är sammanfattande synpunkter man har behov av framgår på båda ställena.

Lerums kommun, Tollered, industrihistorisk miljö, omfattas delvis av fastställd detaljplan och har därutöver i kommunöversikt markerats U 3, utredningsområde. Detaljplan kräves för hela tätorten. Vid till- eller ombyggnader tages särskilt hänsyn till den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen

6.5 Inventeringarna som underlag för kommunöversikter

De kulturhistoriska intressena har i kommunöversikterna tillgodosetts i mycket olika utsträckning. Ambitionsnivån här är över huvud taget högst olika. Riktlinjer formuleras med varierande detaljeringsgrad och styrka. Trots att skillnaderna är stora utgör redovisningen i kommunöversikterna ändå ett mått på vilken hänsyn man tagit till de kulturhistoriska inventeringarna. Här presenteras de intervjuades syn på kulturminnesvärden i kommunöversiktsarbetet. Därefter jämföres antalet utvalda områden i inventeringarna med redovisningen av dem i kommunöversikterna.

Lerum

Inventeringen i Lerum kom till som ett underlagsmaterial för generalplanen 1970, vilken sedan omarbetades till kommunöversikt. I inventeringen utvalda områden finns med som riktlinje- eller utredningsområden i kommunöversikten, omtalar stadsarkitekten och påpekar också att man inte har specifika riktlinjer för kulturhistoriskt intressanta miljöer. Andra säger att kommunöversikten över huvud taget är för diffust skriven och efterlevnaden dålig. Någon anser att kommunöversikten bör revideras men en person säger att eftersom inga nya fakta tillkommit finns ingen anledning att förändra den.

Länsmuseet har i inventeringen markerat åtta områden som kulturhistoriskt intressanta. Av dessa övergick två 1974 till Alingsås kommun. De sex återstående betecknas i kommunöversikten som områden där områdesplan kräves, områden med särskilda riktlinjer eller områden där särskild utredning erfordras. I fyra av dessa anges också att de kulturhistoriska intressena kräver speciellt hänsynstagande.

Vårgårda

Kulturminnesvårdens intressen är väl tillgodosedda i Vårgårda kommunöversikt anser de tillfrågade. Samtliga utvärderade områden har markerats. De flesta säger att revidering ej diskuterats men en uppger att det kan bli aktuellt. Det råder enighet bland de intervjuade om att kommunöversikten täcker in de kulturhistoriska intressena.

I museets inventering anges elva kulturhistoriskt intressanta miljöer. Samtliga dessa har i kommunöversikten fått beteckningen KU vilket innebär generella bestämmelser för kulturområden så till vida att prövning av byggnadslovsärenden sker efter samråd med läns- respektive landsantikvarie. Särskilt bör 29, 38 och 39 §§ BS beaktas. Två områden anges också som kulturhistoriska miljöer av riksintresse.

Åmål

Kommunöversikten i Åmål är kortfattad och de kulturhistoriska intressena har inte blivit tillgodosedda uppger man, främst p g a att materialet kom alltför sent. Det finns dock en hänvisning till inventeringen. De flesta menar att kommunöversikten kommer att revideras, inte minst pga att tidsmässig synkronisering saknades mellan den och inventeringen.

Inventeringen i Åmåls kommun utfördes i två etapper. Endast den första (1976) behandlas här, vid vilken tjugo kulturhistoriskt intressanta miljöer avgränsades. Av dessa omfattas endast sju av riktlinje- eller utredningsområden med särskild hänsyn till bl a kulturminnesvårdens intressen. En miljö har i kommunöversikten försetts med riktlinjer, där krav skall ställas på anpassning till de landskapsestetiska värdena. För övriga områden gäller generella regler och riktlinjer med hänsyn till andra intressen.

Arvika kommun,
Västra Hungvik,
välbevarad jordbruksby, omfattas i kommunöversikten av riktlinje R 46, som innebär att hänsyn skall tas till jordbrukets, kulturminnesvårdens och vägbyggandets intressen.

Arvika

Inventeringen i Arvika har använts vid kommunöversiktsarbetet för att tillgodose de kulturhistoriska intressena. Antalet miljöer har dock begränsats. Byggnadsnämndens ordförande uppger att kommunöversikten kommer att revideras härvidlag. Han säger också att i praktiken har det ingen betydelse att vissa områden uteslutits, man tar hänsyn till dem ändå. Nackdelen är dock att kommunöversikten blir missvisande för allmänheten. Man anser att samråd med läns museet kan vara lämpligt som riktlinje för kulturhistoriskt intressanta miljöer, men påpekar också att detta inte framförts från museet.

Av de 41 miljöer som Värmlands museum angivit som kulturhistoriskt intressanta har 26 fått särskilda riktlinjer med avseende på bl a kulturminnesvård. För de övriga 15 gäller byggnadslagsstiftningens generella regler, ibland kompletterade med strandskydd eller naturreservat. En enstaka miljö ligger inom sådant område som kräver särskild utredning, dock inte beträffande det kulturhistoriska innehållet.

Kristinehamns kommun, Broby by, litet samhälle från 1800-talets slut i nuvarande utseende. I kommunöversikten omfattas byn av riktlinje R 10, mindre byar som kräver planutredning och anpassning till befintlig bebyggelse.

Avesta kommun, Brovallens by, bymiljö från 1700-talet och 1800-talets början. I kommunöversikten har området beteckningen U 6 som innebär att fortsatt utredning kräves i området. Den avser att klarlägga vilka skyddsåtgärder som bör vidtas.

Filipstad

I Filipstad kom inventeringen för sent (december 1976) för att direkt beaktas i kommunöversikten. De kulturhistoriska intressena tillgodosågs istället genom samråd med landsantikvarien. Man uppger dock att inventeringen skall inarbetas i kommunöversikten vid nästa revidering.

Av de 11 områden som tagits upp som kulturhistoriskt intressanta i inventeringen har fem riktlinjer som innebär hänsyn till den kulturhistoriska miljön. Fem områden, som museet behandlat som kulturhistoriskt intressanta objekt, har också dessa riktlinjer. Övriga sex områden omfattas av generella regler, andra riktlinjer eller utredningsområde.

Kristinehamn

I kommunöversikten för Kristinehamns kommun är endast kulturminnesvårdens riksintressen redovisade och inventeringen omnämnd i en förteckning över underlagsmaterial. Åsikterna går isär om det riktiga i att så liten del av inventeringsmaterialet finns med. Flera menar att större vikt borde läggas vid de kulturhistoriska intressena. Byggnadsnämndens ordförande säger att kommunöversikten måste begränsas så den blir läst. Någon påpekar att den bara är en rekommendation och därför inget starkt stöd i konflikt-situationer. Hur inventeringen kommer att behandlas i revideringsomgången är det ingen som har någon bestämd uppfattning om. Några uttrycker en förhoppning att större hänsyn ska tas till inventeringen.

Värmlands museum har avgränsat 15 kulturhistoriskt intressanta miljöer. Tre av dessa har riktlinjer till skydd för kulturhistoriskt riksintressanta miljöer. Tre byar har riktlinjer som innebär att nybebyggelse eventuellt kräver planutredning och anpassning till befintlig bebyggelse. Övriga nio områden har inte behandlats med särskild hänsyn till det kulturhistoriska innehållet.

Avesta

Avesta-inventeringen har inte beaktats i kommunöversikten, men byggnadsnämndens ordförande menar att varje område som kräver hänsyn uppmärksammas ändå. Han tillägger dock att riktlinjer för de kulturhistoriska intressena bör skrivas in i kommunöversikten. Stadsarkitekten menar att revideringen är så nära förestående att man knappast hinner inarbeta inventeringsmaterialet. Kommunstyrelsens ordförande anser att inventeringen inte skall inarbetas i kommunöversikten, eftersom riktlinjer är krav med så omfattande konsekvenser att kommunerna inte kan ta på sig ansvaret därför. När aktuella frågor kommer upp samråder man med landsantikvarien.

Dalarnas museums inventering tar upp 9 bebyggelsemiljöer av kulturhistoriskt intresse. Två av dessa betecknas utredningsområden för att klarlägga erforderliga skyddsåtgärder med hänsyn till det kulturhistoriska innehållet. Övriga om-

Mora kommun, Indnäs fäbodpar, riksintressant välbevarad fäbodmiljö. Kommunöversikten anger riktlinjerna R 3 och R 54 för området. Kompletterande bebyggelse av mindre omfattning är endast lämplig om den anpassas till kringliggande bebyggelse. I randområdet kring fäboden är nybyggnad olämplig.

råden omfattas av riktlinjer som innebär att plan skall upprättas eller lämpligheten av nybebyggelse bedömas genom särskild prövning. I texten kan man också läsa att Dalarnas museum föreslår att kommunöversikten skall kompletteras med 14 områden av kulturhistoriskt intresse. Detta kommer att övervägas vid nästa revidering.

Falun

De kulturhistoriska intressen som avgränsats i Falu kommun är tillgodosedda i kommunöversikten. Man påpekar dock att det finns exempel på att nybyggnad skett inom kulturområdena trots riktlinjer som anger motsatsen. Samråd uppges ske i alla sådana ärenden med länsmuseum och kultur nämnd.

Länsmuseet har utvärderat 32 miljöer och fyra vägsträckningar. Samtliga utom två omfattas i kommunöversikten av riktlinjer som innebär att nybyggnadsärenden skall remitteras till landsantikvarien och kulturnämnden. För de resterande två har detaljplan upprättats. Hur vägsträckningarna behandlas i kommunöversikten har ej kontrollerats.

Mora

I kommunöversikten för Mora kommun har kulturminnesvårdens intressen tillgodosetts genom speciella riktlinjer. Någon menar emellertid att det finns luckor i inventeringsmaterialet som kommunöversikten i stället täcker in. Planingenjören påpekar att riktlinjerna i kommunöversikten är direkt relaterade till lagarna, vilket inventeringens rekommendationer inte är. Inventeringsmaterialet måste arbetas in i markdispositionsplanerna säger stadsarkitekten snarare än att redovisas i kommunöversikten. Andra menar dock att det kommer att bli revideringar beträffande redovisningar av de kulturhistoriska intressena i kommunöversikten. Kommunstyrelsens ordförande säger att det finns en risk att man drivit de kulturhistoriska frågorna för hårt, som tidigare naturvårdens och därför kan få negativa reaktioner.

I museets inventering redovisas 58 kulturhistoriska intressanta miljöer. I kommunöversikten omfattas tjugo av dessa av riktlinjer som innebär att kompletterande bebyggelse av mindre omfattning är lämplig om den anpassas till kringliggande bebyggelse. Övriga områden har inte behandlats med särskild hänsyn till det kulturhistoriska innehållet.

	i inventeringarna utvalda miljöer	därav i kommunöversikt uppmärksammade av kulturhistoriska skäl
Lerum	6	4
Vårgårda	11	11
Åmål	20	8
Arvika	41	26
Filipstad	11	5 + 5 andra
Kristinehamn	15	6
Avesta	9	2
Falun	32	32
Mora	58	20

Antal kulturhistoriskt intressanta miljöer i inventering resp kommunöversikt.

Kommentarer:

Ovanstående synnerligen förenklade sammanställning visar att två kommuner uppmärksammat alla av museerna utvalda områden. I vilken mån riktlinjer i kommunöversikt kan anses som tillräckligt skydd för de kulturhistoriskt intressanta miljöerna skall inte bedömas inom ramen för denna undersökning. Kommunöversikten måste också ses som den politiska bedömningen av intressets relevans och avvägning gentemot andra intressen.

6.6 Inventeringarna i annan översiktlig planering

Merparten (38 st) av de tillfrågade anser att de kulturhistoriska inventeringarna fungerar som underlag för den kommunala planeringen. Flera påpekar dock att detta gäller vid översiktlig planering men knappast vid detaljplanering eftersom där krävs kompletteringar.

I Älvsborgs län är det endast tre som är tveksamma inför frågan. En av stadsarkitekterna tillägger att analysen borde ge mer preciserade områden i de fall områdena är stora. Han menar att byggnadernas läge i förhållande till varandra och till landskapet har stor betydelse t ex vid frågor som gäller avstyckning och vägdragningar.

Gatusträckning i
den riksintressanta
stadsdelen Östan-
fors i Falun.

I Arvika och Filipstad är man i det närmaste ense om att inventeringarna tillfredsställer behovet vid planarbetet men en planingenjör efterlyser fler kommentarer från inventerarna. Kristinehamnsrepresentanterna uttrycker sig däremot mera tveksamt och anser att frågan är svår att besvara. Inventeringsmaterialet används inte heller systematiskt i planeringsarbete uppger man.

Avesta är den kommun där man är ganska överens om att inventeringsmaterialet inte är användbart för planarbete. Det stämmer också med uppgifterna från läns museet att syftet med inventeringen här var ett annat. I Falun och Mora däremot är det endast en person som inte vet. I Mora menar man att inventeringen styrt planeringen så att man fått ett observandum på de kulturhistoriska intressena men man säger också att urvalet i denna i vissa fall strider mot kommunens intentioner.

Kommentarer:

Oberoende av vilken inventeringsmetod som tillämpas i länet har man till största delen givit positiva svar. För en översiktlig planering synes därför de olika inventeringsmetoderna ge likvärdigt resultat. Svaren säger emellertid mycket lite om den verkliga användningen av de kulturhistoriska inventeringarna i olika planeringssituationer.

6.7. Omprövningar med anledning av inventeringarna

Så gott som samtliga kommunrepresentanter uppger att man inte omprövat tidigare ställningstaganden med anledning av inventeringen. Ingen principiell diskussion har heller förekommit. Däremot menar

några att det på sikt blir omprövningar och att synen på bebyggelsen successivt förändras till kulturminnesvårdens fördel.

Vissa stadsplaneändringar, som medför bevarande, har dock genomförts. I Åmål säger man att hus som för fem år sedan skulle rivs idag har byggnadsminnesförklarats. Inventeringen i Arvika var grundläggande för omprövningen av 1961 års stadsplan, vilken innebar totalsanering. För att skydda riksintressanta områden i Falun är stadsplaneändringar aktuella. Q-märkning i byggnadsplan infördes i Avesta i samband med inventeringen.

Lerum, Filipstad och Kristinehamn saknar byggnadsinventering inom stadsplanelagda områden.

6.8. Bevarandeplaner

Egentliga bevarandeplaner som omfattar nybyggnadsreglering och skyddsföreskrifter finns inte i någon kommun. Flera uppger dock att sådana kommer att upprättas. Några exempel från de olika kommunerna belyser situationen.

Vissa stadsplaner i Falun kan betraktas som bevarandeplaner dvs stadsplanerna för stadsdelarna Elsborg, Gamla Herrgården och Östanfors i centralorten. Områdes- och dispositionsplan för centrala Åmål kommer att innefatta bevarandeplan för stadsdelen Plantaget. I Arvika kommer det troligen att bli aktuellt med bevarandeplan för husen kring Fabriksgatan i centrum.

Filipstads kommun avser att avgränsa vissa kulturhistoriskt intressanta områden i centrum, men kommer inte att upprätta egentliga bevarandeplaner. I Färnäs by i Mora kommun kommer sannolikt någon form av plan med bevarandesyfte att upprättas. Asikterna om huruvida detta förfaringsätt är lämpligt varierar dock bland politikerna.

Kvarteret Kronan större 1 i stadsdelen Plantaget i Åmål.

Vårgårda kommun avser att upprätta en kommunomfattande markdispositionsplan och först därefter anser man sig kunna diskutera eventuella bevarandeplaner. När områdesplaner upprättas försöker man dock ta kulturhistoriska hänsyn.

Bevarandeplaner har inte diskuterats i Avesta kommun. Däremot menar man att stadsdelen Gamla Byn kan betraktas som ett bevarandeområde.

I Kristinehamns kommun har man inga avsikter att upprätta bevarandeplaner däremot sker viss Q-märkning i stadsplan.

I Lerums kommun har nyligen en frivillig arbetsgrupp organiserats som avser att göra en bevarande-åtgärdsplanering för hela kommunen. I gruppen ingår stadsarkitekten, som tagit initiativet till arbetet, politiker och hembygdsföreningsmedlemmar. Med utgångspunkt från läns museets inventering stu-

Härbren i Färnäs
by i Mora kommun.

Bebyggelse längs
Fabriksgatan i Ar-
vika centrala delar.

Hedefors gamla
arbetarbostäder
i Lerums kommun.

derar man nuvarande standard och ev åtgärdsbehov för utvärderade byggnader. Några områden för bevarande är redan utvalda bl a Hedefors arbetarbostäder.

6.9. Byggnadslovsbehandlingen och inventeringsmaterialet

Byggnadsnämnderna sammanträder vanligtvis en gång per månad, i Arvika, Falun och Mora dock två gånger.

Handläggning

Handläggningen av byggnadslovsärendena följer likartade rutiner i de berörda kommunerna. I några av dem påpekar man att sökanden först får förhandsbesked, t ex om ärendet gäller nylokalisering, för att undvika onödiga extrakostnader. En allmän bedömning efter berörda lagar samt granskning från fastighetskontor, hälsovårdsnämnd m fl följer sedan. Kontrollen om kulturhistoriska intressen beröres är mycket varierande. De flesta uppger dock att det sker en rutinmässig kontroll om byggnadslovsärendena berör kulturhistoriskt värdefull miljö eller byggnad. Men flera av tjänstemännen tillägger dock att den kontrollen sker i minnet genom goda kunskaper om materialet. Någon säger att det inte blivit rutin eftersom det är så få sådana ärenden. I en kommun anser man det vara problem att bevaka kulturminnesvårdens intressen eftersom inget beslut finns att inventeringen hör till det som automatiskt ska kontrolleras.

När ärendena beretts av tjänstemännen föredras de i flertalet kommuner för ett arbetsutskott eller enbart för byggnadsnämndens ordförande. Därefter sker behandlingen i byggnadsnämnden.

Besiktningssesor I fem kommuner har man uppgivit att byggnadsnämndens arbetsutskott gör besiktningssesor före varje eller nästan varje sammanträde. I de övriga åker ledamöterna enskilt när så blir aktuellt. Tjänstemännen däremot gör täta och regelbundna besiktningssesor. Vad beträffar hela byggnadsnämnden är det fyra kommuner som säger att sådana resor sker mycket sällan medan de övriga fem uppgiver besiktningssesor 1-3 gånger per år. I en av dessa reser dock hela nämnden oftare, dvs före de flesta sammanträden.

Antal ärenden Antalet ärenden som byggnadsnämnderna behandlar under ett år varierar mycket dels naturligtvis från kommun till kommun men också inom samma kommun år från år.

Nedanstående tabell visar det totala antalet ärenden i byggnadsnämnden, hur många av byggnadsloven som behandlar nybyggnad resp ombyggnad etc. Uppgifterna, som främst grundar sig på muntliga uppgifter, är emellertid delvis osäkra då begreppsdefinitionerna varierar och statistiken

kommun	totala antalet §§ hos byggnadsnämnden	antalet byggnadslovsärenden	antalet om- och tillbyggnadsärenden	antalet nybyggnadsärenden	antalet ärenden där kulturhistoriska intressen beröres	antalet byggnadslovsremisser till kulturnämnden	antalet remisser till läns museet
Lerum	887	433	146	176	-	-	2
Vårgårda	587	-	51	70	-	-	3
Åmål	532	-	53	101	4	-	-
Arvika	1455	-	-	-	-	5	-
Filipstad	-	238	57	94	19	-	-
Kristinehamn	-	552	313	186	-	-	-
Avesta	844	512	188	324	3(?)	-	1
Falun	1839	-	285	1037	-	30	36
Mora	-	-	-	-	-	-	7

Byggnadslovsärendenas antal och fördelning i de nio undersökta kommunerna, 1977.

sammanställes med olika krav i olika kommuner. Man har inte överallt haft möjlighet att ta fram alla siffrorna. Uppgifterna om remisser har lämnats av resp kultur nämnd och läns museum.

Antal ärenden
i kulturhisto-
risk miljö

Vad beträffar antalet ärenden som berör kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader är de intervjuades bedömningar högst varierande. Dels skiljer sig uppgifterna starkt från kommun till kommun, dels varierar de inom kommunerna.

I Lerum, Åmål, Filipstad och Avesta uppger man att det är mycket få ärenden per år, kanske 2-3 eller upp till 20. Här förekommer remitteringar också mycket sällan, någon enstaka gång per år.

För Vårgårda och Falun sägs att man på varje byggnadsnämndssammanträde har något ärende uppe som berör kulturminnesvården. I Vårgårda gissar man att det kan vara ett 50-tal per år. Här remitteras alla ärenden som berör byggnader i grupp I och II till läns museet. I Falun lämnas automatiskt alla berörda ärenden på remiss till läns museet och kulturnämnden.

Förhållandena i Arvika, Kristinehamn och Mora tycks vara likartade. Där bedömer man att det är mellan 20 och 50 ärenden per år. Däremot remitterar man inte ofta ärenden till läns museet, endast Mora uppger omkr 5 per år. I Arvika får kulturnämnden dessa ärenden för granskning.

Behandling av
"kulturhisto-
riska" ärenden

Behandlingen av ärenden som berör kulturhistoriskt intressant miljö eller byggnad är relativt likartad i de undersökta kommunerna även om inställningen varierar bland de tillfrågade. En vanlig kommentar till dessa frågor är "något sådant ärende kan jag inte påminna mig" eller "det har inte varit aktuellt här".

I några kommuner uppger man att det är ytterst sällsynt att byggnadsnämnden medger nybyggnadslov i kulturhistoriskt intressanta områden. Om så sker meddelas sökanden redan i förhandsförfrågan att "byggnadsnämnden kommer att fästa stort avseende vid byggnadens utformning, färgsättning och placering i landskapet". Så gott som samtliga säger således att man ställer hårdare krav på husens utformning här än annars. Någon menar att anpassning är ett generellt villkor som dock inte håller vid överklagning i högre juridisk instans. I två kommuner svarar man dock att dessa ärenden inte specialbehandlats, även om de särskilda aspekterna framhålls för sökanden. Däremot uppger samtliga att man är mycket restriktiv med nya fritidshus i känsliga områden. Flera kommuner säger att man har speciella områden för fritidsbebyggelse och beviljar dem endast där. Tillåter man nya fritidshus är kraven på anpassning hårda, och också lättare att ställa eftersom lagen ger större möjlighet här. Flera betonar här också bristen på möjligheter att påverka utformningen av jordbrukets ekonomibygnader.

Modern silo i
gammal jordbruksby.

Vad gäller ombyggnadsärenden inom kulturhistoriskt intressanta miljöer eller för utvalda byggnader uppger man vanligen att förfaringssättet är detsamma som för nybyggnad, de granskas noga, man samråder med sökanden och ibland med länsstyrelse eller länsmuseum. Problem som förekommer är att sökanden köpt material i förväg eller att färgsättningen inte utföres som beslutat. I en kommun berättar man att byggnadsnämnden då och då får erkännande i efterhand att det varit bra att man påpekat t ex byggnadsstilens värde.

Ärenden som rör tilläggsisolering behandlas på delegation i sju av de nio kommunerna. De anmäles i byggnadsnämnden, men avgöres endast undantagsvis där. I en kommun finns en "energinämnd" bestående av fyra tjänstemän och fyra politiker som granskar ärendena innan de avgöres genom delegation. Någon tillägger "det finns inga lagliga medel att hindra plåtpanel".

Rådgivning

Vad beträffar rådgivning till sökande uppger samtliga kommuner att man kontinuerligt har sådan verksamhet. Den sköts främst av tjänstemännen men

Gammalt och nytt,
exempel på volym-
och proportions-
förändring.

politikerna tillfrågas också ofta. I några kommuner har man särskilda expeditionstider för rådgivning, från en gång per vecka till varje dag. I andra uppger man att rådgivningen sker i den utsträckning sökande kommer in på stadsarkitektkontoret och frågor.

Kommentarer:

Av svaren på frågorna om behandlingen av "kulturhistoriska" byggnadslovsärenden framgår att man saknar tradition och rutiner för invägning av kulturhistoriska skäl i byggnadslovsbedömningen. Detta är ett relativt nytt fält som kräver förändrad helhetssyn på bebyggelsen för att bli en självklar del i all byggnadslovshandling.

6.10. Överklagningsärenden

I sex av de nio kommunerna uppger man något överklagningsärende som haft kulturhistorisk bakgrund. Ärendenas utgångspunkt, förlopp och utslag varierar liksom de reaktioner man visar som följd av utgången. Några exempel:

Exempel

- 1) Byggnadsnämnden avslår ett ärende om byte av fasadmateriäl på boningshus i kulturhistoriskt värdefull miljö. Sökanden överklagar till länsstyrelsen, som ger byggnadsnämnden rätt. Sökanden överklagar till kammarrätt, som ger sökanden rätt. Det olämpliga materialet sättes upp.
- 2) Byggnadsnämnden beviljar rivning av gammal byggnad i stadskärna. En förening för kultur och miljö överklagar och huset föreslås bli byggnadsminne. Kammarrätten ger byggnadsnämnden rätt. Huset rives.
- 3) Byggnadsnämnden avslår västkuststuga i fäbod område. Sökanden överklagar hos länsstyrelsen och får rätt. Stugan uppföres ej, då sökanden inser hur olämpligt det är.

Boningshus med nytt olämpligt fasadmateriäl, uppsatt efter beslut i kammarrätten.

- 4) Byggnadsnämnden avslår tillbyggnad till affär i kulturhistoriskt intressant miljö. Sökanden överklagar hos länsstyrelsen som ger byggnadsnämnden rätt. Tillbyggnad utföres ej.

Ovanstående exempel visar vardera två prov på utgång till byggnadsnämndens fördel resp nackdel. Vanligare är dock att utslag till byggnadsnämndens nackdel överväger. Många av de tillfrågade är resignerade och menar att går ett ärende till överklagning får den sökande rätt. Vissa menar att dessa utslag har en förlamande inverkan på byggnadsnämndernas ambition att driva kulturhistoriska frågor. Flera påtalar svagheten hos 38 § BS och önskar förändringar i kommentaren till paragrafen.

Behandlingen av överklagningsärenden är en fråga av rikskaraktär menar man och någon tillägger att agerandet från centralt håll är valhant och svagt. I flera kommuner är man besviken på länsstyrelsen som man menar handlar inkonsekvent och inte stöder byggnadsnämnderna tillräckligt. Andra däremot är positiva och säger att länsstyrelsen vanligen följer byggnadsnämnden.

Prejudikat

De allra flesta anser att utslagen av överklagningar i "kulturhistoriska" ärenden, liksom i andra, i hög grad har prejudicerande verkan såväl för byggnadsnämnderna som för allmänheten. Man menar att det bland allmänheten är djupt rotat att man gör som man vill, att det lönar sig att överklaga. Andra är emellertid inte pessimistiska utan påpekar värdet av kulturhistoriska inventeringar för fortsatt bedömning i dessa sammanhang, liksom det värdefulla i det utökade samarbetet mellan kommun och länsmuseum. Det är betydligt fler som menar att överklagandena har prejudicerande betydelse för byggnadsnämnderna än för allmänheten. Man saknar dock prejudikat till kulturminnesvårdens fördel.

6.11. Tolv exempel

Nedan presenteras kortfattat tolv byggnadslovsärenden. Vid förfrågan på de nio stadsarkitektkontoren valde man att visa ett antal byggnadslovsärenden som på något sätt berör det som anses vara intressant ur kulturhistorisk synpunkt. De tolv presenterade ärendena är således absolut inte representativa för ärendefloran hos byggnadsnämnderna utan utgör snarare undantag, så till vida att de kulturhistoriska aspekterna överhuvud taget diskuterats. Avsikten här är emellertid att belysa hur kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan behandlas i olika situationer.

De två första är ärenden där kulturhistoriska skäl ej anges. Därefter följer fem exempel där stadsarkitekten anför kulturminnesvårdens intressen. Sist kommer fem ärenden som länsmuseum yttrat sig över. Hälften av ärendena har för kulturminnesvårdens intressen negativ och hälften positiv utgång.

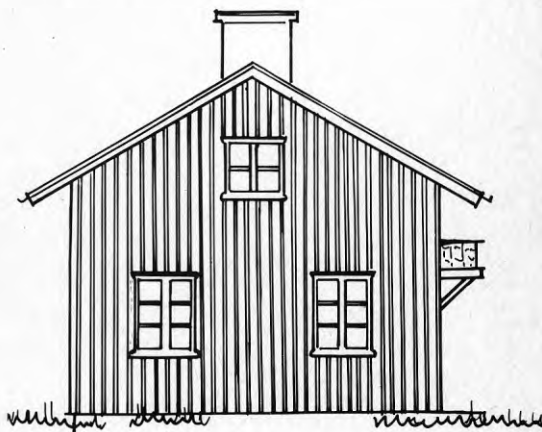
- 1.
- Nybyggnad av fritidshus.
 - Förslaget ersätter ett nedbrunnet boningshus på samma plats och är föredömligt utformat i det gamla husets stil.
 - Fastigheten är inventerad av läns museet, men inte bedömd som särskilt intressant.
 - Byggnadsnämnden lämnar begärt byggnadslov.
 - Huset uppföres enligt ritningarna.

Foto: Leena Jonsson

- 2.
- Ombyggnad av uthus till bostadshus.
 - Byggnaden ligger inom kulturhistoriskt värdefull miljö.
 - Byggnadsnämnden lämnar begärt byggnadslov, utan att omnämna de kulturhistoriska aspekterna.

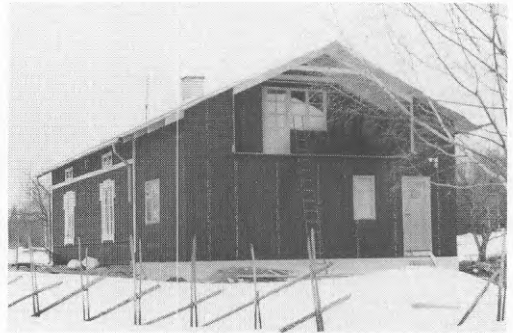

3.

- Tillbyggnad av enfamiljshus.
- Fastigheten är inventerad av läns museet, men inte bedömd som särskilt intressant.
- Stadsarkitekten framhåller att en inbyggd balkong på gaveln i tillbyggnadens övervåning avviker från den äldre byggnadsstilen i området.
- Byggnadsnämnden lämnar begärt byggnadslov, men rekommenderar sökanden att utforma balkongen på annat sätt i samråd med stadsarkitekten.
- Tillbyggnaden utföres mot byggnadsnämndens rekommendation.

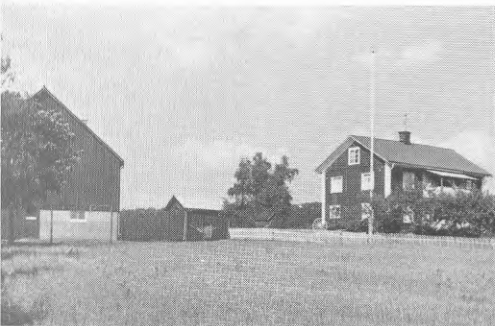

Foto: Anders Anden

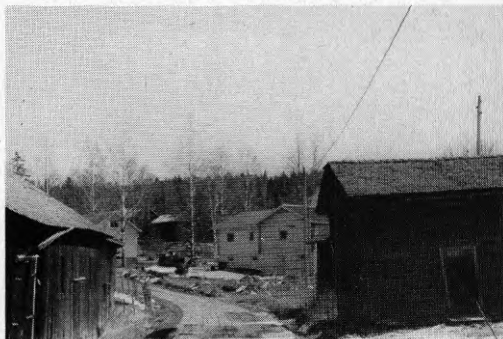
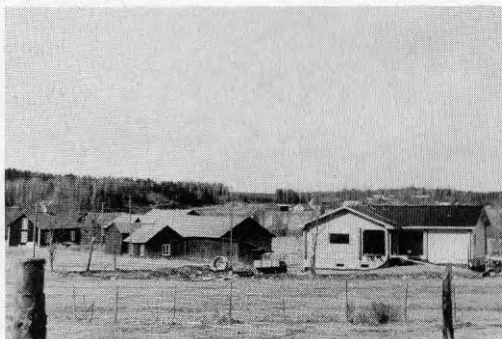

4.

- Förklaring till ombyggnad av bostadshus utan byggnadslov.
- Byggnaden ligger inom kulturhistoriskt värdefull miljö.
- Husägaren uppger sig inte känna till att byte av fasadmateriäl kräver byggnadslov.
- Byggnadsnämnden beviljar byggnadslov i efterhand för utförda arbeten.
- Stadsarkitekten har tidigare upplyst husägaren om kraven på byggnadslov och omtalat områdets kulturhistoriska värde.
- Ärendet överlämnas därför till allmänne åklagaren för förseelse mot 69 § byggnadsstadgan.
- Åklagarmyndigheten meddelar byggnadsnämnden att åtal ej kommer att väckas.

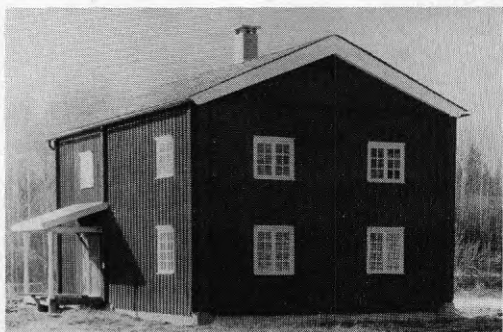

- Nybyggnad av bostadshus.
- Avstyckning inom kulturhistoriskt värdefull miljö.
- Kulturnämnden tillfrågas och tillstyrker fastighetsbildning.
- Byggnadsnämnden meddelar förhandsbesked att byggnadslov kan påräknas under villkor att byggnaden beklädes med stående panel.
- En ledamot påpekar under följande sammanträde att sökanden vill ha timrade fasader.
- Byggnadsnämnden lämnar begärt byggnadslov under förutsättning att utvändig färgsättning sker i samråd med stadsarkitekten.
- Stadsarkitekten anmäler avvikande uppfattning.
- Huset uppföres med timrade fasader dvs mot villkoret i förhandsbeskedet och föreskriften om samråd rörande färgsättningen.

6.

- Om- och tillbyggnad av boningshus.
- Byggnaden har av läns museet bedömts ha särskilt kulturhistoriskt intresse.
- Stadsarkitekten meddelar att sökanden avråtts från balkongbygge innan ritningarna gjorts med hänvisning till läns museets inventering.
- Kulturnämnden avstyrker byggnadslov för veranda och balkong med hänvisning till inventeringen.
- Byggnadsnämnden meddelar byggnadslov för allt utom veranda och balkong.
- Ombyggnaden utföres helt i enlighet med byggnadsnämndens beslut.

- 7.
- Återuppbyggnad av huvudbyggnad efter brand.
 - Byggnaden hade av läns museet bedömts ha särskilt kulturhistoriskt intresse.
 - Byggnadsnämnden beviljar byggnadslov med föreskrifter. Såvida byggnaden inte uppföres efter de ursprungliga ritningarna skall höga krav ställas på estetisk utformning och anpassning till landskapsbilden.
 - Nybyggnaden sker efter exklusiva arkitekt-ritningar.

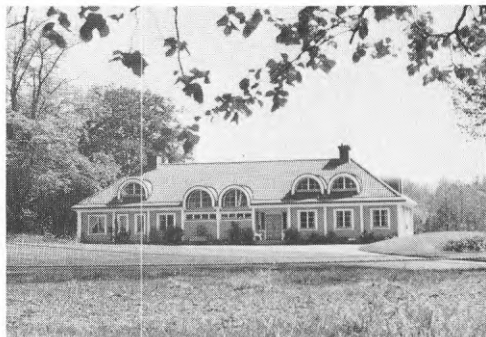

Foto: Sune Persson

- 8.
- Rivning av äldre böningshus och nybyggnad av kedjehus.
 - Området har av läns museet bedömts ha särskilt kulturhistoriskt intresse.
 - Vid förfrågan från kulturnämnden svarar läns museet att det är angeläget att delar av industrimiljön bevaras, bl a tre större arbetarbostäder och en f d disponentvilla.
 - Kommunstyrelsen har inget att erinra mot att området planlägges.
 - Byggnadsnämnden lämnar byggnadslov för rivning av tre bostadshus med uthus och verkstadsbyggnad.
 - Byggnadsnämnden beviljar för uppförande av 28 kedjehus.
 - Kedjehusen uppföres i enlighet med byggnadslovet.

Foto: Roland Andersson

- 9.
- Tilläggsisolering och byte av fasadmateriel.
 - Byggnaden ligger inom kulturhistoriskt värdefull miljö.
 - Sökanden föreslår grå liggande panel i plåt på fasaden och brun stående plåtpanel i gavelröstena.
 - Byggnadsnämnden säger att röd stående plåtpanel är lämpligare, men menar att färgsättningen kan diskuteras.
 - Läns museet uttalar sig emot denna fasadutformning och föreslår rödmålad stående träpanel med tillägget att även ljus färgton kan accepteras.
 - Byggnadsnämnden beviljar byggnadslov för grå stående panel i plåt.
 - Ombyggnaden utföres i enlighet med byggnadslovet.

- 10.
- Rivning och nybyggnad av boningshus.
 - Byggnaden ligger inom kulturhistoriskt värdefull miljö.
 - Läns museet avstyrker rivning av befintligt boningshus.
 - Byggnadsnämnden avslår ansökan.

11.

- Nybyggnad av boningshus.
- Tomten ligger inom kulturhistoriskt värdefull miljö.
- Läns museet avstyrker föreslagen placering och föreslår annan plats utanför kulturhistorisk miljö.
- Ny byggnadsplats tillstyrkes av läns museet. För utformningen av huset lämnas synpunkter på exteriören.
- Läns museet tillstyrker nybyggnad efter granskning av inlämnade ritningar.
- Byggnadsnämnden beviljar byggnadslov.
- Byggnaden uppföres i stort sett efter ritningarna, dvs taket har beklänts med glaserat tegel i stället för rött cementtegel och väggarna har målats med röd lasyrfärg i stället för Falu rödfärg.
- Ärendet utredes.

12.

- Nybyggnad av boningshus.
- Tomten ligger inom kulturhistoriskt värdefull miljö.
- Vid förfrågan svarar läns museet att byggnadens placering ej kan tillstyrkas och föreslår samråd med byggnadsnämnden.
- Stadsarkitekten föreslår byggnadsnämnden att uttala sig negativt till byggnadslov med motivering att byggnaden ej kan inordnas i landskapet på ett ur kulturhistorisk synpunkt lämpligt sätt.
- Enligt uppgift från sökanden skulle läns museet vid förnyad kontakt inte ha någon erinran mot en ny placering av byggnaden.
- Läns museet känner ej till återopad kontakt.
- Byggnadsnämnden beviljar byggnadslov.
- Byggnaden uppföres i enlighet med byggnadslovet.

7. UPPFÖLJNING

7.1. Information till allmänheten

Ingen kommun uppger att man haft någon egen direkt information om de kulturhistoriska inventeringarna. Däremot har tidningarna överallt skrivit om inventeringsarbetet, främst före och under arbetet men också i samband med museets presentation av det färdiga materialet. Många påpekar också tidningarnas stora betydelse överhuvudtaget som informationskälla och menar att pressen så gott som alltid ställer upp och skriver. Några kommuner har även egna kommunblad där inventeringarna kortfattat omnämnts. De skickas ut kostnadsfritt till alla hushåll.

Lokalradion är man däremot mera skeptisk till och menar att från radion är det mycket sällsynt att det finns intresse. Endast i en kommun uppger man att radion presenterat den kulturhistoriska inventeringen. Flera menar att radio och TV har sin betydelse på riksplanet och där bör uppmärksamma frågor av den här typen. Programmen får emellertid inte vara moraliserande som de har en tendens att bli säger en person.

Det stora flertalet är positiva till utökad information, men ungefär lika många säger också att kommunerna inte har ekonomiska eller personella resurser därtill. Några är dock tveksamma och menar att informationsutbudet är så massivt att människor inte kan ta emot mera, andra påpekar att bara de som redan är intresserade tar del av information av den här typen. Endast ett fåtal hävdar en passiv linje som innebär att de som önskar information, själva får söka upp den.

Merparten av de tillfrågade anser att läns museet skall medverka i information om inventeringarna men hävdar också, ibland med skärpa, att det ska ske i samarbete mellan kommun och museum. Endast i en kommun menar man att kommunen ensam bör stå för informationen till medborgarna.

I flera kommuner berättar man att inventeringsmaterialet ställts ut i biblioteket eller presenterats i samband med utställning av kommunöversikt eller annan översiktlig planering. På flera håll anser man att det varit en förvånansvärt god publiktillströmning.

Synpunkterna på utställningar om inventeringsmaterial varierar från stark positivitet till fullständig misstro. Man menar att utställningar bara när ett fåtal, är resurskrävande att framställa etc. De som är positiva har flera förslag t ex att läns museet bör göra stommen till en regional utställning om bebyggelse som sedan kan fyllas på med lokalt material eller göra "byutställningar" på de olika orterna i kommunen.

Pressinfor-
mation i samband
med att inven-
teringen star-
tas.

Värmlands
Folkblad
1 juli 1976.

Inventerarna Leena Jansson, Anders Andén, Eva-Brita Jonsson och Lennart Widén tillsammans med amanuens Margareta Sigurdson.

Inventering av Filipstads byggnader och fornminnen

FILIPSTAD Nu är turen kommen till Filipstads kommun att göra en helinventering av byggnader och fornminnen. På onsdagseftermiddagen informerades pressen om vad som kommer att ske under sommaren. Amanuens Margareta Sigurdsson på Värmlands museum berättade att Filipstads kommun är den 6:e Värmlandskommunen som gör denna byggnadsinventering.

Fyra ungdomar som fått praktikantjobb på Värmlands museum kommer att sköta om inventeringen. Som hjälp har de ekonomiska kartblad som färdigställdes så sent som 1967. Det som byggts efter detta datum har inget kulturhistoriskt värde. Kameran är ett viktigt redskap för inventerarna och sen kommer också papper och penna i flitigt bruk. Mycket värdefullt är om allmänheten kan ge upplysningar om husens ålder och funktion.

INTE ALLA

Det är inte alla byggnader

som kommer med i slutredovisningen. Redan från början kan det göras en värdering och amanuens Sigurdsson följer varje vecka upp det resultat ungdomarna kommit fram till. Under tisdag—onsdag gjordes ett besök i Gåsborn och där fanns flera byggnader med kulturhistoriskt värde, avslöjade amanuensen.

Inventeringen kommer att få ett stort värde både för den kommunala planeringen och för den fysiska riksplaneringen ansåg stadsarkitekt Martin Falk osom deltog i pressinformatio-

FORNMINNEN

Parallellt med byggnadsinventeringen görs också en inventering av fornminnen inom kommunen. Filipstads kommun är inte så rikt på sådana men har desto fler på kulturhistoriska minnesplatser.

Tätorterna Filipstad, Nykroppe och Lesjöfors kommer inte med i den första inventeringsomgången. Man kommer helt och hållet att ägna sig åt landsbygdsbyggnationerna.

Byggnadsnämndens ordförande Sven Enqvist ledde sammankomsten.

På flera håll finns studiecirkelverksamhet som tar upp närliggande ämnen t ex "Bygd i förvandling". Man menar att inventeringsmaterialet bör vara lämpligt att använda i sådana sammanhang. I flertalet kommuner finns aktiva hembygdsföreningar som man uttrycker sin uppskattning över. Lika vanligt är dock att man menar att hembygdsföreningarna är gammalmodiga och enbart sysslar med sina gårdar och därmed sammanhängande aktiviteter. I några kommuner har funnits eller finns aktionsgrupper som "Rädda din stad" eller "Kultur och miljö". Flertalet av de intervjuade är skeptiska till den sortens agerande och menar att det sker utan ansvar. En person säger dock att det behövs människor som engagerar sig även om de kommunalpolitiskt kan vara besvärliga.

Kommentarer:

Kunskapen hos de intervjuade om utbudet av information kring inventeringarna är mycket varierande. Likaså är medvetenheten och aktivitetsgraden olika. I några kommuner har man gjort mycket för att sprida kunskap om de kulturhistoriska inventeringarna i andra ställer man sig närmast frågande till sådan verksamhet.

7.2. Information till berörda husägare

Ingen kommun har satsat på information till berörda husägare dvs till dem som bor i eller äger hus inom kulturhistoriskt värdefulla miljöer eller hus som har särskilt kulturhistoriskt intresse.

Största delen av de intervjuade svarar att sådan information behövs och endast ett fåtal är skeptiska och säger att den skulle bli alltför omfattande och arbetskrävande. Sådan information är onödig, man vet om det ändå ute i bygderna svarar några och en av de tillfrågade menar att den är tveksam därför att den skulle göra kommuninnehållarna oroliga att inventeringen kan medföra restriktioner.

De som sagt att berörda husägare bör informeras menar vanligtvis också att det är kommunen som bör stå för den informationen. Man föreslår olika sätt att lösa problemet t ex genom muntlig presentation och diskussion eller genom att en sammanfattning av materialet tryckes och skickas ut till alla berörda. Några menar att kommunen bör satsa pengar till informationen men att museet ska utföra det praktiska arbetet. Det är några

Kulturhistoriskt särskilt intressant byggnad. Sommarvilla från sekelskiftet vid Vålösundet utanför Kristinehamn.

som anser att detta är en angelägenhet enbart för museet som ev kan finansieras med statliga medel anvisade t ex av Riksantikvarieämbetet. En av de tillfrågade varnar också för att sådan information kan väcka förhoppningar hos ägarna om kommunala eller statliga bidrag till vård och upprustning av byggnaderna.

Kommentarer:

Man är relativt ense om att berörda husägare borde få veta om att deras hus bedömts ha särskilt kulturhistoriskt intresse. Det finns dock inga tendenser till någon sådan verksamhet. Om informationen ska kunna förverkligas måste särskilda medel avsättas därtill.

7.3. Ajourhållning

Fortlöpande ajourhållning av inventeringsmaterialet förekommer inte i någon kommun. Endast i en kommun, Lerum, sker en viss ajourhållning. Där ligger inventeringsmaterialet för fastigheter med kulturhistoriskt särskilt intressanta byggnader tillsammans med övriga byggnadslovshandlingar och förnyas därför automatiskt när ärenden behandlas. Uppgifterna överföres dock inte till läns museet.

Så gott som samtliga tillfrågade anser att ajourhållning bör ske men snarare i form av återkommande revideringar än som kontinuerliga tillägg av nya uppgifter. Denna revidering bör ske vartannat år, med tre till fyra års intervaller, vart femte år, med tio till tjugo års mellanrum, förslagen är många. Alla är eniga om att det är en viktig uppgift men åsikterna går starkt isär om tillvägagångssätt och intensitet. Endast ett fåtal menar att det vore naturligt att direkt i samband med ärendehandläggning också tillföra inventeringen nya uppgifter. Flera tjänstemän påpekar dock att med nuvarande personalstyrka på stadsarkitektkontoren finns ingen möjlighet att hinna med ett sådant arbete.

Att ajourhållningen bör skötas av kommunen ser flera som en självklarhet, medan andra menar att det är en uppgift för museet. Här finns också några som påpekar att detta är en uppgift där kulturnämnden borde ha en rimlig chans att utföra ett bra arbete.

Endast en person säger att ajourhållning inte behövs. De kulturhistoriska intressena bevakas ändå, genom kulturnämnden som slår larm om något händer.

Kommentarer:

Inventeringsmaterialet bör vara ett levande material och därför revideras med jämna mellanrum. Det borde vara en uppgift för läns museerna att kontrollera detta och tillhandahålla aktuellt material när kommunerna reviderar översiktliga planer etc.

7.4. Fortsatt inventering och fördjupade studier

De kommunala företräddarna är i allmänhet inte entusiastiska inför frågan om ytterligare inventering. Flertalet menar att det är tillräckligt inventerat som det är och inte heller anser man att det finns behov av fördjupade studier. Bilden måste dock nyanseras! I Lerum uppger man att planer finns på förnyad inventering under 1980. I Filipstad och Kristinehamn, där tätortsinventering saknas, anser man detta vara önskvärt. Filipstads kommun har beställt tätortsinventering för att genomföras under sommaren 1979. I flera kommuner finns det exempel på, främst från tjänstemännens sida, att man önskar fördjupade kulturhistoriska undersökningar för detaljplanearbete och för områden med starkt nybyggnadstryck. Museet borde delta kontinuerligt i olika planeringssituationer menar en planingenjör och en annan säger att fortsättningen på en kulturhistorisk inventering bör vara bevarandeplanering. Där man inte har totalinventering finns det exempel på att sådan efterlysas, åtminstone för mindre områden t ex byar.

I Värmlandskommunerna där tryckt inventeringsrapport saknas är det snarare en sådan man anser sig behöva. I Arvika är den under utarbetande på beställning av kulturnämnden.

Två kommuner, Arvika och Mora, har fördjupade studier för mindre områden "Skasås, Skofterud och Norra Fjöle" och "Färnäs by". Båda undersökningarna är gjorda med bidrag från Statens råd för Byggnadsforskning m fl. Kommunrepresentanterna påpekar också att det finns inga rimliga möjligheter att kommunalt helt finansiera sådana undersökningar eller som en av de tillfrågade i Dalarna uttrycker det "Kommunen har gjort sitt nu, fortsättningen får museet eller någon annan stå för". De flesta är emellertid teoretiskt positiva till fördjupade studier, inom geografiskt begränsade områden. Kostnadernas stora betydelse poängteras dock starkt.

7.5. Ekonomiskt stöd till renovering

Kommunalt ekonomiskt stöd till renovering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse förekommer endast i undantagsfall. I de fall det inte är fråga om byggnader i kommunal ägo går bidragen till någon typ av allmännyttiga projekt som renoveringen av en gammal gästgivaregård i Mora. Den ska användas som övernattningshus för kommunens gäster. Nästan varje kommun nämner något exempel på att man köpt in byggnader för att renovera dem och sedan använda dem som representations- eller fritidslokaler, skolor o dyl. Exempel härpå är Gate herrgård i Arvika, Nordenfeldtska gården i

Nordenfeldtska
gården i
Kristinehamn.

Dahlgrensgården
i Åmål.

Kristinehamn, Dahlgrensgården i Åmål och Erik-Larsgården utanför Avesta. Kommunala inköp och renovering för bostadsändamål förekommer också t ex av gruvarbetarbostäder i stadsdelen Elsborg i Falun vilka blivit pensionärslägenheter. Detta gäller emellertid ett mycket begränsat antal byggnader. Därutöver ställer sig de tillfrågade vanligtvis avvisande till tanken att kommunerna skulle lämna ekonomiska bidrag till renovering. Flera kan däremot tänka sig olika former av kommunal lånegivning till ägare av värdefulla hus. Vanligare är dock att man anser detta vara en statlig angelägenhet och några påpekar också att de statliga energisparlånerna kan få sidoordnade effekter till kulturminnesvårdens fördel.

Lägger kommunerna restriktioner på bebyggelsen bör man också hjälpa dem som får merkostnader på sina hus, säger en politiker. Någon menar att kommunalt ekonomiskt stöd inte är bra eftersom man då lätt hamnar i ett musealt bevarande och åter en annan säger att en liten kommun inte kan syssla med sådant eftersom det är risk att det blir osämja och uppfattas som "bypolitik".

Många av de tillfrågade menar att i dagens kommunalekonomiskt ansträngda läge är det omöjligt att kommunerna satsar på stöd till renovering av byggnader. Dessutom påpekar åtskilliga att sådant stöd är fel då kommunallagen förbjuder överföring av kommunala medel till enskild person.

Nya pensionärs-
lägenheter i gamla
gruvarbetarebostä-
der, Elsborg, Falun.
Foto: Sven Olsson.

8. KONSEKVENSER

8.1. Restriktioner

För att försöka utröna om man i kommunerna uppfattat att inventeringarna medför begränsningar i olika avseenden ställdes ett antal frågor om handlingsfrihet, reservatsprägel och expertvälde.

län	ja	nej	ej svar	sa
P	15	2	1	18
S	4	14	-	18
W	8	9	1	18
sa	27	25	2	54

Medför inventeringen begränsad handlingsfrihet för kommunen?

Hälften av de tillfrågade anser att inventeringarna medför begränsad handlingsfrihet i kommunerna. Av dessa 27 är det 15 som betraktar begränsningen som något positivt. En tjänsteman svarar att det ju är meningen att inventeringen ska begränsa den kommunala handlingsfriheten, han tillägger också, att det är ett allvarligt fel att man politiskt velat undvika begränsningar. Framförallt blir begränsningen kännbar för allmänheten anser man, men endast några få menar dock att det blir en negativ begränsning. Några säger att begränsningen är positiv för kulturfrämjande krafter men negativ för kommunens möjligheter att utvecklas i andra avseenden.

De som svarar nej på frågan menar att handlingsfriheten finns kvar trots inventeringen. I stället har man fått bättre bedömningsunderlag för ärendehandläggning etc. Några betonar värdet av inventeringen genom att säga att man tvärtom får ökad handlingsfrihet genom ökad kunskap.

län	ja	nej	vet ej	ej svar	sa
P	2	13	2	1	18
S	5	12	1		18
W	4	11	2	1	18
sa	11	36	5	2	54

Får de kulturhistoriskt intressanta miljöerna reservatsprägel?

Frågan om de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna kan få reservatsprägel ställdes så att reservat hade en negativ klang. Majoriteten av de intervjuade svarar emellertid att miljöerna inte får reservatsprägel. Flera av dem som svarat ja lägger emellertid också en positiv innebörd i begreppet reservat.

län	ja	nej	vet ej	ej svar	sa
P	4	11	1	2	18
S	4	14	-	-	18
W	3	13	1	1	18
sa	11	38	2	3	54

Finns det ett expertvälde inom kulturminnesvården?

Övervägande delen av de tillfrågade uppfattar inte något expertvälde från kulturminnesvårdens sida. De svarar istället att tvärtom har kulturminnesvårdarna för lite att säga till om.

Kommentarer till ja-svaren är både positiva och negativa. En person säger t ex att risken för expertvälde finns alltid men eftersom kulturminnesvårdarna bevakar något de kan och lärt sig, ska de också ha en hel del att säga till om.

län	ja	nej	vet ej	ej svar	sa
P	7	5	1	5	18
S	2	2	1	13	18
W	13	1	1	3	18
sa	22	8	3	21	54

Är kulturminnesvården för svag?

Frågan om man anser att kulturminnesvården är för svag kom till under intervjuperiodens gång och har därför inte besvarats överallt.

Mer än hälften av de tillfrågade anser att kulturminnesvården är för svag. En orsak till detta menar man vara avsaknaden av ekonomiska resurser t ex för konkreta åtgärdsarbeten på byggnader.

Kommentarer:

Överlag har man en positiv inställning till kulturminnesvården, anser det inte förekomma oskälig expertis etc. Man kan anta att svaren speglar kulturminnesvårdens svaga ställning i flertalet kommuner.

8.2. Lagarnas användning

Kan resultaten av inventeringarna påverka lagarnas (byggnadslagen och byggnadsstadgan) användning är en av de sista frågorna i intervjun.

län	ja	nej	tvek- samt	ej svar	sa
P	11	1	2	4	18
S	12	-	1	5	18
W	11	2	2	3	18
sa	34	3	5	12	54

Kan inventeringarna påverka lagarnas användning?

Över hälften svarar ja på frågan och nästan alla har också en motivering till sitt svar. Flera påpekar att förstärkt planering, kommunöversiktsarbete etc skärper uppmärksamheten på och diskussionen kring dessa problem och därför också påverkar tillämpningen av lagarna. Man menar att inventeringarna skapar större förståelse för de kulturhistoriska intressena och därför också ger ett starkare stöd vid tolkningen av byggnadslagen och byggnadsstadgan. De vidgade kunskaper som inventeringarna medför gör det lättare att förklara lagens innebörd säger en tjänsteman. Inventeringen blir ett arbetsinstrument som är lätt att följa och som förstärker argumenteringen för bevarande.

Man menar också att inventeringarna kommer att få betydelse vid överklagningar, dvs med dem som grund blir det lättare för byggnadsnämnderna att få rätt i högre instans. Inventeringen har klart visat att tidigare lagtillämpning varit felaktig och att byggnadslagen, byggnadsstadgan och naturvårdslagen är för svaga säger en tjänsteman och en annan menar att § 38 i byggnadsstadgan nu kommer att få annan innebörd. Han tillägger också att man redan kunnat märka detta.

En politiker framhåller att inventeringarna kan klargöra behovet av nya lagar. Lagen kan vi inte påverka, säger en politiker, men se till att dess mening följes i vidare bemärkelse än vad som egentligen uttryckes och därigenom skapa ny praxis.

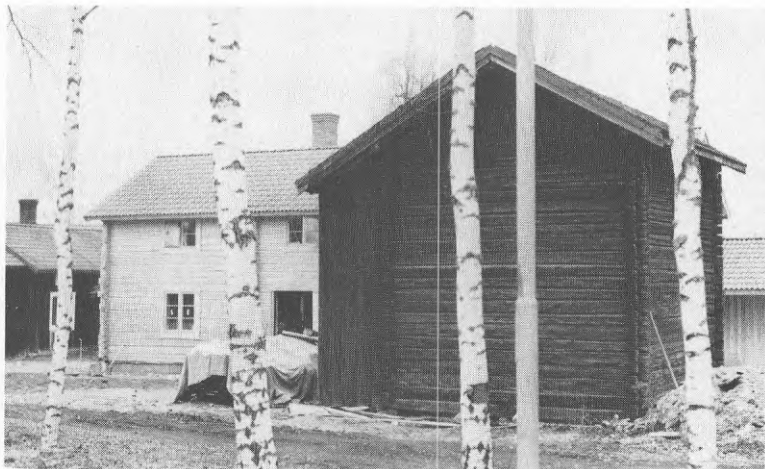
8.3. Byggnadsvård

Överlag gav man mycket positiva svar på frågan om inventeringarna kan stimulera till bättre byggnadsvård. Inte mindre än 45 personer svarar ja på frågan, även om flera är tveksamma. Många uttryc-

Renoveringsarbete
pågår, Färnäs by
i Mora kommun.

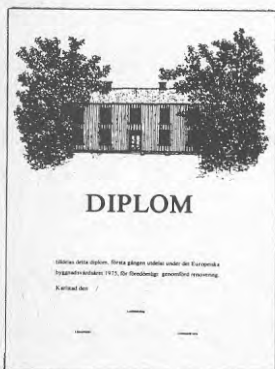
Kumbelnäs i
Mora kommun.

ker förhoppningar i den riktningen och några säger att inventeringarna skulle kunna stimulera till bättre byggnadsvård men det behövs mera upplysning om materialet och de kulturhistoriska tankegångarna först. Några nämner konkreta exempel på att så verkligen skett medan andra säger att det inte finns några sådana exempel.

Vid Värmlands museum har man fr o m byggnadsvårdsåret 1975 en gång om året i samarbete med planenheten på länsstyrelsen delat ut diplom till ägare av föredömligt renoverade byggnader. Kommunrepresentanterna tillfrågades om sina synpunkter på detta och följderna därav. 38 personer uppskattar verksamheten, de flesta dock med kommentarer och förbehåll.

I Värmland menar man att även om premieringen som sådan kan diskuteras väcker diplomerna så mycket uppmärksamhet att deras informationsvärde måste tillvaratas, tidningarna skriver flitigt om verksamheten. Andra är skeptiska och menar att det bara är människor med mycket pengar som har råd att göra bra renoveringar och därför får diplomerna.

I de övriga två länen växlar svaren, några blev mycket entusiastiska, några förvånade och andra negativa. En politiker tyckte att det liknade mjölkpremier! Man instämde dock i tanken att diplomerna kan ha betydande informations- och stimulansvärde.

8.4. Mark- och byggnadsvärden

De kommunala företrädarna fick också frågan om de anser att de kulturhistoriska inventeringarna kan medföra förändrade mark- och byggnadsvärden. Flertalet svarar ja, inventeringarna kan påverka det ekonomiska värdet hos mark och byggnader. Hälften av dessa ser det som en negativ effekt dvs husen blir svårare att sälja och den andra hälften menar att det är en positiv förändring i så motto att husens värde stiger. Endast två personer svarar bestämt nej på frågan, några är tveksamma. Inte i någon bygd kan företrädarna sägas vara utpräglade för eller emot inventeringarnas verkningar eftersom positiva och negativa synpunkter fördelar sig någorlunda jämnt över de undersökta kommunerna. Följande kommentarer från de intervjuade får exemplifiera svaren:

"Blir det restriktioner i ett område är det svårare att sälja husen, men i längden borde det bli omvänd effekt."

"Det finns ett exempel i kommunen på ett hus som var svårt att sälja på grund av dess kulturhistoriska värde."

"Det får negativ ekonomisk verkan på fastighetsvärdet om det blir begränsningar i byggnadsrätten."

"Utvalda hus får förhöjt värde, men för hårda restriktioner kan ha motsatt effekt."

"Husen får ökat värde om man får rättskraft bakom bevarandet."

"Ja, effekten blir en kombinerad mark- och byggnadsvärdestegring."

"På sikt stiger husvärdena, men markvärdena beröres inte."

8.5. Husägares reaktioner

Kommunrepresentanterna tillfrågades om vilka reaktioner man möter hos ägarna till de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna. Många uppgav att husägarnas reaktioner huvudsakligen är positiva, men att de då ofta också förväntar sig bidrag till upprustning.

län	positiva	negativa	både pos. och neg.	svar saknas	sa
P	5	-	8	5	18
S	6	1	5	6	18
W	6	1	8	3	18
sa	17	2	21	14	54

Husägares reaktioner inför bedömningen att deras hus har kulturhistoriskt värde.

De flesta menar dock att man märker både positiva och negativa reaktioner. Människor blir både smickrade och irriterade. De känner det som ett intrång på privat område, säger en tjänsteman och en annan, det är till övervägande delen positiva reaktioner man märker men somliga är helt okänsliga för det kulturhistoriska värdet. Den allmänna opinionen är för bevarande, uppger man i Dalarna, men när det kommer till det enskilda fallet ser man endast till de egna behoven vilka ofta går i motsatt riktning. En politiker påstår, det finns de som tycker att det är fint med kulturhistoriskt värdefulla hus, de som är totalt ointresserade av detta och de som gör våldsamma utfall. En annan politiker menar att eftersom husägarna ej fått erforderliga upplysningar i saken vet de varken om sina rättigheter eller skyldigheter.

8.6. Byggnadsnämndens och kulturnämndens roller i det kulturvårdande arbetet

planer och ärenden	planer	endast gatunamn o dyl
Arvika	Lerum	Filipstad
Falun	Vårgårda	Kristinehamn
	Åmål	Avesta
	Mora	

Uppgivna remisser till kulturnämnden.

Ovanstående sammanställning visar mycket schematiskt vilken roll kulturnämnden har i handläggningen av "kulturhistoriska" byggnadsfrågor.

Hur ser byggnadsnämnden på kulturnämndens medverkan i "kulturhistoriska" ärenden och vice versa? Frågorna ställdes till samtliga intervjuade och de flesta besvarar dem med kommentarer.

Några av kommunalråden anser att kulturnämnden borde vara inkopplad i högre grad än vad den är, medan andra säger att byggnadsnämnden måste ha huvudansvaret. Kommunalfullmäktige fastställer nämndernas arbetsområde men de kan också själva begära medverkan i nya områden påpekar ett kommunalråd.

Representanterna för byggnadsnämnderna har en rad synpunkter. Några menar att kulturnämnderna borde vara mera aktiva och delta i högre grad än vad de gör, men flertalet påpekar att de saknar personal och kompetens att handlägga byggnadsärenden. I de två kommuner där kulturnämnden får ärenden på remiss anser man det vara riktigt men säger att det blir meningsmotsättningar ibland och att kulturnämnden ska hålla sig inom sitt kompetensområde. Detta definieras dock inte. Ett par byggnadsnämndsledamöter tycker att kulturnämnden kunde delta mera men säger också att man hittills inte har haft några ärenden där det skulle varit aktuellt! Man påpekar också att det är omöjligt för kulturnämnden att omfatta allt som ingår i det nuvarande kulturbegreppet.

Kulturnämndsrepresentanterna är till största delen nöjda med situationen som den är. Flera säger att eftersom man saknar kompetent personal är det riktigt att ärendena behandlas enbart i byggnadsnämnden. Några är dock mera kritiska och menar att kulturnämnderna borde komma in tidigare i planeringen än vad som sker idag. Man borde generellt sett ha mer att säga till om.

Bland tjänstemännen finns de mest kritiska rösterna. Man säger att kulturnämnderna är undfallande och borde kräva större medverkan. Någon påpekar att byggnadsnämnden delvis arbetar inom kulturnämndens område eftersom denna saknar tillräckligt engagemang. Det finns emellertid också flera tjänstemän som anser att kulturnämnden har tillräckligt att säga till om som den har. En person menar att ärendena ska skötas helt av byggnadsnämnden och hänvisar till 1 § BS. En annan säger att man inte kan ha en remissinstans till, det skulle ta för lång tid och därför gå ut över allmänheten.

Kommentarer:

Åsikterna går starkt isär om de två nämndernas roll i handläggningen av "kulturhistoriska" ärenden. Gränsdragningarna för var kulturnämnderna ska delta är svåra. Svaren visar emellertid tydligt att kulturnämndens ställning ofta är svag.

8.7. Kommunantikvarie

Vilken inställning har man i kommunerna till en kommunalt anställd antikvarie som huvudsakligen sysslar med kulturminnesvård? Det stora flertalet är skeptiska, men många tycker också att det vore värdefullt.

län	vore värdefullt	nej	vet ej	ej svar	sa
P	4	13	-	1	18
S	5	11	2	-	18
W	8	9	1	-	18
sa	17	33	3	1	54

Borde det finnas en antikvarie i varje kommun?

De som säger nej motiverar det främst med att kommunen inte har ekonomiska resurser och att den är för liten för en sådan tjänst. Flera svarar därför också att en antikvarietjänst kunde vara aktuell i större kommuner och en person preciserar det till minst 50 000 innevånare. En kommunstyrelseordförande detaljerar sitt svar med påståendet att det skulle inte vara lönen som skulle bli ekonomiskt betungande för kommunen utan den verksamhet som antikvarien genom sitt arbete skulle skapa.

Några tycker att det vore bättre att bygga ut läns museet istället och andra föreslår att det i så fall skulle vara interkommunala tjänster t ex en antikvarie för tre kommuner. I en kommun säger man att om man får statsbidrag till tjänsten är man beredd att inrätta den. Det fick snarare bli i form av konsultverksamhet menar man i en annan kommun och tillägger att frågan kan jämföras med att man för några år sedan diskuterade att anställa en kommunekolog men att detta avsågs i kommunfullmäktige. Andra påminner om att antikvariens uppgifter är en naturlig del i stadsarkitektens arbete och därför ska man lita på att det sköts där.

Gammaldags timrade magasin i stadsbebyggelse, exempel på kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Filipstad.

Flera menar emellertid att det vore önskvärt med en kommunantikvarie och att det i så fall är viktigt att tjänsten knyts till kulturnämnden. Arbetet kunde också innefattas i en tjänst med mera allmänt kulturell inriktning, kultursekreterare, kulturintendent eller kommunarkivarie/antikvarie.

8.8. Kulturhistorisk syn

Nästan alla har besvarat frågan om vad kulturhistoriskt värde innebär. De har emellertid också starkt betonat att den är svår och innehåller så mycket att ingen entydig definition går att ge. Endast två personer har avstått från att formulera några kriterier alls. Ingen har heller påstått sig kunna ge en exakt definition utan man räknar upp väsentliga drag och ingredienser som konstituerar det kulturhistoriska värdet.

Vissa aspekter återkommer oftare än andra t ex tidstypiskhet, traditionsbundenhet, sociala förhållanden och miljömässighet. Andra kriterier som nämns är ålder, äkthet, unikt värde, representativitet, estetiska, arkitektoniska och tekniska kvaliteter. Endast en person säger att egentligen har all bebyggelse kulturhistoriskt värde.

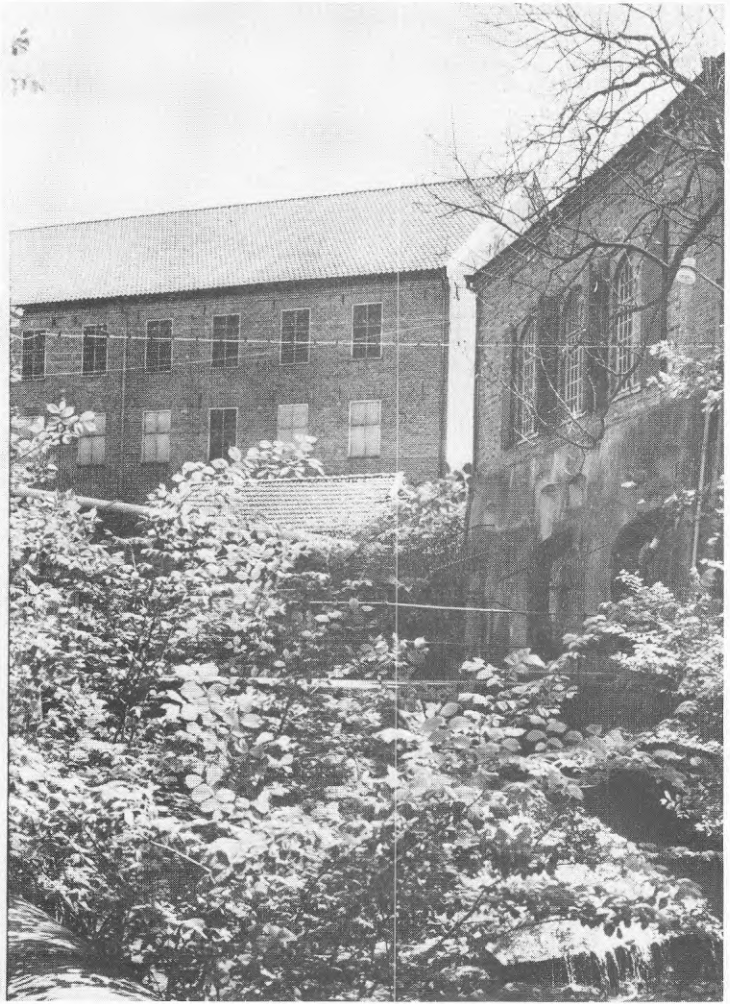
En sammanställning av de egenskaper som kommunrepresentanterna anser vara kriterier på bebyggelse av kulturhistoriskt värde skulle lyda på följande sätt: "Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse är den som förmedlar sambandet mellan gången tid och nutid genom att visa hur olika grupper av människor levt och verkat. Den är förankrad i bygdens tradition och bevarar kunskap och erfarenheter om andra tiders byggnadskultur, tekniska, funktionella och estetiska kvaliteter. Genom sitt sammanhang i kulturlandskapet återspeglar den odling, utveckling och skeenden i en bygd. Alla slags byggnader omfattas och kan vara representativa eller unika, dvs ha ett symbolvärde för sin kommun."

På frågan om den tillfrågades syn på kulturhistoriskt värdefull bebyggelse har förändrats genom inventeringarna har knappt hälften svarat ja och drygt hälften nej.

Många menar att de varit kulturhistoriskt intresserade tidigare men genom inventeringen fått mera kunskap om bebyggelsen. Andra säger att intresset för dessa frågor har väckts genom inventeringen. Somliga uppger att deras syn på den egna kommunens bebyggelse har förändrats, denna har vanligtvis undervärderats tidigare. En av de intervjuade tillägger att politikerna behöver elementär utbildning i kulturhistoriska frågor.

På motsvarande sätt uppgav sig drygt hälften ha intresse för kulturhistoriska frågor och knappt hälften inte ha det.

Industribyggnader,
Tollered, Lerum.

Fäbodbebyggelse,
Indnäs, Mora.

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Kulturhistoriska bebyggelseinventeringar som underlag för kommunalt planarbete har under det senaste decenniet utförts vid läns museerna i Sverige. Ett stort antal gårdar, tomter och kvarter har inventerats i många kommuner. Både läns museer och kommuner har bidragit till finansieringen av inventeringarna. De är ett verksamt medel för kulturminnesvården att bli delaktig i det kommunala planarbetet och i handläggningen av byggnadslovsärenden. Ett stort och delvis nytt arbetsfält har öppnat sig, vilket är väsentligt att behålla och utveckla. Här finns goda möjligheter att delta i och påverka utformningen av byggnadernas karaktär och bebyggelsemiljön. De kulturhistoriska inventeringarna och det därmed naturligt sammanhängande samarbetet med kommunerna utgör kanske kulturminnesvårdens största chans att vinna inflytande på samhällsplaneringen.

Hur stort är då detta inflytande? I vilken utsträckning används inventeringarna? Har olika inventeringsmetoder olika funktion och genomslagskraft? Dessa frågor har varit utgångspunkten för föreliggande undersökning. Svaren är inte entydiga. Inventeringarna används, men graden av användning varierar. De olika inventeringsmetoderna lämnar ytligt sett likartade slutprodukter och fungerar därför i kommunerna på likartat sätt. Metoden har där mindre betydelse än rapportens utformning och uppföljning, som är avgörande för materialets genomslagskraft.

Har syftet med undersökningen uppnåtts? Svaret är ja, i den mån det är möjligt med den valda metoden. Intervjumetoden valdes för att på ett tidsmässigt genomförbart sätt kunna behandla de mångfacetterade problemen. 54 politiker och tjänstemän i nio kommuner och tre län svarade på drygt 100 frågor. Intervjutekniken ställer stora krav på frågornas precision och svarens tillförlitlighet. Vid genomgången av svaren framgår att vissa frågor egentligen borde ha varit annorlunda formulerade. Resultaten av intervjuerna speglar snarare de kommunala företrädarnas åsikter om olika förhållanden än hur det verkligen förhåller sig. Hur man inom kommunerna värderar ett utredningsmaterial och vilka attityder man har till dess användning är emellertid också av stort intresse, inte minst när det indirekta syftet aktualiseras, att förbättra arbetsmetoderna för kulturhistoriska inventeringar. En nackdel med intervjusvar är att de kan tolkas i negativ eller positiv riktning. En fördel är att de som ska använda inventeringsmaterialet får framföra sina synpunkter. Många av de intervjuade har också påpekat att kommunala företrädare sällan tillfrågas.

Redovisningen av intervjusvaren har ibland varit svår. Svaren förmedlar subtila kunskaper som inte

alltid är lätta att verifiera. I fråga om kulturhistoriska värderingar rör man sig i gränslandet mellan det mätbara och icke mätbara varför man ibland måste tillåta sig påståenden som inte direkt kan bevisas. Ett av kulturminnesvårdens stora problem är ju också att man inte kan mäta värden och kvaliteter, vilka därför är svåra att försvara. Svaren har emellertid i möjligaste mån systematiserats och redovisas ofta i tabellform vid sidan om resonerande text.

Det har i redovisningen inte visat sig fruktbart, annat än i undantagsfall, att dela upp de tillfrågade i kategorier, dvs tjänstemän och politiker med olika partitillhörighet. Underlaget är för litet för att sådana jämförelser skall vara givande och generaliserbara.

Inventeringsmetoder

De tre undersökta inventeringsmetoderna kan kortfattat sägas omfatta registrering, beskrivning och fotografering av bebyggelse. För totalinventeringen gäller detta samtliga bebyggda fastigheter inom ett område, för den selektiva inventeringen ett urval fastigheter och för den översiktliga inventeringen samlade miljöer där kulturlandskap, fornlämningar och bebyggelse bildar en kulturhistoriskt värdefull helhet. Till detta kommer i samtliga fall sammanfattande analys. Det framgår emellertid, att de två förstnämnda metoderna egentligen inte kan jämföras med den tredje och att begreppsdefinitionerna vacklar. Användningen av begreppet inventering är för vid. Det står ofta för både inventering och analys. Inventeringen samlar in fakta och lägger upp byggnadsregister, medan analysen bedömer och värderar bebyggelse och kulturlandskap. En kulturhistorisk analys är vad museerna vanligtvis lämnar till kommunerna. Den översiktliga bebyggelseinventeringen har analysen som direkt utgångspunkt och syfte medan de andra två metoderna i första etappen inventerar och i den andra analyserar. Kvaliteten på inventeringarna varierar och når sällan upp till den nivå riksantikvarieämbetet rekommenderar i sin "Vägledning". Den översiktliga inventeringen, eller områdesanalysen svarar mot de kvalitetskrav som kan ställas, eftersom den är tänkt att föregå en mer detaljerad inventering.

I kommunerna känner man dåligt till att det existerar alternativa möjligheter för kulturhistorisk bebyggelseinventering, vilket medför att man mycket sällan påverkar metodvalet. Diskussionen om inventeringsmetoder anses vara ett problem för kulturminnesvården.

Inventeringarna

Här beskrivs de nio undersökta kommunernas inventeringar, vad gäller omfattning, kostnader, rapportering m m. Inom varje län är inventeringarna lika till metod men ej till material. Länsmuseerna har nämligen från början valt en viss inventeringsmetod och hållit fast vid den utan att presentera alternativa möjligheter. Inventeringar-

na har sedan tillkommit i olika skeden av den metodutveckling som sammanhänger med det fort-löpande inventeringsarbetet. Generellt kan sägas, att senare inventeringar har högre kvalitet än tidigare; såväl grundmaterialets som rapporternas innehåll har successivt omarbetats och förbättrats.

Intervjusvaren visar att ansvaret för kulturhistoriska inventeringar bör delas mellan kommun och museum. Vad beträffar finansieringen är de flesta kommuner beredda att stå för den, men någon form av statliga bidrag anses önskvärda. Grundmaterialet måste finnas tillgängligt i minst ett exemplar hos vardera kommun och museum. Av kunskaper som kan hämtas ur inventeringsmaterialet värderas den historiska bakgrundsteckningen och kulturlandskapsanalysen högst. Man anser att rekommendationer för behandling av kulturhistoriskt intressanta miljöer och byggnader bör formuleras, men komma till stånd i samarbete mellan kommun och museum. Här är kommunens medverkan betydelsefull för att rekommendationerna ska få genomslagskraft. Läns museerna måste också redan från början klarare formulera målsättningen för sitt arbete.

Användning

Inventeringsmaterialet är i princip tillgängligt för var och en, långt ifrån alla vare sig politiker eller medborgare, tar dock del av det. Endast ett fåtal tjänstemän och politiker utnyttjar materialet. Användningsfrekvensen är således låg men flertalet av de intervjuade uppger sig åtminstone någon gång ha studerat materialet.

För att mäta inventeringarnas genomslagskraft har de jämförts med kommunöversikterna. Dessa har visserligen mycket olikartad utformning men antyder ändå i vilken utsträckning de kulturhistoriska inventeringarna beaktas. Två kommuner har i kommunöversikten tagit hänsyn till samtliga kulturhistoriskt intressanta miljöer.

Ett antal frågor har ställts och byggnadslovsärenden studerats i avsikt att undersöka hur de kulturhistoriska intressena tillvaratas. Endast i mycket speciella fall anläggs kulturhistoriska aspekter. Helhetssyn på bebyggelse och kulturlandskap saknas, varför ett fåtal ärenden utskiljes som "kulturhistoriska". Det framgår klart att man på de flesta håll dessutom saknar regler och rutiner för handläggning av sådana ärenden. I tolv anförda byggnadslovsexempel bekräftas detta. Likaväl som de byggnadslovssökande oftast saknar kunskap om eller intresse för kulturhistoriska frågor, visar kommunerna en ambivalent hållning både i behandling och uppföljning av ärendena. Det är inte längre naturligt och självklart att anlägga ett historiskt perspektiv på bebyggelse. Här har inte heller inventeringarna medfört några lättnader för byggnadsnämnderna i deras arbete, bl a därför att de inte blivit tillräckligt kända. Ofta får också de kulturhistoriska aspekterna vika

för andra högre prioriterade intressen, kanske främst för att de representerar värden som inte är direkt mätbara. Likaså saknar man exempel på överklagningar vilka avgjorts till kulturminnesvårdens fördel. Byggnadsnämnderna får mycket sällan rätt i högre instans när de vill driva en kulturhistorisk fråga.

Trots allt tycks ändå intresset för de kulturhistoriska frågorna öka. Detta tar sig snarare uttryck i en välvillig hållning än i konkreta åtgärder.

Uppföljning

Den information som lämnas till allmänheten om inventeringarna inskränker sig vanligtvis till artiklar i lokalpressen och i några kommuner muntligapresentationer från museet. Viljan att följa upp inventeringarna finns dock i kommunerna i form av utökad både allmän och riktad information. En mångfaldigad inventeringsrapport anses nödvändig. Den kunde utformas så att valda delar vore möjliga att bryta ut för att sändas till berörda husägare. Ajourhållning är en mycket viktig och hittills förbisedd del i det fortlöpande inventeringsarbetet. Den borde ske i form av kontinuerliga revideringar av inventeringsmaterialet och utföras av museet. Fördjupade kulturhistoriska undersökningar anses befogade inom begränsade områden, t ex inför detaljplaneläggning, men sådana kan kommunerna knappast helt finansiera. Uppföljning av inventeringarna saknas således hittills i det närmaste helt. Svaren i avsnittet avspeglar snarare en rad önskingar som idag saknar verklighetsanknytning.

Konsekvenser

Man har i kommunerna en i huvudsak positiv inställning till kulturminnesvården och anser inte att inventeringarna medför oskäligen konsekvenser. De är till för att uppmärksamma känsliga områden och måste därför självklart förorsaka vissa kommunala begränsningar. Ungefär hälften av de tillfrågade anser att deras syn på bebyggelsen i kommunen har förändrats genom inventeringen. Ingen kan dock ge en fullständig definition på vad som är kulturhistoriskt värde, men de flesta formulerar några kriterier de anser vara av betydelse.

Ett omfattande och viktigt arbete har gjorts av de tre läns museerna. Kommunerna har bidragit med såväl ekonomisk som viss praktisk hjälp. Ett värdefullt material finns insamlat, som måste hållas levande. Slutsatserna av undersökningen "Kulturhistoriska bebyggelseinventeringar i nio kommuner" blir emellertid inte enbart positiva för kulturminnesvården. Inventeringarna genomföres ofta utan att man gör tillräckligt klart för sig själv och andra varför man inventerar, hur materialet skall presenteras eller göras användbart. En orsak till detta är den tidspress man ständigt arbetar under, en annan de oftast små ekonomiska resurser som står till förfogande.

Bristerna hos inventeringarna ligger inte i arbetsmetodiken utan i tillämpningen av den. Allt för ofta är inventerarna oerfarna och arbetar utan tillräcklig handledning. Redovisningen måste också ske på ett klarare och mera lättillgängligt sätt, dvs man måste ställa högre krav på bl a kartor och fotografier.

Kulturminnesvårdarna känner dåligt till vilka krav kommunerna har på ett underlagsmaterial och man talar inte alltid samma språk. Kommunerna bemödar sig inte heller att närmare ta del av kulturminnesvårdens avsikter eller alternativa möjligheter för inventeringsarbete. De har oklara begrepp om vad olika inventeringsmetoder innebär. Användningen av inventeringarna är inte den önskvärda. Snarast brister det i den kulturhistoriska helhetssynen. Varken politiker eller allmänhet har den känsla för bebyggelse som skulle göra kulturminnesvårdarna överflödiga.

Inventeringarna har genomgående goda avsikter men genom att dialogen mellan museer och kommuner saknas uteblir ofta resultatet. De stannar vid att bli en engångshandling i stället för att vara första stadiet i en fortlöpande process.

Vissa krav måste kunna ställas på de kulturhistoriska inventeringarna, nämligen att de ska fungera som byggnadsregister, urvals-, analys-, planerings- och granskningsunderlag. Helst ska de också vara möjliga att använda när nya frågor blir aktuella.

De tre metoderna är avsedda att tillfredsställa olika detaljeringskrav och svara mot olika planeringsnivåer. Detta har hittills haft mindre betydelse för genomslagskraften i kommunerna. Därför är det nödvändigt att klargöra de olika nivåerna. Det är dessutom väsentligt att metoderna används på likartat sätt i alla län samt att fasta regler för redovisning och presentation av materialet utformas.

På grundval av undersökningen sammanfattas här i 19 punkter sådant som är viktigt att arbeta vidare med i sammanhanget kulturhistoriska inventeringar.

1. Målsättning för inventeringsarbete, klart formulerad och starkt betonad.
2. Intensifierad intern diskussion om inventeringsfrågor bland inventeringsansvariga.
3. Utbildning av inventeringsansvariga och inventerare (bl a i planläggning och kommunal handläggning, grundutbildning har inletts i maj 1979).
4. Kommunerna bör informeras om alternativa inventeringsmetoder för att kunna ta ställning till användningsmöjligheter och kostnader.

5. Nivåbeskrivningar, dvs precisering av vilka användningsområden inventeringsmetoder och material täcker.
6. Kulturhistorisk redovisning standardiseras (anvisningar formuleras av riksantikvarieämbetet).
7. Historik och kulturlandskapsanalys betonas starkare.
8. Rekommendationer för miljöer och byggnader formuleras i samarbete med kommunerna (tålig-hetsbedömning göres av museerna).
9. Rekommendationer förankras i lagstiftningen (riktlinjer formuleras av riksantikvarieämbetet).
10. Tryckning eller annat mångfaldigande av alla inventeringsrapporter.
11. Uppföljningsarbete intensifieras, utökade kontakter mellan museum och kommun.
12. Regelbundet återkommande information (kulturhistorisk utbildning) till kommunala nämnder.
13. Förbättra förutsättningarna för att rutinmässigt konsultation av inventeringarna verkligen kommer till stånd i den kommunala ärendehandläggningen (kommunalt beslut därom).
14. Finna system för ajourhållning - revidering av inventeringarna.
15. Utrymme för den kunskap inventeringarna ger i undervisningen (skolor, studiecirkelar etc).
16. Ny reviderad Vägledning för inventeringar från riksantikvarieämbetet.

Värdefulla undersökningar vore t ex

17. Detaljstudier av planmaterial för att se hur inventeringarna konkret används.
18. Jämförande studier av byggnadslovsbehandlingen i kommuner med och utan inventeringar.
19. Jämföra inventeringskostnader med kostnader för andra konsultuppdrag.

KÄLLFÖRTECKNING

Förutom nedan angivna arbeten har som källmaterial utnyttjats

Byggnadslovshandlingar från de nio undersökta kommunerna.

Intervjuer med 54 kommunalpolitiker och tjänstemän.

Muntliga uppgifter från anställda i de nio undersökta kommunerna samt på de tre läns museerna.

Arvika kommun, kommunöversikt, 1977.

Arvika kommun, kulturhistorisk inventering 1972 - 1976.

Avesta kommun, kommunöversikt 76, 1976.

Avesta kommun, översiktlig kulturhistorisk planering, Dalarnas museums serie av rapporter:2, 1975.

Balgård, Sture, Nya hus i en gammal stad, Statens råd för byggnadsforskning T26:1976.

Bebyggelseinventeringar Kopparbergs län, en sammanställning från Dalarnas museum.

Byggnadsinventering, förslag till riktlinjer, Riksantikvarieämbetet, Småskrifter och särtryck nr 17, Stockholm 1971.

Byggnadsinventering i Sverige under en femårsperiod 1968-1973, Riksantikvarieämbetet, Rapport D7 1975.

Byggnadsinventering i Sverige under åren 1974-77, Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer, Rapport 1978:11.

Falu kommun, kommunöversikt, december 1975.

Falu kommun, översiktlig kulturhistorisk planering, Dalarnas museums serie av rapporter:3, 1975.

Filipstads kommun, kommunöversikt, 3/11 1976.

Filipstads kommun, kulturhistorisk inventering, 1976.

Fritidsbebyggelsen i Sverige 1975/76, Lantmäteriet Meddelande 1977:7, Fysisk riksplanering underlagsmaterial nr 9 - 77.

Hirn, Olof & Klingberg, Tage, Tillsyn av byggandet i kommun 1, Statens institut för byggnadsforskning, meddelande/bulletin M78:13.

Kristinehamns kommun, kommunöversikt, jan 1976.

Kristinehamns kommun, kulturhistorisk inventering, 1973.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, vårdbehovet i Älvsborgs län, Älvsborgs läns museiförening, underlagsmaterial för byggnadsvårdsutredningen.

Lerums kommun, kommunöversikt 77, 1977.

Lerums kommun, kulturhistorisk utredning 3,
Norra Älvsborgs museiförening, 1971.

Magnusson, Håkan & Norrving, Bengt, Arbetsmetodi-
ken i den fysiska riksplaneringen, Fysisk riks-
planering, underlagsmaterial nr 11 - 77.

Mora kommun, kommunöversikt, 1975.

Mora kommun, översiktlig kulturhistorisk planering.

Nyström, Bengt, Almquist, Torbjörn, Lindhagen,
Suzanne, Skasås Skofterud Norra Fjöle. Bebyggelse,
byggnadstradition och nybildning i Glafs fjordens
jordbruksbyar. Byggnadsforskningen Rapport R64:1977.

SOS Allmänna valen 1973.

SOS Allmänna valen 1976.

SOS Folkmängd 31 dec 1970.

SOS Folkmängd 31 dec 1977.

SOS Kommunernas finanser 1976.

Vårgårda kommun, kommunöversikt, 15 feb 1977.

Vårgårda kommun, kulturhistorisk utredning 7,
Älvsborgs läns museiförening.

Vägledning för kulturhistorisk bebyggelseinvente-
ring, Riksantikvarieämbetet Rapport 1976 D12.

Åmåls kommun, förslag till kommunöversikt,
1977-01-21.

Åmåls kommun etapp 1 1976, kulturhistorisk utred-
ning 13, Älvsborgs läns museiförening, 1976.

Åmåls kommun etapp 2 1977, kulturhistorisk utred-
ning 18, Älvsborgs läns museiförening, 1977.

Årsbok för Sveriges kommuner 1978.

APPENDIX 1

FRÅGOR TILL KOMMUNALA FÖRTROENDEMÄN OCH
TJÄNSTEMÄN

OBSERVATIONER

- a kommun
- b lokal
- c tidpunkt

1 PERSONFRÅGOR

- 1.1 Namn
- 1.2 Födelseår
- 1.3 Yrke, tidigare anställning, utbildning
- 1.4 Position i kommunens tjänst, sedan när
- 1.5 Politisk hemvist (förtroendeman)
- 1.6 Hur länge innevånare i kommunen
- 1.7 Förankring i bygden
- 1.8 Tidigare arbete med bevarandefrågor

2 ALLMÄNT

- 2.1 När gjordes inventeringen
- 2.2 Var finns inventeringsmaterialet
- 2.3 Inventeringens tillkomst
 - 1 beställare - när, hur - kommunens medverkan att få inventering till stånd
 - 2 diskussion före inventering
initiativtagare/drivande kraft
 - 3 konsulter - ev påverkan
- 2.4 Ekonomi
 - 1 vem har bekostat inventeringen
 - 2 vad har den kostat
 - 3 vem bör bekosta inventeringar
stat-kommun
 - 4 externfinansierade inventeringar
- 2.5 Ansvarsfördelning
 - 1 mellan olika kommunala förvaltningar, hembygdsförening
 - 2 mellan kommun och länsmuseum/länsantikvarie
 - 3 samarbete kommun - länsmuseum/länsantikvarie
- 2.6 Andra inventeringar
 - 1 äldre kulturhistoriska inventeringar
- integrerade ? -
 - 2 naturvård etc - jämförelse

- 2.7 Inventeringsmetod
 - 1 vilken metod - varför
 - 2 alternativ
 - 3 synpunkter på/uppfattning om inventeringsmetoder

- 3 INVENTERINGARNAS INNEHÅLL OCH REDOVISNING
 - 3.1 Blanketter
 - 1 förståelse
 - 2 fastighetsvis uppställning
 - 3 fotografier/bildsammanställning
 - 4 kartredovisning
 - 5 historiska kartbilder
 - 6 fotonegativ
 - 7 fler ex av inventeringsmaterialet
 - 3.2 Rapport
 - 1 finns tryckt rapport/typ av rapport
 - 2 avser man trycka rapport
 - 3 upplaga / vem har fått den / har den sålts
 - 4 jfr verkningsgrad tryckt - maskin-skriven rapport
 - 3.3 Presentation
 - 1 hur har inventeringen presenterats/ av vem - för vem
 - 2 tillräckligt ?
 - 3.4 Innehåll
 - 1 vad bör en inventering omfatta (kulturlandskap, vägar, trädgårdar..)
 - 2 socialhistoriska/etnologiska aspekter
 - 3 tekniska aspekter
 - 4 detaljanvisningar/åtgärdsprogram (från kommunen)
 - 5 objektivitet/lokalkännedom (inventerarens)

- 4 INFORMATION
 - 4.1 Information till allmänheten
 - 1 vilken information till medborgarna och i vilka skeden
 - 2 mera information? hur engageras lokalbefolkningen
 - 3 resurser för information
 - 4 läns museets/länsantikvariens medverkan
 - 5 press
 - 6 radio
 - 7 utställningar
 - 8 studiecirklar
 - 9 hembygdsföreningar
 - 10 aktionsgrupper

- 4.2 Information till berörda husägare
 - 1 ägare till utvalda byggnader och byggnader inom värdefull miljö - vilken information
 - 2 bör sådan information ske
 - 3 vem ska bekosta

- 5 ANVÄNDNING
 - 5.1 Förståelse
 - 1 tillgänglighet (för planerare/ politiker/allmänhet)
 - 2 användbara uppgifter
 - 3 förtroendevaldas möjligheter att sätta sig in i materialet
 - 4 lokalkännedom (den intervjuades/ politikernas)
 - 5.2 Utnyttjande
 - 1 användes inventeringsmaterialet - av vem
 - 2 har den intervjuade använt materialet hur ofta - i vilket syfte
 - 3 fungerande planeringsinstrument/be-slutsunderlag
 - 4 kommunöversikt
 - 5 andra sammanhang än planering
 - 6 inventering ej använd, hur har kultur-historiska aspekter tillgodosetts
 - 7 samråd - kulturhistoriska miljöer - § 14 BS
 - 5.3 Fortsatt arbete
 - 1 omprövas tidigare ställnings-taganden-konkret/principiellt när, hur, av vem - diskussion i BN
 - 2 ändringar som medför bevarande i stadsplanelagda områden
 - 3 upprättas bevaringsplaner
 - 4 översyn av kommunöversikt - R-om-råden för värdefull miljö som inne-bär samråd
 - 5 fortsatt inventering - ekonomi
 - 6 fördjupade studier
 - 7 ajourhållning - finns det rutiner
 - 5.4 Byggnadslovsärenden
 - 1 gången i handläggningen av byggnads-lovsärenden - vilka papper tar man fram
 - 2 rutinemässig kontroll om ärendet be-rör kulturhistoriskt värdefull miljö
 - 3 hur många ärenden berör kultur-historiskt värdefull miljö
 - 4 remitteras ärenden till länsmuseum/länsantikvarie

- 5.4 Byggnadslovsärenden forts
- 5 om ärendet berör helårsbostad (nybyggnad) inom värdefull miljö
 - a nekas byggnadslov
 - b remitteras ärendet till läns-
museet
 - c remitteras ärendet till läns-
antikvarien
 - d behandlas det som vilket
byggnadslov som helst, med andra
ord tar man inte hänsyn till
inventeringen
 - e ges byggnadslov - men med klara
bestämmelser om byggnadens utse-
ende och färgsättning
 - 6 fritidshus (nybyggnad) inom värde-
full miljö, se 5 a-e
 - 7 förråd, bastu, garage, annan
ekonomibyggnad (nybyggnad) inom
värdefull miljö, se 5 a-e
 - 8 utbyggnad och ombyggnad av befint-
ligt hus inom värdefull miljö,
se 5 a-e
 - 9 särskilt utvald byggnad utanför
värdefull miljö, se 5 a-e
 - 10 invidliggande bebyggelse /jfr 9/
se 5 a-e
 - 11 hur agerar man gentemot sökanden -
konkret exemplifiering - ger man
alternativa förslag
 - 12 rådgivning från BN till sökanden
 - 13 när - hur ofta - åker nämnd och
ledamöter ut på besiktning
 - 14 hur behandlas ärenden rörande
tilläggsisolering
- 5.5 Överklaganden
- 1 finns det överklagningsärenden i
kommunen, vilka
 - 2 prejudicerande verkan
- 6 VÄRDERING OCH SYNSÄTT
- 6.1 Har kommunens intressen tillgodosetts
i inventeringen
 - 6.2 Kulturhistorisk syn
 - 1 vilken syn har man på kultur-
historiskt värdefull bebyggelse
 - 2 har den förändrats genom inven-
tereringen
 - 3 vad är kulturhistoriskt värde
 - 6.3 Grupper - påverkan - konflikter
 - 1 partibyte i kommunledning - betydelse
 - 2 meningsskiljaktigheter mellan partier
 - 3 motsatsförhållande allmänhet -
politiker

- 6.3 Grupper - påverkan - konflikter forts
- 4 motsatsförhållande kommun - länsmuseum/länsstyrelse
 - 5 "starka personer" - betydelse
 - 6 könsfördelning i nämnder - betydelse
 - 7 motsättning tjänstemän - politiker
 - 8 tjänstemän/politiker i kläm mellan allmänhet och länsmuseum/länsstyrelse
 - 9 hur ser BN på KN's medverkan - vice versa
- 6.4 Konsekvenser
- 1 begränsad handlingsfrihet - grundläggande motsättning
 - 2 miljöerna reservatsprägel
 - 3 expertvälde
 - 4 husägares reaktioner när de beröres
 - 5 förankring hos allmänhet
 - 6 förändrade mark- och byggnadsvärden
- 7 LAGAR
- 7.1 Användning
- 1 byggnadsminneslagen
utnyttjas den - bör begreppet vidgas
 - 2 säkerställande genom lag - syn
 - 3 fungerar lagarna BL, BS för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse - § 38 BS, rättsfall
 - 4 problemet lagarnas bristande samordning NVL, BL, BS, BML
 - 5 kan inventeringsresultatet påverka lagarnas användning
- 8 ÖVRIGT
- 8.1 Byggnadsvård
- 1 kan inventeringar stimulera till bättre byggnadsvård
 - 2 kommunalt ekonomiskt stöd till renovering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse
 - 3 konkreta kommunala åtgärder - inköp etc
 - 4 råd och riktlinjer till olika avnämare: ägare, förvaltare, brukare, projektörer, entreprenörer
 - 5 information om tilläggsån
 - 6 diplomering av föredömlig renovering
- 8.2 Personal
- 1 kultursekreterare - arbetsuppgifter - utbildning
 - 2 kommunantikvarie
- 8.3 Dalarna - ej skiftat - betydelse
- 8.4 Synpunkter på undersökningen

APPENDIX 2

Förteckning över förkortningar aktuella i tabeller, text etc.

BL	byggnadslag
BML	byggnadsminneslag
BN	byggnadsnämnd
BS	byggnadsstadga
FRP	fysisk riksplanering
kn	kommun
KN	kulturnämnd
KS	kommunstyrelse
lst	länsstyrelse
NVL	naturvårdslag
P-län	Älvsborgs län
S-län	Värmlands län
sa	summa
W-län	Kopparbergs län

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 771258-9 från
Statens råd för byggnadsforskning till Riksantikvarieämbetet,
Stockholm.**

R124: 1979

ISBN 91-540-3120-6

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6700024

**Abonnemangsgrupp:
Y. Byggnadsfunktion**

**Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm**

Cirkapris: 35 kr exkl moms